

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Diplomová práce

2020

Hana Svobodová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Kyberkriminalita a její obraz v médiích v souvislosti
s odvysíláním dokumentu V síti**

Diplomová práce

Autor práce: Hana Svobodová

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: PhDr. Radim Wolák

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. července 2020

Hana Svobodová

Bibliografický záznam

SVOBODOVÁ, Hana. *Kyberkriminalita a její obraz v médiích v souvislosti s odvysíláním dokumentu V síti*. Praha, 2020. 87 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Radim Wolák.

Rozsah práce: 142 873 znaků

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je zjistit, jakým tématům se média věnovala v souvislosti s dokumentem Víta Klusáka a Barbory Chalupové V síti. Teoretická část práce představuje specifika kyberkriminality a kyberprostoru a zaměřuje se především na fenomén sociálních sítí a dětské uživatele. V této souvislosti práce mapuje nejčastější patologické jevy, které děti v online prostředí ohrožují, přičemž největší důraz klade na kybergrooming. Podrobněji se práce věnuje také prevenci, která má největší vliv na minimalizaci rizik v online prostoru. Klíčové je představení dokumentu V síti, který se věnuje kyberkriminalitě páchané na dětech v online prostoru a jehož uvedení zásadně přispělo k debatě o tomto fenoménu v médiích a ve společnosti. Výzkumná část práce je řešena metodou kvantitativní obsahové analýzy a sleduje, jaká témata se v médiích objevila v souvislosti s dokumentem, a to se zaměřením na kybergrooming a sexting, typologii pachatelů, prevenci a pomoc v této oblasti.

Abstract

The objective of this diploma thesis is to determine which topics the media focused on in connection with the documentary film V síti by Vít Klusák and Barbora Chalupová. The theoretical section of the thesis presents the specifics of cybercrime and cyberspace and focuses primarily on the phenomenon of social networks and child users. In this context, the thesis maps the most common pathological phenomena that endanger children online, with the greatest emphasis being put on kybergrooming. The thesis also focuses in detail on prevention, which has the greatest impact on minimizing the risks online. The key point is the presentation of the documentary V síti, which deals with cybercrime committed against children online and whose presentation has fundamentally contributed to the discussion on this phenomenon in the media and in society. The research section of the thesis was done using the quantitative analysis method and monitors which topics appeared in the media in connection with the documentary, with focus on kybergrooming and sexting, offender typology and prevention and help in this area.

Klíčová slova

V síti, Vít Klusák, sociální sítě, kyberkriminalita, kybergrooming, sexting, prevence.

Keywords

V síti, Vít Klusák, social networks, cybercrime, kybergrooming, sexting, prevention.

Title

Cybercrime and its image in the media in connection with the broadcasting of the documentary
film V síti

Obsah

ÚVOD.....	9
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1. Kyberkriminalita.....	12
1.1 Terminologie.....	12
1.2 Mezinárodní úprava	13
1.2.1 Úmluva o kyberkriminalitě.....	13
1.2.2 Směrnice o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii.....	14
1.3 Zakotvení v českém právním řádu	14
1.4 Specifika kyberkriminality.....	15
1.4.1 Dostupnost a míra rozšíření	15
1.4.2 Anonymita.....	15
1.4.3 Globálnost	16
1.4.4 Absence strážců	16
1.4.5 Latence	16
1.5 Vývoj kyberkriminality.....	16
2. Sociální sítě a související technologie.....	18
2.1 Sociální sítě a děti	21
2.2 Pozitiva a negativa sociálních sítí	22
2.3 Psychologie kyberprostoru.....	23
2.3.1 Disinhibiční efekt.....	25
2.4 Kyberkriminalita páchaná na dětech.....	26
2.4.1 Šikana a kyberšikana.....	27
2.4.2 Stalking a kyberstalking	29
2.4.3 Sexting	30
2.4.4 Kybergrooming.....	32
2.4.5 Sharenting	33
2.5 Prevence	33
2.5.1 Rodiče.....	35
2.5.2 Škola.....	36
2.5.3 Vybrané projekty a organizace.....	36
3. Kybergrooming.....	39
3.1 Vysvětlení pojmu	39
3.2 Pachatelé a oběti	40

3.3	Etapy kybergroomingu.....	41
3.4	Skutečné případy kybergroomingu	44
4.	Dokument V síti.....	45
4.1	Vznik dokumentu.....	45
4.2	Natáčení dokumentu	46
4.3	Recenze	47
4.4	Osvěta	48
II.	METODOLOGICKÁ ČÁST	49
5.	Metodologie výzkumu	49
5.1	Cíl práce a výzkumné otázky	50
5.2	Výběrový soubor.....	52
5.3	Kódování.....	53
III.	ANALYTICKÁ ČÁST	55
6.	Vyhodnocení získaných dat a formulace výsledků výzkumu.....	56
Závěr.....		69
Summary		71
Použitá literatura.....		73
Seznam grafů a tabulek		85
Seznam příloh		85
Přílohy		86

ÚVOD

Se vznikem a postupným rozšířením internetu a dalších online služeb se objevila také kyberkriminalita, tedy trestná činnost, která se odehrává v online prostoru. Kyberkriminalitu se z mnoha důvodů nedaří stabilizovat, ani snižovat. Trestných činů páchaných na internetu naopak neustále přibývá i přes snahy jednotlivých států a jejich spolupráci v této oblasti. Jedním z důvodů je neustále se zvyšující počet dětí a dospělých na internetu a především na sociálních sítích. Zároveň se stále rozšiřuje věkové rozpětí těchto uživatelů – na internetu a sociálních sítích se pohybují čím dál mladší děti, na druhé straně zde přibývá lidí ve vyšších věkových kategoriích. To znamená neustále rostoucí počet potenciálních obětí, ale také pachatelů.

V souvislosti s online prostorem je rovněž prokázáno, že v chování a vnímání lidí dochází v tomto prostředí ke změnám. U některých jedinců se mohou tyto změny projevit větší důvěřivostí a naivitou, pro většinu lidí je však v kyberprostoru typická ztráta zábran a překračování hranic, které by si v reálném světě nedovolili. Sociální sítě, instant messaging a další služby jsou lidem neustále dostupné na různých typech zařízení. Čas online již prakticky není možné odlišit od času offline vzhledem k tomu, že mnoho lidí je k internetu připojeno nepřetržitě a pravidelně během dne se na něm pohybují. Všechny uvedené aspekty přispívají ke zvyšování páchaní trestné činnosti v online prostoru.

Proti některým rizikovým jevům na internetu je možné se chránit technologiemi, proti jiným jevům to naopak možné není a uživatelé se musí spolehnout na vlastní úsudek a schopnosti – typicky v případě rizikových jevů jako kybergrooming, nekonsensuální sexting, kybershikana či kyberstalking. Oběťmi těchto jevů se nejčastěji stávají děti. Děti jsou důvěřivější, naivnější a přirozeně zvědavější než dospělí. Navíc se od útlého věku v kyberprostoru pohybují a jsou tak vystaveny veškerým nástrahám.

Nejúčinnějším prostředkem ochrany proti rizikovým jevům na internetu je prevence, tj. vzdělávání sebe sama, vzdělávání dětí a obecně snaha o předcházení rizikovým situacím. Preventivních projektů a organizací, které se kyberkriminalitě páchané na dětech věnují, je v České republice poměrně velké množství, vysoká je také jejich úroveň. Odborníci na tuto problematiku se věnují výzkumům rizikového chování dětí na internetu a informovanosti dětí, vzdělávání je mířeno také na rodiče, učitele i další zájemce. V rámci různých preventivních kampaní vzniklo v minulosti také několik videospotů věnujících se této problematice. Žádná z těchto snah a preventivních akcí však nevyvolala větší zájem médií či širší společenskou

debatu. Závažné případy kybergroomingu, které se v České republice odehrály, byly veřejností vnímány spíše jako ojedinělé záležitosti a zájem o ně rychle odezněl. Teprve zpracování a uvedení celovečerního dokumentu, který se zabývá zneužíváním dětí na internetu, přitáhlo masivní pozornost veřejnosti a médií. Dokument Víta Klusáka a Barbory Chalupové V síti byl zpracován přitažlivým způsobem a doprovázela ho také intenzivní marketingová kampaň. Média mu tak věnovala prostor již několik měsíců před premiérou. Nedlouho po uvedení do kin se stal nejnavštěvovanějším dokumentem u nás, úspěch má také jeho verze pro školy. Tvůrci a protagonistky dokumentu nadále objíždějí Českou republiku a pořádají besedy pro školy a další zájemce. Největší množství lidí se však o dokumentu a o problematice, kterou se zabývá, dovědělo díky médiím. Tedy nejen snímek samotný, ale také další média, která o něm píší, mají potenciál přiblížit závažnost kyberkriminality páchané na dětech širší veřejnosti.

Výzkumná část této práce je řešena metodou kvantitativní obsahové analýzy a klade si za cíl zjistit, jakým tématům se média věnovala v souvislosti s dokumentem V síti. Otázky výzkumu se zaměří především na to, zda byl v médiích věnován prostor vysvětlení patologických jevů kybergrooming a sexting, zda byl dán prostor k vyjádření odborníkům z různých odvětví, zda média zdůrazňovala možnosti prevence a pomoci a zda také vyvracela přetrvávající stereotypy týkající se pachatelů této činnosti.

Vztah výsledné práce ke schváleným tezím

Při zpracování diplomové práce došlo k odchýlení od schválených tezí. Původní název „Kybergrooming v médiích po odvysílání dokumentu V síti“ byl změněn na „Kyberkriminalita a její obraz v médiích v souvislosti s odvysíláním dokumentu V síti“. Došlo tak k vypuštění a nahrazení termínu kybergrooming a také k vypuštění časového vymezení „po odvysílání dokumentu“. Ke změně názvu mne vedly následující důvody. Na přelomu února a března 2020 došlo k radikální změně zaměření zpravodajství v důsledku prvního výskytu nemoci COVID-19 u nás a následného uzavření kin. Příspěvky týkající se dokumentu V síti, který měl premiéru právě v únoru 2020, se v médiích prakticky přestaly vyskytovat. Tento stav přetrval až do druhé poloviny května, kdy se postupně začaly informace o dokumentu opět objevovat, nicméně na únorovou intenzitu již nenavázaly. Již při pilotním průzkumu se ukázalo, že v době po premiéře dokumentu se v médiích nachází poměrně málo relevantních příspěvků pro výzkum. Rozhodla jsem se tedy zahrnout do výzkumu období od uvedení prvního teaseru k dokumentu až po současnost, přičemž jsem se snažila výzkumné období prodloužit co nejvíce k termínu odevzdání této práce. Přestože se výzkumný soubor zhruba zdvojnásobil, nebylo by z příspěvků

možné zodpovědět zamýšlené otázky ke kybergroomingu. Zaměření na kybergrooming se pro výzkumnou část práce ukázalo jako příliš úzké. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla ponechat důraz na kybergrooming v teoretické části a výzkumnou část věnovat obecně tématům spojeným s obsahem dokumentu V síti.

V teoretické části nedošlo k odchýlení od tezí kromě změny pořadí některých kapitol a mírnému upravení některých názvů. Stejně tak ve výzkumné části k odchýlení od tezí nedošlo, jelikož výzkum nebyl v tezích specifikován.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Kyberkriminalita

Vznik počítačů a rozvoj informačních a komunikačních technologií znamenal také vznik nového druhu trestné činnosti, která předtím neexistovala. Zároveň se z reálného světa do tzv. kyberprostoru (viz dále) přesunula značná část „tradiční“ kriminality, kterou je zde možné páchat rychleji a s menším množstvím rizik pro pachatele. Trestnou činností, která se odehrává v kyberprostoru, dnes označujeme termínem kybernetická kriminalita nebo kyberkriminalita.

Kybernetická kriminalita je z mnoha důvodů od „tradiční“ kriminality odlišná. Jedním z úskalí kyberkriminality je její neustálý a dynamický vývoj, na který musí legislativa pokud možno pružně reagovat. Ruku v ruce s tím, jak rostou možnosti využívání informačních a komunikačních technologií, roste i možnost jejich zneužívání (Kolouch, 2016: 33). Kyberkriminalita má však řadu dalších specifik, které přiblíží tato kapitola.

1.1 Terminologie

Potřeba zavedení oddělené kategorie „počítačové kriminality“ se objevila prakticky ve stejné době, kdy se počítače staly běžnější záležitostí, tedy ve druhé polovině 20. století (Clough, 2010: 3–4). První „počítačové zločiny“ však byly limitovány tehdejší úlohou počítačů v každodenním životě a vztahovaly se na počítačové systémy jakožto cíle útoku (Kolouch, 2016: 32). S rozvojem technologií a komunikačních sítí přestal být cílem trestné činnosti pouze počítač, respektive jeho neoprávněné užívání nebo změny údajů v počítači, ale zcela zásadně se změnila povaha a spektrum trestné činnosti. Postupem času se také kromě pojmu „počítačová kriminalita“ začala objevovat další označení tohoto druhu trestné činnosti např. „informační kriminalita“, „internetová kriminalita“ apod. Určitá terminologická nejednotnost přetrvává u různých autorů a v různých oborech dodnes, nicméně jednotlivé termíny se v podstatě překrývají. V současné době je však nejužívanějším a pravděpodobně nejvýstižnějším pojmem „kybernetická kriminalita“ neboli „kyberkriminalita“. Pro užívání tohoto názvu hovoří také fakt, že s ním pracuje zahraniční literatura i mezinárodní právo. Označení „kyberkriminalita“ se jeví jako nejvhodnější termín rovněž z důvodu, že tato trestná činnost se odehrává v kyberprostoru (Kolouch, 2016, Smejkal, 2018). Kyberprostor je různými autory definován různě, je možné si jej například představit jako virtuální svět informací, který zahrnuje jejich generování, ukládání, používání či výměnu, a to vše díky propojení počítačových

a komunikačních systémů (Weik, 2000). Podle Smejkal (2018: 19) je kyberprostor tvořen počítačovými sítěmi a jednotlivými prvky těchto sítí, což jsou mj. jakákoli zařízení, která mají přidělenou svou IP adresu. Všechna tato zařízení jsou schopna v kyberprostoru komunikovat.

Kyberkriminalitu tedy můžeme definovat jako trestnou činnost páchanou v kyberprostoru, nicméně jednotná a obecně přijímaná definice, která by pojem plně vystihla, neexistuje (Kolouch, 2016: 33). Pro potřeby Policie ČR je kyberkriminalita definována jako trestná činnost páchaná v prostředí informačních a komunikačních technologií včetně počítačových sítí. Předmětem útoku je samotná oblast informačních a komunikačních technologií, nebo je trestná činnost páchána za výrazného využití informačních a komunikačních technologií, jakožto významného prostředku k jejímu páchání (Policie ČR, 2020a).

1.2 Mezinárodní úprava

Kybernetická kriminalita má díky kyberprostoru přeshraniční charakter, takže její potírání často vyžaduje mezinárodní spolupráci. Právní úpravy a úroveň technologické vyspělosti jednotlivých států se však od sebe často velmi liší. Za účelem dosažení určité jednotnosti právních úprav a vyšetřovacích postupů vzniká řada mezinárodních dokumentů.

Kromě snahy o sjednocení v trestněprávní oblasti spolupracují jednotlivé státy na evropské úrovni také na preventivních projektech. Evropský policejní úřad Europol spustil v roce 2017 kampaň #SayNo!, která měla varovat před znepokojivě rychlým nárůstem počtu případů zneužívání dětí online. Kampaň upozorňovala prostřednictvím videospotu a dalších doprovodných materiálů především na nebezpečí online komunikace s cizími lidmi, na metody získávání sexuálního materiálu ze strany pachatelů a rovněž upozorňovala na nízkou míru nahlašování této trestné činnosti, přestože tito pachatelé by měli být stíháni. Videospot je dostupný ve všech jazycích EU. Europol společně s kampaní zveřejnil postupy a doporučení pro oběti (Randáková, 2017, Europol, 2020). Obecně jsou preventivní projekty základem boje proti rostoucí kyberkriminalitě (projekty v České republice viz dále).

1.2.1 Úmluva o kyberkriminalitě

Evropská unie přijímá v rámci boje s kyberkriminalitou řadu směrnic, rozhodnutí a dalších dokumentů. Nejvýznamnějším právním dokumentem v této oblasti je Úmluva Rady Evropy č. 185 o kybernetické kriminalitě ze dne 23. listopadu 2001 (Council of Europe, 2001). Pro Českou republiku se však stala závaznou až v srpnu roku 2013, kdy ji ratifikoval prezident ČR. Úmluva o kyberkriminalitě (dále také „Úmluva“) nevymezuje pojem kyberkriminality, pouze

definuje opatření, která by měly jednotlivé ratifikující státy přijmout na vnitrostátní úrovni. Smluvní strany Úmluvy se zavázaly včlenit do svých právních řádů ustanovení, která by umožnila postih definovaných kybernetických trestných činů a společný postup proti pachatelům těchto trestných činů bez ohledu na místo jejich spáchání. Úmluva vznikla na půdě EU, nicméně byla rovněž podepsána a ratifikována např. Spojenými státy či Japonskem (Kolouch, 2016: 332). Podstatný je z pohledu této práce zejména čl. 9 Úmluvy, který upravuje trestné činy související s dětskou pornografií. Dne 28. ledna 2003 byl přijat také Dodatkový protokol Rady Evropy č. 189 k Úmluvě o kyberkriminalitě (Council of Europe, 2003), který definuje další trestné činy, kterým se Úmluva nevěnuje.

1.2.2 Směrnice o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii

Z hlediska tématu této práce je třeba zmínit také směrnici Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU¹ ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV (Evropský parlament a Rada Evropské unie, 2011). Směrnice jakožto nástroj sbližování trestního práva EU mj. definuje dětskou pornografii, dětskou prostituci a související pojmy, stanovuje skutkové podstaty trestných činů v oblasti pohlavního zneužívání a vykořisťování dětí, dětské pornografie a navazování kontaktu s dětmi k sexuálním účelům, stanovuje trestní sazby v těchto oblastech, dále stanovuje opatření k zajištění pomoci obětem a jejich ochraně během vyšetřování a trestního řízení a mnohé další.

Vzhledem k závažnosti těchto trestných činů je z hlediska EU žádoucí komplexní přístup při stíhání pachatelů, ochraně dětí i předcházení těmto jevům.

1.3 Zakotvení v českém právním řádu

Ke kyberkriminalitě a kybernetické bezpečnosti se v ČR váže řada právních předpisů. Trestnou činnost obecně, tedy i trestnou činnost páchanou prostřednictvím sociálních sítí postihuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále také „trestní zákoník“ nebo „TZ“).

Trestní zákoník pojem kyberkriminalita nezná a neobsahuje ani žádné trestné činy s předponou „kyber“, nicméně trestněprávní jednání v kyberprostoru není opomenuto. Početnou skupinou trestných činů páchaných v kyberprostoru jsou totiž již známé trestné činy vyskytující se v reálném světě. Trestné činy spáchané v kyberprostoru je tak mnohdy možné podřadit pod

¹ Původní označení směrnice bylo 2011/92/EU, později byla přejmenována na 2011/93/EU.

zákonná ustanovení určité skutkové podstaty, přestože původně tato skutková podstata směřovala na trestné činy páchané v „tradičním“ světě. Jedná se tedy o již zmíněný přesun páchání trestné činnosti z reálného světa na jiné, efektivnější působiště. V neposlední řadě se objevují i nové druhy trestné činnosti, které tímto způsobem podřadit nelze a na které musí legislativa reagovat *ad hoc* (Kolouch, 2016: 331).

Jak již z uvedeného vyplývá, kybergrooming není v trestním zákoníku vymezen jako trestný čin. Osoba dopouštějící se kybergroomingu může svým jednáním naplnit skutkovou podstatu například následujících trestných činů: § 168 TZ Obchodování s lidmi, § 171 TZ Omezování osobní svobody, § 175 TZ Vydírání, § 185 TZ Znásilnění, § 187 TZ Pohlavní zneužívání, § 191 TZ Šíření pornografie, § 192 TZ Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, § 193 TZ Zneužití dítěte k výrobě pornografie, § 193a TZ Účast na pornografickém představení, § 193b TZ Navazování nedovolených kontaktů s dítětem, § 201 TZ Ohrožování výchovy dítěte, § 202 TZ Svádění k pohlavnímu styku aj. Často také dochází v případě páchání kybergroomingu k souběhu trestných činů (Eckertová a Dočekal, 2013, Kopecký, 2010b).

1.4 Specifika kyberkriminality

Z předchozích řádků již vyplynula určitá specifika kybernetické kriminality, tato kapitola doplňuje její další odlišnosti. Obecně mají pachatelé trestné činnosti náskok před lidmi, kteří zločin stíhají a v kyberprostoru, kde je vymáhání práva značně složitější, platí toto pravidlo několikanásobně.

1.4.1 Dostupnost a míra rozšíření

Počítače již dávno nejsou dostupné jen omezenému množství lidí, ale přesunuly se k běžným uživatelům. K jejich obsluze také přestaly být třeba odborné znalosti. Navíc s rozvojem technologií se funkce počítače přesunuly do chytrých telefonů, tabletů nebo například hodinek. Připojení ke komunikačním a informačním sítím je doslova všudypřítomné a finančně dostupné.

Na rozdíl od běžných forem komunikace umožňuje internet snadno a levně komunikovat s obrovským množstvím lidí po celém světě. Dostupnost ale také zvýšila možnosti páchání trestné činnosti, která by v offline světě nebyla možná (Clough, 2010: 5).

1.4.2 Anonymita

Anonymita je další zřejmou výhodou pro pachatele, nicméně toto specifikum je relativní. Bez jakéhokoli zahlazování digitálních stop je každý uživatel snadno dohledatelný např. díky IP

adresám a MAC adresám. Pachatelé se tedy snaží tajit svoji totožnost a zahlazovat digitální stopy pomocí speciálních softwarů (Clough, 2010: 6). Pocit anonymity může také podporovat v páčání trestné činnosti osoby, které by se jí v reálném světě nedopustily. Rizika, která pachatelé podstupují v kyberprostoru, jsou značně nižší (např. nižší pravděpodobnost dopadení, fyzické újmy), naopak zisk je obvykle mnohem vyšší.

1.4.3 Globálnost

Zatímco běžná trestná činnost měla místní povahu, počítačové sítě tento předpoklad zpochybnily. Pachatelé mohou páchat trestnou činnost kdekoli, kde je připojení k internetu, a zasáhnout jakoukoli oběť jinde na světě. Pachatelé a oběti tak již ani nemusí být ve stejné jurisdikci (Clough, 2010: 7).

1.4.4 Absence strážců

Odhalování trestných činů a vymáhání práva v kyberprostoru je vzhledem k zahlazování digitálních stop i celkovému množství uživatelů a dat náročnou disciplínou. Navíc orgány činné v trestním řízení musí často jednat s jurisdikcemi různých států či se soukromými vlastníky internetových služeb a i v případě, že se jim podaří navázat s těmito subjekty spolupráci, může být uchování potřebných údajů, resp. důkazů nedostatečné nebo vůbec neexistuje. V neposlední řadě je k vyhledávání a zachycení rychle se měnících dat potřeba sofistikovaných forenzních technik, aby taková data byla použitelná jako důkaz v trestním řízení (Clough, 2010: 7–8).

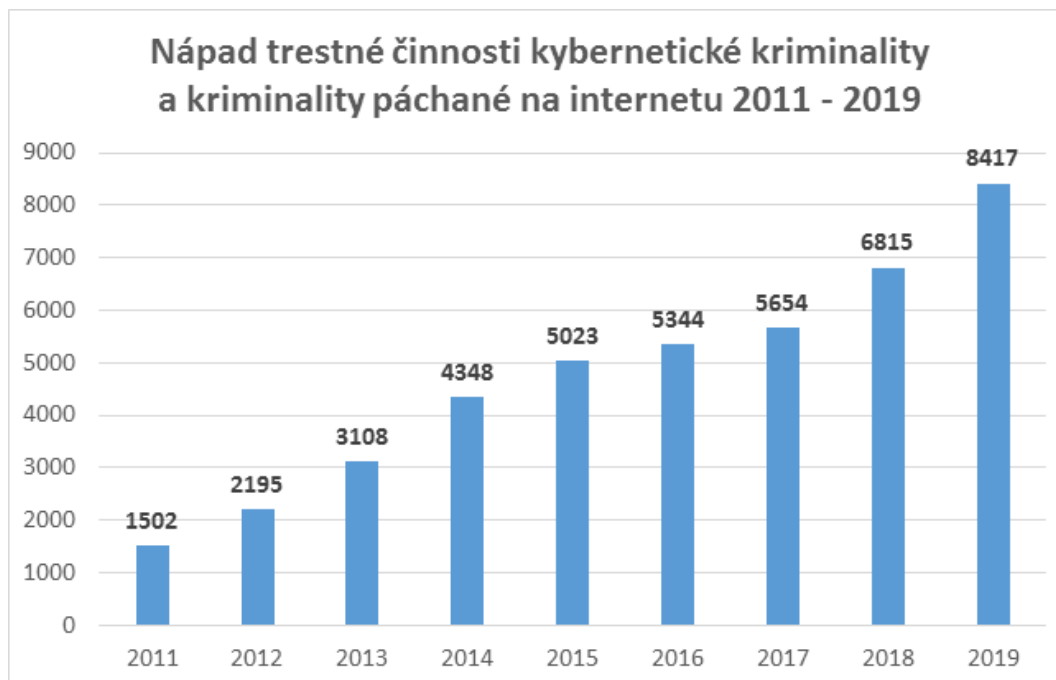
1.4.5 Latence

Velká část trestné činnosti odehrávající se v kyberprostoru zůstává z různých důvodů skryta. V případě mravnostní trestné činnosti se oběti často obávají incident oznámit ze studu nebo strachu, že již s útočníkem vedli sexuálně laděnou komunikaci, případně mu zaslali materiál se sexuálním podtextem. V mnoha případech považují oběti nahlášení trestné činnosti za zbytečné kvůli obtížné identifikaci pachatele a celému procesu dokazování (Kolouch, 2016, Kopecký, 2015).

1.5 Vývoj kyberkriminality

Počet trestných činů spáchaných v kyberprostoru setrvale roste u nás i v zahraničí. Přes veškerou snahu jednotlivých států se nedaří kybernetickou kriminalitu snižovat a rychle a účinně delikty trestat. Jak vyplynulo z předchozích kapitol, je to dáno jednak specifiky

kybernetické kriminality, zvyšujícím se počtem uživatelů internetových služeb a také svobodou kyberprostoru, o kterou se vedou spory.²

Graf č. 1 Nápad kybernetické kriminality 2011 – 2019 (Policie ČR, 2020a)

Uvedená čísla v grafu č. 1 zahrnují meziročně veškeré trestné činy, které se dají podřadit pod kybernetickou kriminalitu. Tradičně nejpočetnější skupinou trestných činů v kyberprostoru jsou různé formy podvodného jednání, které dlouhodobě představují více než polovinu všech skutků (Policie ČR, 2020a).

Za rok 2016 Policie ČR zveřejnila strukturu kybernetické kriminality, ze které vyplývá, že podvodná jednání tvořila 3235 všech (oznámených) skutků v kyberprostoru (z celkového počtu 5344 skutků). Mravnostní delikty, kam především spadají trestné činy kybergroomerů, byly zastoupeny 344 skutky. Mravnostní trestné činy jsou ustanoveny v TZ (konkrétně se jedná o §§ 201, 191, 192, 193, 193a, 193b) a k jejich porušování dochází typicky v případech kontaktování dětí mladších 18 let ve snaze získat jejich intimní fotografie či videa, případně je vylákat na osobní schůzku. Takto získané materiály mohou být použity k vydírání oběti, často také dochází k jejich šíření a jsou předmětem obchodování a směny v různých uzavřených skupinách. Je

² Myšlenky J. P. Barlowa, propagátora absolutní nezávislosti kyberprostoru, jsou dnes považovány za utopistické a překonané. Ukázalo se, že kyberprostor nemůže být nezávislý na reálném světě, ze kterého vychází. Svoboda a nezávislost kyberprostoru narážejí na různou legislativu jednotlivých států. Spory o míru svobody kyberprostoru se však vedou i v rámci jednotlivých jurisdikcí.

třeba doplnit, že do skupiny mravnostních trestných činů spadají také delikty směřující vůči zletilým osobám, např. kuplířství, sexuální nátlak či obchodování s lidmi (Policie ČR, 2020b).

Ve zprávě o kyberkriminalitě za rok 2019 Policie ČR uvádí, že mravnostní kriminalita byla zastoupena 777 skutky (Policie ČR, 2020a). Jedná se tak o více než dvojnásobný nárůst oproti roku 2016.³ Zároveň je v oblasti mravnostní kriminality v kyberprostoru nejvíce zastoupen počet pachatelů do 18 let a jejich počet stále roste. Je otázkou, zda nezletilí pachatelé neznají zákon, nebo zda jej nerespektují (Daňhelka, 2018).

2. Sociální sítě a související technologie

Podle Českého statistického úřadu (dále také „ČSÚ“) používalo v roce 2019 internet denně 99 % studentů starších 16 let. Počet uživatelů internetu je u nás ve všech věkových kategoriích velmi vysoký, např. v kategorii 35–54 let se jedná o 95 % uživatelů, ve věku 65+ je to více než 50 % uživatelů. Co se však týká využití jednotlivých zařízení k připojení na internet, zde stále existují mezi generacemi větší rozdíly. Internet je pro děti a dospívající každodenní rutinou mimo jiné díky chytrým mobilním telefonům. Prostřednictvím telefonu se připojuje na internet 98 % studentů starších 16 let a jedná se tak o jednu z nejvyšších hodnot v rámci zemí EU. V kategorii 55+ se zatím jedná jen o 29 % uživatelů (ČSÚ, 2020).

Obecně se zvyšujícím se počtem uživatelů internetu roste zájem o internetové služby nabízející komunikaci a zábavu. Instant messaging (dále také „IM“)⁴ se stal nepostradatelnou součástí každodenní komunikace, díky němu se lidé dorozumívají rychleji a levněji než kdykoli dříve. Velmi oblíbeným komunikačním prostředkem se staly sociální sítě. Sociální sítě jsou internetové služby zaměřené na vytváření a udržování kontaktů s dalšími lidmi na internetu. Pomocí nich se dnes sdružují lidé, kteří by se za jiných okolností setkat nemohli. Na sociálních sítích si uživatelé zakládají osobní profily, kde sami sebe prezentují a zároveň mohou sledovat profily ostatních. Lidé zde také vytvářejí specifické skupiny podle svých zájmů či profesí, sdílejí zkušenosti a informace, fotografie či videa, zakládají diskuzní fóra, navazují přátelství a vztahy. Sociální sítě jsou neomezeným zdrojem zábavy. To vše v takovém měřítku, jaké jsme

³ Od roku 2017 Policie ČR nezveřejňuje strukturu kyberkriminality podle jednotlivých skutků, nicméně za rok 2019 zveřejnila údaj o počtu mravnostních deliktů. Z tohoto důvodu je v textu porovnán rok 2019 s rokem 2016, kdy byla podrobná struktura kyberkriminality naposledy zveřejněna. Za roky 2017 a 2018 nejsou počty mravnostních deliktů známy.

⁴ Instant messaging (IM) je internetová služba umožňující vyměňovat si textové zprávy, fotografie aj. s ostatními uživateli v reálném čase (u nás populární je např. WhatsApp či Facebook Messenger). IM umožňuje komunikaci s jedním dalším uživatelem i chat ve skupinách.

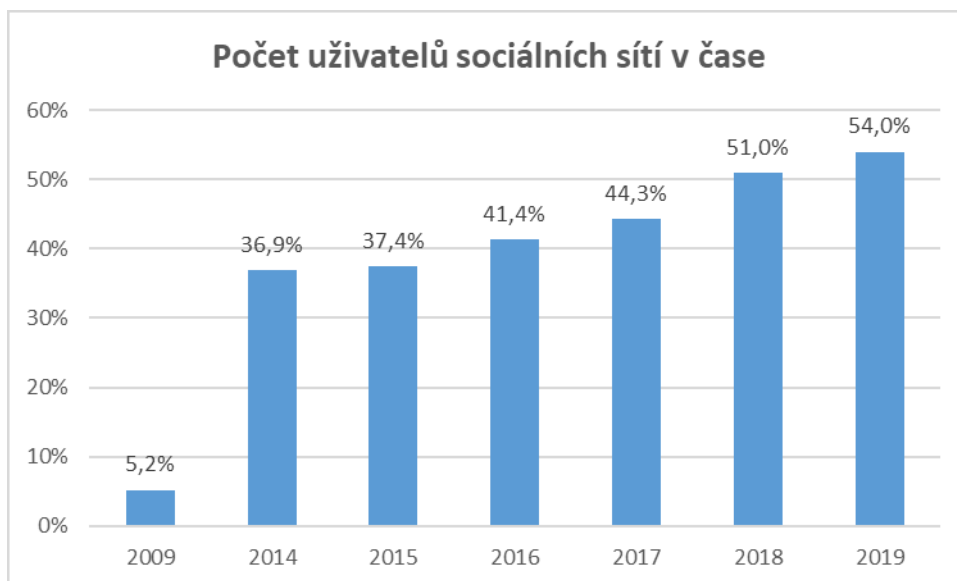
si před několika lety ani neuměli představit. Užívání sociálních sítí se stalo na internetu dokonce populárnější aktivitou než vyhledávání online pornografie (Hulanová, 2012: 88).

V České republice bylo založeno několik sociálních sítí, které na svém vrcholu evidovaly i několik milionů registrací, např. Lidé.cz, Xchat.cz, Libimseti.cz nebo Spolužáci.cz. Některé zanikly, jiné fungují s určitými obměnami dále. Také jejich uživatelé značně zestárli, ale především je popularitou předčily sociální sítě zahraniční, které byly zpočátku kvůli jazykové bariéře pro české uživatele nezajímavé. To se však změnilo s lokalizací služeb. Atraktivní se staly mimo jiné i díky pružnější nabídce nových technologií a mobilních verzí (Kožíšek a Písecký, 2016: 24 a 26). Sociální sítě mohou mít různé převažující zaměření, nicméně určité společné znaky (viz výše) u nich převládají. Mezi nejznámější sociální sítě u nás patří např.:

- Facebook, který je zaměřen převážně na interakci mezi uživateli a na sdílení obsahu
- YouTube nabízí vytváření a sdílení videí (za sociální síť je považován vzhledem k možnosti založení vlastního účtu)
- TikTok (dříve Musical.ly) je určený pro mobilní telefony, nabízí vytváření a sdílení velmi krátkých videí podbarvených hudbou, populární je zejména u mladších ročníků
- Instagram je rovněž určený pro mobilní telefony, umožňuje zveřejňování fotografií a videí
- LinkedIn je profesní sociální síť, kam mohou uživatelé vkládat své životopisy a související obsah, využívají jej také personalisté pro hledání vhodných kandidátů na volné pracovní pozice
- Snapchat je aplikace určená ke sdílení fotografií
- Twitter umožňuje psaní tzv. tweetů, tj. krátkých zpráv, často jej využívají politici nebo veřejně známé osoby pro vyjádření názoru k probíhajícím kauzám apod.

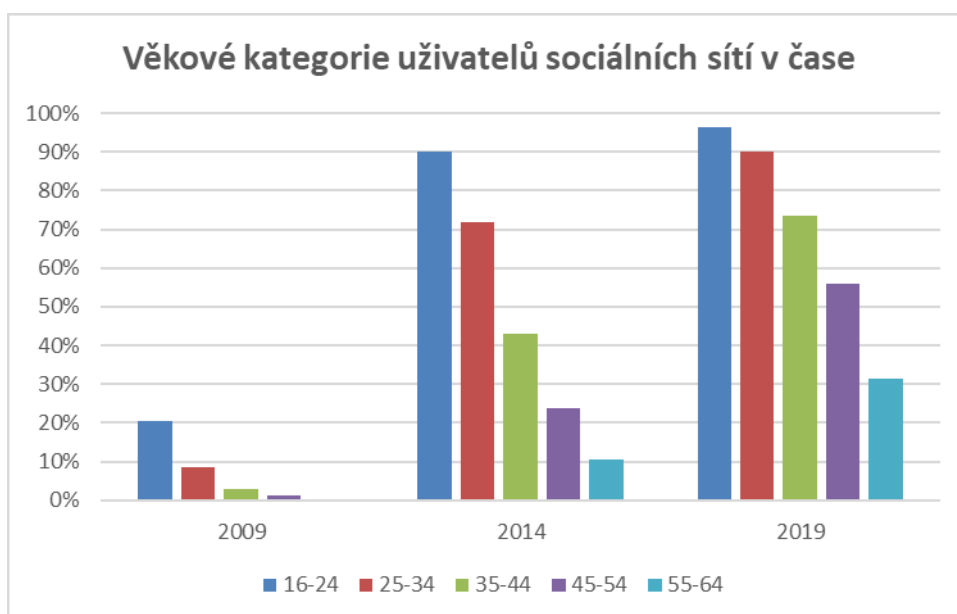
Kromě uvedených sociálních sítí fungují ve světě i opravdoví giganti se stovkami milionů uživatelů, u nás jsou však tyto sociální sítě málo známé. V Číně je nejpopulárnější sociální síť Qzone od společnosti Tencent. Popularitě se však těší především kvůli zákazu Facebooku a dalších sítí na území Číny. Tencent rovněž vlastní populární messenger QQ. V Rusku pak vedou sociální sítě VKontakte a Odnoklassniki (Steuer, 2017).

V České republice dosáhl v roce 2019 počet dospělých uživatelů sociálních sítí 54 % (osoby ve věku 16 a více let). Jak ukazuje graf č. 2, oproti roku 2009 se tedy jedná o více než desetinásobný nárůst (ČSÚ, 2019).

Graf č. 2 Počet uživatelů sociálních sítí v čase (ČSÚ 2019, vlastní zpracování)

Zajímavé je rovněž věkové rozložení uživatelů a jeho proměny v čase. V průběhu posledních deseti let byl vždy nejvyšší počet uživatelů sociálních sítí ve věkové kategorii 16–24 let, změnily se však rozdíly mezi jednotlivými věkovými kategoriemi. Zatímco v roce 2009 lidé ve věku 25+ projevovali zájem o sociální sítě minimální, v průběhu času se hranice mezi kategoriemi stírají. Jak ukazuje graf č. 3 z vybraných let, starší ročníky dohánějí v oblasti zájmu o sociální sítě ročníky mladší (ČSÚ, 2019).

Graf č. 3 Věkové kategorie uživatelů sociálních sítí v čase (ČSÚ, 2019, vlastní zpracování)

2.1 Sociální sítě a děti

Již v 90. letech 20. století upozornili někteří odborníci na fakt, že děti poprvé předběhly své rodiče ve znalostech technologií a souvisejících dovednostech. Odtud pak také pramení rozlišení lidí na *digitální domorodce* (*digital natives*) a *digitální přistěhovalce* (*digital immigrants*), se kterým poprvé přišel Marc Prensky. Pojem *digitální domorodci* označuje skupinu lidí, kteří se do digitálního světa již narodili a cítí se v něm jako doma. Naopak *digitální přistěhovalci* se museli s příchodem nových technologií vyrovnat během života. S tím také souvisí vnímání *online* a *offline* světa dětmi a dospělými. Dnešní rodiče stále rozlišují mezi světem *online* a *offline*, pro jejich děti však tento rozdíl mizí, protože jsou *online* prakticky neustále (Eckertová a Dočekal, 2013: 19 a 21). Právě kvůli chytrým telefonům a prakticky nepřetržitému používání internetu během dne je složité odhadnout čas, který děti denně na internetu tráví. Podle aktuální studie *EU Kids online 2020* (Šmahel et al., 2020) se čas, který děti denně stráví online, pohybuje mezi 134 a 219 minutami. Studie také uvádí srovnání s deset let starými výsledky, kdy se tento čas pohyboval mezi 1 a 2 hodinami. V některých zemích se čas trávený dětmi online zdvojnásobil či téměř ztrojnásobil, v jiných zemích byl nárůst výrazný méně. Například české děti, které před deseti lety trávily denně online téměř dvě hodiny, uvádějí v současné době v průměru 172 minut.

Děti a dospívající využívají internet především pro zábavu a komunikaci. Profil na sociálních sítích mělo v roce 2019 v České republice 92,6 % lidí ve věkové kategorii 16–24 let (ČSÚ, 2019). Na sociálních sítích se pochopitelně pohybují i mladší děti, které nejsou do statistik ČSÚ zahrnuty. Některé sociální sítě vyžadují pro založení účtu minimální věk 13 let, takový kontrolní mechanismus lze však snadno obejít zadáním jiného data narození. Pokud tedy chceme zjistit skutečný věk uživatelů sociálních sítí, nemůžeme se spoléhat ani na údaje těchto internetových služeb. Představu je však možné si udělat na základě výzkumů příslušných organizací, které se na věk dětí používajících sociální sítě dotazují.

Výzkum *České děti v kybersvětě* (Kopecký a Szotkowski, 2019) ukázal, že děti jsou na internetu konzumenty online obsahu všeho druhu, nicméně sociální sítě využívají nejčastěji. Tato aktivita jednoznačně zvítězila nad ostatními internetovými službami. Do výzkumu byly zapojeny děti ve věku od 7 do 17 let, přičemž ve věkové kategorii od 7 do 12 let – tedy pod povolenou věkovou hranicí – potvrdilo používání sociálních sítí 51,75 % respondentů. Ve věkové kategorii od 13 do 17 let se jednalo o 75,61 % dospívajících.

Ze všech respondentů také 59,1 % uvedlo, že má ve svém mobilním telefonu trvalý přístup na internet a jsou tak nezávislí na Wi-Fi. Mobilní telefon děti a dospívající nejčastěji používají k telefonování a k psaní zpráv přes IM, na třetím místě pak účastníci výzkumu uvedli sledování videí na YouTube. YouTube rovněž zaujal první pozici mezi sociálními sítěmi, které děti navštěvují. Nově se mezi sociálními sítěmi oblíbenými u dětí objevil TikTok, který svým zaměřením cílí na dětské uživatele a na rozdíl od ostatních online služeb ho děti skutečně začínají používat dříve, často ve věku 10–11 let (Kopecký a Szotkowski, 2019).

Sociální síť/messenger/služba	Relativní četnost
YouTube	89,51%
Facebook	72,19%
Facebook Messenger	68,98%
Instagram	68,83%
E-mail	65,96%
SMS/MMS	62,97%
WhatsApp Messenger	40,42%
Snapchat	32,01%
TikTok	28,48%

Tabulka č. 1 Nejoblíbenější sociální sítě a související služby u dětí (Kopecký a Szotkowski, 2019)

2.2 Pozitiva a negativa sociálních sítí

Sociální sítě mají jednoznačně své výhody. Jak je patrné z výše uvedeného, pomáhají navazovat mezilidské kontakty a překonávat osamělost, jsou zdrojem zábavy a informací, mohou pomáhat rozvoji sociálních dovedností lidem, kterým jsou interakce tváří v tvář nepříjemné a kteří online nabyté dovednosti postupně uplatní i v reálném životě. V neposlední řadě napomáhají rozvoji technických dovedností (Kopecký et al., 2015, Hulanová, 2012).

S užíváním sociálních sítí jsou však také spojena negativa. V první řadě obsahují velké množství osobních a snadno zneužitelných údajů a umožňují snadno a rychle realizovat kyberšikanu, kybergrooming, sexuální útoky na děti, kyberstalking apod. Kromě toho pochopitelně usnadňují páchaní internetových podvodů a majetkové trestné činnosti (Kopecký et al., 2015: 47). Samotné užívání sociálních sítí může mít dopad na lidskou psychiku i v případě, že se s výše uvedenými negativními jevy uživatel neseťká. Takovým negativním

dopadem je například závislost (tzv. netolismus)⁵, která se v případě sociálních sítí projevuje neustálým nutkáním kontrolovat svůj profil, často i během noci. Jiným projevem pak může být ztráta společenského života v reálném světě. Uživatel je natolik pohlcen online prostředím, že není schopen si uvědomit, že vypnutím počítače končí jeho společenský život. S tím úzce souvisí nahrazení skutečných mezilidských vztahů online vztahy, kdy je pro uživatele důležitější kontrolovat internetová přátelství, vzkazy, „lajky“ apod., než se zabývat vztahy se skutečnými lidmi. V neposlední řadě se objevují u některých uživatelů pocity studu či lítosti, pokud ve vzteku či z nerozváženosti odešlou závadný obsah. Jelikož tento krok není možné vzít zpět a odesílatel již nemá nad takovým obsahem žádnou kontrolu, může mít takový čin dlouhodobý negativní psychologický dopad (Hulanová, 2012: 90–91).

2.3 Psychologie kyberprostoru

Vzhledem k tomu, že se kyberprostor v mnoha ohledech odlišuje od skutečného světa, má svá specifika nejen kyberkriminalita, ale liší se v něm oproti reálnému světu i lidské vnímání a chování. V kyberprostoru vnímáme jinak druhé lidi i sami sebe. Popsat psychologické aspekty kyberprostoru je značně složité vzhledem k tomu, že jednotlivé znaky vstupují do interakcí s různými povahovými rysy uživatelů, nicméně je možné hovořit o některých základních aspektech, na kterých se shoduje většina autorů zabývajících se psychologií kyberprostoru (Hulanová, 2012). Psycholog John Suler (2005) popsal deset základních znaků psychologie kyberprostoru.

Omezená percepce (Reduced Sensations). Ať již lidé používají ke komunikaci psaný text nebo hovoří s protějškem přes webkameru, schopnosti empatie jsou takto velmi omezené. Kvůli nemožnosti vidět druhého člověka osobně, unikají účastníkům komunikace zásadní vjemy, které pomáhají cizího člověka odhadnout v reálném světě (Suler, 2005).

Textování (Texting). Psaní zpráv (prostřednictvím e-mailů, chatů, SMS či IM) je i přes sníženou smyslovou kvalitu nejrozšířenější formou sebevyjádření a sociální interakce v kyberprostoru. Psát své myšlenky a číst myšlenky ostatních se stalo jedinečnou formou prezentování své identity, vnímání identity druhých a navazování vztahů (Suler, 2005).

Flexibilita identity (Identity Flexibility). Vzhledem k tomu, že v kyberprostoru je psaný text stále nejčastější formou komunikace a neexistuje tak dostatek přímých podnětů, má uživatel možnost značně ovlivnit, jak bude prezentovat svou vlastní identitu. Může vyjádřit pouze část

⁵ Termínem netolismus je označována závislost na tzv. virtuálních drogách. Může se jednat o počítačové hry, sociální sítě, chatování, sledování videí apod.

své identity nebo může zůstat zcela anonymní. Je možné vykreslit sám sebe jako úplně někoho jiného nebo mít identit několik a přecházet mezi nimi (Suler, 2005).

Změněné vnímání (Altered Perceptions). Neustálé sezení a sledování pouze monitoru počítače může zapříčinit změnu stavu vědomí. Jedinec může při komunikaci zažívat pocit spojení myslí se svým protějškem (Suler, 2005), viz dále „solipsistická introjekce“.

Rovnost statusu (Equalized Status). V kyberprostoru má v podstatě každý stejnou příležitost se vyjádřit bez ohledu na společenské postavení, bohatství, rasu nebo pohlaví (tzv. „Net Democracy“ – internetová demokracie). Na internetu není na první pohled zřejmé, kdo je kdo, což umožňuje komunikujícím bavit se s kýmkoli (Suler, 2005).

Transcendentální prostor (Transcended Space). Zeměpisná vzdálenost přestala v komunikaci hrát roli. Každý může v kyberprostoru najít svou spřízněnou duši se stejnými zájmy či potřebami, kyberprostor nemá hranice. Otevírá se zde prostor pro různé podpůrné skupiny, na druhé straně se stejnou měrou otevřel prostor pro antisociální jevy (Suler, 2005).

Časová flexibilita (Temporal Flexibility). Umožňuje uživatelům „natahovat“ čas interakce, což jim zajišťuje pohodlné promyšlení odpovědi. To platí pro asynchronní komunikaci, která interakci v reálném čase nevyžaduje (např. e-mail nebo blogy), ale také pro komunikaci synchronní, která v reálném čase probíhá (např. chat nebo IM). Přestože během komunikace prostřednictvím chatu nebo IM uživatelé reagují v řádech vteřin nebo minut, stále je to podstatně delší doba než při interakci v reálném světě (Suler, 2005).

Sociální mnohočetnost (Social Multiplicity). Online svět umožňuje komunikovat s několika lidmi najednou, oslovit dokonce stovky či tisíce lidí stejných zájmů či profese (Suler, 2005).

Možnost záznamu (Recordability). Na rozdíl od reálného světa je možné si veškerou komunikaci v kyberprostoru uchovávat (text, audio i video). Uživatelé tak mají neustálý přehled, co, kdy a komu bylo řečeno, a mohou se kdykoli vrátit ke starší komunikaci. To může být často výhodné, nicméně je třeba brát v úvahu, že podobné záznamy mají jen omezenou vypovídací hodnotu. Ve skutečnosti jedinec reaguje na stejná slova různě v závislosti na emočním rozpoložení. Reakce na stejný text je tak v každém čase jiná, takže uložené záznamy nelze vždy považovat za objektivní (Suler, 2005).

Narušení přenosu (Media Disruption). V digitálním světě všichni očekáváme, že počítače a internet budou fungovat spolehlivě a neustále. Přesto, že technika jde stále kupředu, nastanou

chvíle, kdy dojde k přerušení spojení. Frustrace a zlost, které tato porucha vyvolá, vypovídá mnoho o vztahu lidí a počítačů, o závislosti na nich a o potřebě je ovládat (Suler, 2005).

2.3.1 Disinhibiční efekt

Nejčastěji se v souvislosti s komunikací v kyberprostoru hovoří o *disinhibici*, tj. chování bez zábran, opadnutí zábran. *Disinhibice* je pravděpodobně nejznámějším a nejčastěji popisovaným jevem ve virtuálním světě. Internet je považován za „prostředí bez zábran“, kde lidé odloží ostych a popustí uzdu svým emocím. To může mít na komunikaci pozitivní vliv v podobě větší vlídnosti, slušnosti nebo empatie, ale také negativní vliv, který se projevuje hrubostí a agresivním chováním. Na internetu lidem méně záleží na mínění druhých, klasická omezení, pravidla a normy zde nemusí vůbec platit. Výzkumy rovněž ukazují, že agresivní chování ve formě slovního napadání (tzv. flaming) je v prostředí internetu až čtyřikrát častější než v reálném životě (Šmahel, 2003, Vybíral, 2009).

Disinhibiční efekt je možné sledovat téměř u všech uživatelů sociálních sítí. Podle Sulera (2004) vychází z šesti hlavních zdrojů: *disociativní anonymita, neviditelnost, asynchronicita, solipsistická introjekce, disociativní imaginace, minimalizace autority*.

Disociativní anonymita (Dissociative anonymity). Anonymita na internetu je sice jen zdánlivá, nicméně většina běžných uživatelů ví pouze to, co o sobě ve virtuálním světě sami prozradíme. Lidé vystupují pod přezdívkami, snaží se skrývat svou identitu a tento pocit anonymity je jedním ze základních faktorů *disinhibičního efektu*, je to možnost oddělit svůj skutečný život od života online. Ve virtuálním světě pak mohou uživatelé dělat a říkat věci, za které nepřebírají odpovědnost, jako by přesvědčili sami sebe, že jejich online chování „není vůbec jejich já“ (Suler, 2004).

Neviditelnost (Invisibility). Neviditelnost souvisí s aspektem omezené percepce (viz výše). Neviditelnost platí i naopak, sám uživatel rovněž není vidět, nejsou viditelné jeho reakce na probíhající komunikaci, jak zrovna vypadá nebo jak zní to, co píše. Uživatel může skrýt také svou online přítomnost (Suler, 2004).

Asynchronicita (Asynchronicity). Jedná se o komunikaci online, která neprobíhá v reálném čase a dává uživatelům větší možnost promyslet si odpověď (Suler, 2004).

Solipsistická introjekce (Solipsistic introjection). Absence komunikace tváří v tvář může vyvolat pocit, že se mysl uživatele spojila s myslí online společníka. Uživatel tak může druhé osobě přiřadit hlas, vizuální podobu nebo určité chování nejen na základě jejich komunikace,

ale také na základě vlastních očekávání a přání, komunikuje totiž částečně sám se sebou. Tento jev je přirozenou součástí lidské psychiky. Člověk často komunikuje v mysli s různými dalšími osobami, což mu poskytuje pocit většího bezpečí než při osobní komunikaci (Suler, 2004).

Disociativní představivost (Dissociative imagination). Uživatelé mají pocit, že online postavy, které stvořili, existují pouze ve virtuálním světě a vypnutím počítače je možné ukončit i tuto „hru“ a „herní identitu“. Vzdávají se tak odpovědnosti za své virtuální já (Suler, 2004).

Minimalizace autority (Minimizing authority). Souvisí s rovností statusu (viz výše). Všichni začínáme na internetu s rovnými podmínkami, nicméně vliv jednotlivců v kyberprostoru určují jiné aspekty: schopnost komunikovat, dovednost zacházet s novými technologiemi nebo kvalita technického vybavení. Vzhledem k absenci prvků autority, kterou vnímáme tváří v tvář, se lidé nezděraňují projevovat, co si opravdu myslí (Suler, 2004).

Z uvedeného je zřejmé, že zdroje *disinhibičního efektu* se do značné míry překrývají s psychologickými aspekty kyberprostoru. U jednotlivých uživatelů pak mohou *disinhibiči* vytvářet jeden nebo dva uvedené faktory, ve většině případů jsou všechny tyto faktory ve vzájemné interakci. *Disinhibiční efekt* pak provází rizikové chování na internetu a sociálních sítích, je průvodním znakem kyberšikany, kybergroomingu, sextingu a dalších patologických jevů (Kovářová a Kopecký, 2012).

2.4 Kyberkriminalita páchaná na dětech

Kyberkriminalita páchaná na dětech je oproti klasické kyberkriminalitě, která se odehrává mezi dospělými, komplikovanější z několika důvodů. Děti, které se narodily ve 21. století, vyrůstají s digitálními technologiemi odmalička. Již v předškolním věku ovládají mobilní dotyková zařízení a jejich IT znalosti jsou obvykle brzy na vyšší úrovni než znalosti rodičů a učitelů. Naopak sociálními dovednostmi, zkušenostmi či kritickým myšlením nejsou děti ještě dostatečně vybaveny. Často tak mají menší zábrany v navazování kontaktů a méně obezřetně sdělují na sociálních sítích své osobní údaje, sdílejí videa, fotografie nebo další informace. Kvůli tomuto rozporu – vysokým IT dovednostem na jedné straně a neznalostí rizik na straně druhé – se stávají často oběťmi různých forem kybernetické kriminality (Kopecký et al., 2015: 118). Také provozovatelé internetových služeb příliš nepřispívají k bezpečnosti dětí v online prostoru a nedostatečně filtrují závadný obsah nebo liknavě blokují uživatele, přestože by to mělo být jejich prvořadým zájmem. Naopak ve chvíli, kdy si dítě založí nový profil, služba na to upozorní ostatní uživatele. Tímto způsobem se o dítěti dovědí i potenciální pachatelé (Hronová, 2020).

Děti byly díky své důvěřivosti snadnou kořistí pro pachatele vždy. S rozšířením internetu a sociálních sítí, kde děti rády tráví svůj čas, se pole působnosti pachatelů mnohonásobně zvětšilo.

2.4.1 Šikana a kyberšikana

Problematikou šikany se na odborné úrovni začal zabývat Dan Olweus. Jeho kniha *Aggression in the schools: Bullies and whipping boys* byla inspirací pro jeho kolegy, aby začali zkoumat příčiny šikany. Zájem o tento fenomén napomohl k nalezení celé řady faktorů šikany, typologii oběti a agresora, později rovněž k odlišení různých podtypů šikany (např. mobbing, bossing). Tento pohled byl významným přelomem v náhledu na šikanu, protože do této doby byla šikana a její výskyt mezi dětmi vnímána jako normální součást vývoje (Šmahaj, 2014: 33–34).

Někteří odborníci nerozlišují mezi pojmy agrese a šikana, jiní naopak trvají na oddělení těchto dvou jevů podle určitých kritérií. Olweus (1994) identifikoval dva významné rozdíly mezi agresí a šikanou. Agrese je podle něj na rozdíl od šikany jednorázovou záležitostí a dochází k ní často mezi dvěma jedinci, jejichž síly jsou vyvážené. Fenomén šikany pak definoval třemi kritérii: jedná se o *úmyslné* agresivní jednání, které je prováděno *opakovaně* v průběhu času a je pro něj charakteristická *nevyváženost sil*. Dodává, že šikanování se často objevuje bez zjevné provokace. Obdobně definuje šikanu Kolář (2011: 34–36) jako úmyslné, obvykle opakované týrání a zotročování za použití agrese a manipulace. Pro rozpoznání šikanování je rovněž třeba jednotlivé typy agresí odlišit. Běžná agrese např. ve školním prostředí je zaměřena k dosažení nějakého cíle (např. odstranění soka v lásce). Není tedy samoúčelnou agresí jako v případě šikany, kde je agrese samotným cílem.

Kyberšikana pak je záměrné, násilné a opakované chování vůči jinému jedinci probíhající s využitím nových informačních a komunikačních technologií. Na rozdíl od tradiční šikany se zde jedná o násilí psychické. Kyberšikana je s tradiční šikanou spjata, má stejné základní rysy a projevy, které v online světě nabývají poněkud jiných forem. Obvykle je šikana s kyberšikanou propojena, tj. tam, kde probíhá šikana, je doplněna i kyberšikanou (Kolář, 2011: 84–86).

V minulosti upozorňovali někteří odborníci na fakt, že online obtěžování není v mnoha případech pro oběť stresující, protože takové chování je možné nahlásit a zastavit zablokováním agresora nebo komunikaci ukončit. Zde je ale třeba rozlišovat mezi online obtěžováním (které nenaplnuje výše uvedené znaky) a skutečnou kyberšikanou, kdy se oběť agresorovi těžko brání a útoky na ni mají drtivý psychologický dopad (Šmahaj, 2014: 45).

Podle Rogers (2011: 32) se kyberšikana odlišuje od tradiční šikany především v následujících ohledech:

Agresor a oběť nejsou v přímém kontaktu. To umožňuje agresorovi zachovat si určitý odstup od oběti a pocit anonymity a bezpečí, že na něj nikdo nepřijde.

Kyberšikana neprobíhá fyzickou formou na rozdíl od šikany tradiční ani fyzickou újmu nezpůsobuje, její důsledky jsou však emocionální. Nevyváženost sil tedy neznamená v případě kyberšikany sílu fyzickou, jedná se o fakt, že oběť nedokáže obtěžování technologicky nijak zabránit, navíc může být agresor schován za anonymitu internetu. Určitou výhodou zde může být i znalost technologií.

Kyberšikana má schopnost dosáhnout mnohem většího rozměru než šikana tradiční. Jediná fotografie se může nekontrolovatelně šířit internetem a zasáhnout mnohem větší publikum než v reálném světě.

Kyberšikana může probíhat kdykoli a kdekoli. Může se odehrávat kdykoli během dne a proniká i do míst, která dříve byla pro oběť bezpečná (domov). To vede ke značnému psychickému vypětí a přispívá u obětí k pocitu, že není, kam se schovat, není komu věřit.

Nejčastěji se kyberšikana vyskytuje v prostředí sociálních sítí, IM, e-mailu, chatu nebo online interaktivních her. Probíhá formou verbální (výhrušné zprávy, zveřejnění soukromé konverzace, šíření pomluv) nebo neverbální (posílání výhrušných nebo obscénních obrázků). Mezi nejznámější formy kyberšikany pak patří: krádež identity, vyloučení a ostrakizace, flaming, kyberharašení a kyberstalking (opakované zasílání zpráv agresorem s nepříjemným obsahem, respektive zpráv vyhrožujících fyzickým napadením), odhalení a podvádění (zveřejnění osobních či intimních informací o oběti včetně fotografií), happy slaping (fyzické napadení oběti (nejčastěji se jedná o fackování), které agresoři natáčejí na mobilní telefon a video následně zveřejní na internetu) a pomlouvání (Černá et al., 2013: 25–27).

Kyberšikana nemusí být zaměřena jen proti vrstevníkům či spolužákům, některá z jejích forem může zasáhnout kohokoli, kdo se pohybuje v kyberprostoru. Čím dál častěji se její oběti stávají učitelé. V extrémních případech může skončit i sebevraždou oběti. Na druhé straně je třeba uvést, že média často výskyt a důsledky kyberšikany zveličují. Kyberšikana je často zaměňována s online obtěžováním, které však vykazuje mnohem vyšší výskyt. V kombinaci s uváděním tragických případů kyberšikany, které skončily sebevraždou, vytvářejí média o tomto negativním jevu často zkreslený obraz (Černá et al., 2013: 49–51). Důsledky

kyberšikany nejsou ve většině případů fatální, nicméně se jedná o fenomén, který je třeba důsledně odhalovat a trestat.

2.4.2 Stalking a kyberstalking

Výraz stalking je možné volně přeložit jako pronásledování, slídění. Tradiční stalking označuje opakované, dlouhodobé, systematické a stupňované obtěžování, které se může projevovat sledováním oběti, zahrnováním nechtěnými pozornostmi (dárky) či pokusy o navázání nevyžádané komunikace formou SMS, e-mailů, telefonátů a podobně (Kopecký, 2010: 3). Dalším projevem stalkingu může být ničení věcí pronásledované osoby (ale i například likvidace zvířete) nebo zneužití osobních údajů (Bílý kruh bezpečí, nedatováno). Stalker narušuje soukromou sféru oběti a vyvolává v ní pocit strachu.

Od 1. ledna 2010 je v České republice stalking trestným činem podle § 354 TZ Nebezpečné pronásledování. Aby byla naplněna skutková podstata tohoto trestného činu, musí být splněna minimální lhůta dlouhodobého pronásledování v délce 4 až 6 týdnů, pronásledování musí být intenzivní a musí být jednoznačné, že se jedná o konání činěné proti vůli oběti (Hulanová, 2012: 72–73).

Ve spojení s ICT technologiemi, respektive jejich využití útočником pak hovoříme o kyberstalkingu. V tomto případě se jedná o zasílání různých zpráv pomocí IM, chatu, sociálních sítí a podobně (Kopecký, 2010: 3). Základní typologii stalkerů podle motivace jejich chování rozpracovali Paul E. Mullen, Michele Pathé a Rosemary Purcell (2001).

Odmítnutý pronásledovatel (Rejected stalker). Odmítnutý pronásledovatel nedokáže přijmout ukončení vztahu s jinou osobou. Může se jednat o vztah, který byl sexuální, ale ne výhradně. Tento typ stalkera je nejběžnějším typem. Vzhledem k tomu, že jen výjimečně se u tohoto typu objevují psychotická onemocnění, může ho od jeho chování odradit hrozba soudních sankcí. Mohou to však být i lidé s psychotickým onemocněním, lidé, kteří věří, že se jedná o jejich poslední šanci na vztah, nebo osoby, které řeší svěřením dítěte do péče (Mullen et al., 2001).

Hledač intimity (Intimacy seeker). Hledač intimity začíná pronásledovat určitou osobu, se kterou chce navázat vztah. Předpokládá, že tato osoba jeho city opětuje. On sám je zamilovaný a vybranému protějšku připisuje smyšlené kladné vlastnosti. Neopětovaný vztah je pro něj lepší než žádný. Na hledače intimity neplatí hrozby soudem, je u něj nutné přistoupit k psychiatrické léčbě (Mullen et al., 2001).

Nekompetentní nápadník (Incompetent suitor). Tento typ stalkera vyhledává cizí osoby či náhodné kontakty. Jeho způsob chování a „namlouvání“ druhé osoby vzbuzuje strach, protože nemá potřebné sociální dovednosti a nerespektuje potřeby protějšku. Nehledá lásku, chce jen navázat kontakt. Konec této formy pronásledování nastává poměrně rychle a snadno, nicméně tento typ stalkera má tendenci vyhledávat okamžitě jiné osoby (Mullen et al., 2001).

Zlostný pronásledovatel (Resentful stalker). Zlostný pronásledovatel je motivován touhou vyvolat v oběti strach. Na rozdíl od většiny jiných stalkerů si je dobře vědom dopadu svého chování na oběť. Obvykle touží po odplatě, protože je přesvědčen, že mu někdo jiný (jiná osoba, ale i třeba organizace) způsobil újmu. Cítí oprávněnost svého jednání a často sám sebe vnímá jako bojovníka za spravedlnost (Mullen et al., 2001).

Predáterský pronásledovatel (Predatory stalker). Tento typ stalkera pronásleduje oběť s cílem shromáždit o ní co nejvíce informací a připravuje sexuální napadení. Čím více oběť pronásleduje, tím více je živeno jeho uspokojení a pocit moci nad obětí. Pronásledovat může skrytě, aby o něm oběť nevěděla, ale v některých případech dá oběti najevo, že je sledována, a následně nachází potěšení v různých typech chování, které zvyšují úzkost oběti. Např. vnikne do jejího bytu a zpřehází některé předměty, klepe v noci na její okno nebo na ni volá z úkrytu. Těchto typů predátorů je velmi málo (Mullen et al., 2001).

Z této typologie tradičních stalkerů je možné vycházet, abychom pochopili chování některých kyberstalkerů. Kopecký (2010: 7) přidává k této typologii rovněž kyberstalkera, který k pronásledování využívá pouze ICT technologie a fyzicky nikdy neútočí. Pozice kyberstalkera je oproti klasickému stalkerovi jednodušší. Kyberstalking je méně riskantní, kyberstalker může oběť pronásledovat z domova nebo může pronásledovat i více obětí najednou. Kyberstalking však jako doprovodný jev můžeme nalézt u všech výše uvedených typů. U většiny případů dochází ke stupňování obtěžování, které se může přesunout i do offline světa (Hulanová 2012: 81).

2.4.3 Sexting

Termín sexting vznikl spojením dvou slov *sex* a *texting* (textování, psaní textových zpráv) a označuje elektronické rozesílání zpráv, vlastních fotografií či videí se sexuálním obsahem. Riziko sextingu nejčastěji spočívá v možnosti zneužití sexuálně laděných snímků, které pak slouží k vydírání oběti, k pomstě, manipulaci či kyberšikaně (tzv. nekonsensuální sexting). Intimní videa nebo fotografie mohou být zneužity jedním z bývalých partnerů po rozchodu,

často takový obsah zneužijí spolužáci nebo může být od oběti vylákán šikovným manipulátorem. Jakmile je intimní materiál jednou zveřejněn, začne v prostředí internetu žít vlastním životem a oběť nad ním ztrácí kontrolu. I po odstranění obsahu z konkrétních stránek si oběť nemůže být stoprocentně jista, že se materiál neobjeví jinde a útoky se nebudou opakovat. To vše může vést k dopadům na psychické zdraví oběti, na její sociální vztahy mezi vrstevníky ve škole nebo na postavení v zaměstnání. V řadě případů skončila kyberšikana spojená se sextingem sebevraždou oběti (Kopecký et al., 2015: 45).

Sextingu se věnují především dospělí, ale počet dětí a dospívajících, kteří ho rovněž provozují, v posledních letech vzrůstá. V České republice (stejně jako v mnoha dalších zemích) platí tzv. právní paradox, kdy děti starší 15 let mohou provozovat sex, nesmí se však při něm fotografovat či natáčet nebo pořizovat sexuálně laděné fotografie. V takovém případě by se mohlo z hlediska zákona jednat o přechovávání dětské pornografie, v případě odesílání takových snímků pak o její šíření, v dalších případech například o ohrožování mravní výchovy mládeže apod. Případy sextingu se v českém prostředí řeší individuálně, některé mohou být vyhodnoceny jako trestný čin, jiné pak jako přestupek (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, 2020a). V USA však byli někteří teenageři provozující sexting zaneseni na seznamy sexuálních delikventů, jelikož jejich jednání se v očích zákonodárců nelišilo od jednání pedofilů (Dočekal, 2019: 168).

Podle výzkumu *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru* (Kopecký a Szotkowski, 2017) provozuje sexting 15 % dětí od 8 do 17 let věku. S tvrzením, že je sexting vysoce rizikový fenomén, souhlasilo více než 74 % respondentů. Přesto výskyt sextingu mezi dětmi meziročně roste, v roce 2012 se sextingu věnovalo 8,99 % dětí. Uvedená čísla rovněž naznačují, že děti a dospívající o rizicích vědí, přesto je sexting z mnoha důvodů láká. Jako tři nejčastější důvody zasílání intimních fotografií jiným uživatelům respondenti uvedli: jednalo se o dárek pro partnera (38,53 %), důvodem byl flirt (35,47 %), jednalo se o odpověď na zaslanou „sexy“ fotografii či video (33,73 %).

Sexting má mezi rizikovými formami chování na internetu poněkud specifické postavení, jelikož je velmi často dobrovolný (tzv. konsensuální sexting). Probíhá mezi partnery na základě vzájemné důvěry nebo lidé intimní snímky sdílejí kvůli zalíbení, často také jako nástroj sebe prezentace v online světě. Vnímání sexuality ve společnosti se změnilo, fotografie a videa se sexuálním obsahem se staly běžným způsobem sebe prezentace celebrit, které mohou děti vnímat jako své vzory a v tomto směru je napodobovat. To je jeden z důvodů, proč se v posledních letech někteří odborníci vymezují proti démonizaci sextingu a upozorňují, že sexting je součástí dospívání a symbolem společenského statusu. Namísto moralizování

a zákazů je podle nich třeba učit dospívající bezpečnému sextování. Obecně jsou na počátky intimního života dospívajících kladeny velké nároky, které mohou být značně stresující. Sex je zásadním přechodovým rituálem k dospělosti a dospívající jej díky sextingu mohou provozovat alespoň virtuálně (Dočekal, 2019: 168).

Proti převládajícímu názoru ve společnosti, že dospívající nejsou dostatečně zralí na to, aby mohli posoudit důsledky sextingu a že je třeba je různými způsoby chránit, se vymezují i další autoři (Albury 2015, Fleur 2014). Převládající diskurz ve společnosti předpokládá, že angažovanost na sociálních sítích je pro mladé lidi v procesu osobního rozvoje škodlivá a že trendy jako sexuální sebe prezentace na sociálních sítích urychlují přirozený (sexuální) vývoj. Mladí lidé se však setkávají na sociálních sítích za účelem pobavení, sebevyjádření a za účelem sdílení svých životů mezi sebou. Jejich život je stále více prožíván a vyjadřován virtuálně.

Na složitost problematiky sextingu upozorňuje také studie *EU Kids online 2020* (Šmahel et al., 2020). Na jedné straně je odesílání a přijímání sexuálních zpráv prostřednictvím elektronických zařízení formou intimní vzájemné interakce, na druhé straně je třeba mít na paměti riziko zneužití a potenciálního zveřejnění intimního obsahu. Více než třetina českých dětí ve věku 12 až 16 let obdržela v posledním roce sexuálně laděnou zprávu. Studie však rozlišuje mezi mladšími a staršími dětmi. Děti ve věku 12 až 14 let obdržely zprávu se sexuálně laděným obsahem ve čtvrtině případů, u starších dětí mezi 15 a 16 lety se jednalo již o polovinu případů. Děti byly v rámci studie dotazovány také na chtěné a nechtěné žádosti o intimní materiál. Co se týká nechtěných žádostí o sexuální obsah, uvedlo 7 % dětí, že žádost, aby zaslaly vlastní intimní fotografii nebo video, dostaly v posledním roce minimálně jednou měsíčně, 17 % uvedlo několikrát v posledním roce, více než 77 % českých dětí podobnou žádost nikdy neobdrželo.

Problematika sextingu je tedy mnohem složitější, je třeba rozlišovat, zda se jedná o konsensuální sexting, který je provozován jako součást (začínajícího) sexuálního života nebo zda se jedná o sexting nekonsensuální. Není však pochyb, že zneužití cizích intimních fotografií k sexuálnímu nátlaku, vydírání či kyberšikaně má být adekvátně stíháno a trestáno.

2.4.4 Kybergrooming

Kybergrooming je druh patologického chování uživatelů internetu, jehož cílem je pomocí komunikačních technologií a manipulace vyvolat v oběti pocit důvěry, následně ji vylákat na osobní schůzku a sexuálně zneužít (viz dále samostatná kapitola).

2.4.5 Sharenting

V posledních letech se čím dál častěji hovoří o tzv. sharentingu. Tento termín vznikl spojením anglických slov *share* (sdílet) a *parenting* (rodičovství) a znamená nadměrné sdílení fotografií a videí vlastních dětí v online světě. Jedná se často o sdílení fotografií a videí, která děti považují za zahanbující a ponižující, např. intimní obrázky z dětství (Kopecký, 2019a). Nejen, že podobné fotografie bez cenzury zobrazují, co by mělo zůstat skryto, ale děti jsou na nich také snadno identifikovatelné. Někteří rodiče kromě toho neváhají zveřejňovat o dětech i další osobní údaje a informace, jako je například bydliště, adresa školy apod. Problémem sharentingu je především fakt, že děti obvykle s tímto jednáním nesouhlasí, ale často ho nemohou nijak ovlivnit. Rodiče, kteří by sami měli být nejsilnějším článkem prevence rizikového chování dětí na internetu, v tomto případě selhávají a jsou to oni sami, kdo vytváří dětem v online světě identitu, která jim může ublížit. Tento nevhodný obsah se snadno stává zdrojem posměchu vrstevníků nebo (kyber)šikany. V neposlední řadě nezodpovědní rodiče tímto způsobem poskytují materiál internetovým predátorům a pedofilům. Intimní fotografie dětí mají na sociálních sítích nebo na různých online službách určených pro sdílení fotografií vždy nejvíce zhlédnutí a jsou oblíbeným artefaktem sběratelů dětské pornografie (Kožíšek a Písecký, 2016: 33).

V České republice provedla v letošním roce výzkum na toto téma společnost Avast (2020). Z výzkumu vyplynulo, že čtvrtina českých rodičů sdílí fotografie svých dětí bez jejich svolení, aniž by jim zakryla nebo rozmazala tvář. Necelá polovina rodičů (43 %) si uvědomuje, že dítě se může v pozdějším věku cítit kvůli podobným fotografiím trapně nebo se dostat do nepříjemné situace, 66 % rodičů se obává, že se materiál může dostat do rukou sexuálních predátorů a 55 % rodičů má strach, aby se dítě na základě zveřejněných příspěvků nestalo obětí kyberšikany. Vzhledem k výsledkům výzkumu uveřejnil Avast také základní pravidla pro rodiče ke sdílení příspěvků týkajících se dětí.

Problematika sharentingu je tak stále více diskutována, upozorňují na ni média i organizace zabývající se prevencí. Veřejnými se v poslední době rovněž staly zahraniční soudní kauzy, kdy dnes již dospělé děti-oběti sharentingu zažalovaly své rodiče o stažení fotografií, které byly sdíleny bez jejich souhlasu (Váňová, 2019).

2.5 Prevence

Nejúčinnějším prostředkem, jak se bránit kybernetické kriminalitě páchané na dětech a kyberkriminalitě obecně, je prevence. K technické ochraně vlastních elektronických zařízení

patří používání silných přístupových hesel, která zná pouze uživatel a instalace ochranného softwaru (tj. antiviru, firewallu a antispywaru). Samozřejmostí je pak nastavení soukromí na profilech sociálních sítí a pravidelná kontrola, kde děti na internetu tráví čas. V případě sociálních sítí a online komunikace s dalšími lidmi na internetu je základem nejen technické zabezpečení, ale především vlastní obezřetnost, zdravá pochybnost a používání kritického myšlení. Záleží na uživateli a jeho chování v online prostředí, zda se nestane obětí kyberkriminality, jelikož podle odborníků na internetovou bezpečnost platí: „*Internet není nebezpečný, my se v jeho prostředí nebezpečně chováme!*“ (Eckertová a Dočekal, 2013: 33).

S online prostředím je často spojován pojem sociální inženýrství. Jedná se o způsob manipulace s vybranou osobou nebo osobami za účelem vylákání potřebných informací nebo za účelem donucení této osoby k určitému jednání. Oběť je uvedena do situace, které uvěří a splní tak, co se od ní očekává. Sociální inženýrství se tedy nevztahuje jen k online světu, nicméně je zde pro něj obrovský prostor. Výhodou kyberprostoru je, že útočník nemusí vůbec přijít do styku s obětí. Sociální inženýři využívají naivitu, důvěřivost a hloupost lidí, oslovují buď cíleně konkrétního člověka, nebo náhodně více lidí. Neustále zdokonalují své techniky a přizpůsobují je prostředí. Proti sociálnímu inženýrství se prakticky nelze bránit pomocí technologie, protože míří na samotného uživatele, nikoli na elektronické zařízení. Jedinou obranou je neustálé vzdělávání sebe sama a zdravá nedůvěra (Kožíšek a Písecký, 2016, Kohout a Kachrňák, 2016). Kromě návodů na technické zabezpečení tak existuje celá řada pravidel a doporučení pro děti a dospívající, jak se na internetu bezpečně chovat. Nejdůležitější pravidla se obvykle opakují a v publikacích věnujících se bezpečné komunikaci na internetu nebo na obdobných webových stránkách jsou často uveřejňována v podobě různých desater. Obdobně jsou vytvářena také desatera pro rodiče.⁶

Přestože je prevence základem ochrany proti rizikovému chování na internetu, bývá ve společnosti často podceňována. Její výsledky se nedostavují ihned, ale s určitým časovým zpožděním, a navíc je složité určit míru ovlivnění výskytu rizikového chování jednotlivými preventivními programy (Kopecký, 2015: 113). Aby byla účinnost prevence rizikového chování co největší, měla by ideálně spočívat v dlouhodobé kontinuální práci s dětmi a dospívajícími se zapojením rodičů, školy a příslušných preventivních projektů.

⁶ Desatero pro děti a rodiče viz příloha č. 1 a příloha č. 2.

2.5.1 Rodiče

Rodiče mají největší vliv v oblasti prevence rizikového chování dětí na internetu, často jej však neumějí využít. Nejdůležitější je v tomto ohledu budování dobrých vztahů a zdravé komunikace mezi rodiči a dětmi. Obecně se doporučuje mluvit s dětmi o této problematice postupně od nižšího věku. Menší děti jsou ochotné naslouchat a mají v rodiče důvěru (Eckertová a Dočekal, 2013: 32). Rovněž aktuální studie *EU Kids online 2020* (Šmahel et al., 2020) identifikuje rodiče jako nejvýznamnější aktéry prevence. Rodiče mají možnost ovlivnit používání internetu dětmi tak, aby minimalizovali jeho rizika a maximalizovali výhody. Přesto podle této studie 56 % českých dětí uvedlo, že rodiče s nimi nikdy nebo téměř nikdy nemluví o tom, co na internetu dělají.⁷

Striktní zákazy počítače či internetu bez jakékoli osvěty mají omezenou účinnost a dítě se je dříve či později naučí obcházet (např. používáním počítače u kamaráda). Zároveň tak bude podnikat jakékoli další online aktivity tajně, což povede ke zvýšení jeho ohrožení. V případě, že se dítě bude chtít na internetu věnovat aktivitě, na kterou je podle názoru rodiče příliš malé, je vždy lepší jít cestou kompromisu, např. založit společně účet na některé ze sociálních sítí a zároveň si stanovit pravidla, která budou oběma stranám vyhovovat. Používání počítače a internetu s konkrétními domluvenými pravidly funguje efektivněji a dítě se jim snadněji přizpůsobí než celkovému zákazu veškerých online aktivit (Krčmářová et al., 2012: 59).

Časté je ze strany rodičů používání různých softwarových programů tzv. rodičovské kontroly (parental control), které nabízejí technické nástroje preventivních opatření. Obvykle tyto programy umožňují filtrování obsahu (software by měl být schopen rozpoznat, zda si dítě neprohlíželo závadný obsah), dále monitorování aktivity na počítači či omezování přístupu ke zdrojům, tj. blokace konkrétních webových stránek nevhodných pro děti. Opět by měla platit zásada, že rodiče dětem používání těchto programů odůvodní. Stejně jako u striktního zákazu internetu i zde platí, že děti se tyto programy časem naučí obejít (Krčmářová et al., 2012: 62).

Nezřídkou může nastat situace, kdy rodič není natolik počítačově zdatný, aby využil výše uvedenou praxi. Existuje však řada edukačních programů zaměřených na rodiče, které jim mají pomoci zorientovat se v ICT problematice a prevenci rizikového chování na internetu. Jako nejvhodnější v této oblasti se osvědčila forma videospotů, kampaní na internetu či televizních pořadů (Szotkowski et al., 2013: 145). Rodiče také mají možnost obrátit se na organizace, které

⁷ Podle studie *EU Kids online 2020* tak Česká republika patří (ještě se Švýcarskem, Španělskem a Polskem) k zemím s nejhroším výsledkem v oblasti aktivní komunikace rodičů s dětmi o rizicích internetu.

se uvedenou problematikou zabývají (viz dále), ať už potřebují pomoci oni sami nebo mají podezření, že se jejich děti dostaly do potíží. Možností nahlásit problémy jako například porušení podmínek nebo obtěžování disponuje také většina internetových služeb, které děti a dospívající využívají.

2.5.2 Škola

Na úrovni školy je stěžejní osobou prevence rizikového chování školní metodik prevence. Jeho úkolem je zejména zajišťovat metodickou, koordinační a poradenskou činnost v oblasti prevence sociálně patologických jevů, jako jsou šikana, rizikové sexuální chování, agresivita, užívání návykových a psychotropních látek aj. Školní metodik prevence vyhodnocuje varovné signály možného výskytu rizikového chování a poskytuje poradenskou činnost. Spolupracuje s učiteli, rodiči i žáky. Organizuje besedy a přednášky spojené s uvedenou problematikou (NÚV, 2020). Jeho práce je velmi obtížná vzhledem k tomu, že musí sledovat nové trendy v oblasti rizikového chování včetně trendů spojených se zneužíváním ICT. V mnoha případech je pak nereálné naplňovat všechny uvedené činnosti a školy využívají možnosti zajistit primární všeobecnou prevenci formou preventivních projektů, které realizují některé státní i soukromé instituce (Kopecký, 2015: 117).

Do aktivit prevence rizikového chování jsou rovněž zapojeni učitelé. Zde nastává obdobný problém. Učitelé musí zvládnout nejen základní teoretické dovednosti z pedagogiky a psychologie, ale také musí znát možnosti řešení jednotlivých situací v souladu s platnými právními normami a být zdatní v oblasti ICT. Vzdělávací akce pro učitele v oblasti uvedené problematiky nabízí například program projektu E-Bezpečí. V rámci edukace je vysvětlováno, jak řešit situace spojené s kyberšikanou, s nahráváním mobilními telefony nebo problémy spojené se sociálními sítěmi (Sztokowski et al., 2013: 144).

2.5.3 Vybrané projekty a organizace

E-Bezpečí

Projekt E-Bezpečí je národní certifikovaný projekt realizovaný Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého. Za jeho vznikem v roce 2008 stál tým v čele s Kamilem Kopeckým a Veronikou Krejčí. Projekt je zaměřený na prevenci, vzdělávání, výzkum a osvětu v oblasti rizik spojených s užíváním internetu. E-Bezpečí se specializuje na kyberšikanu, sexting, kybergrooming, kyberstalking a stalking, spam, hoax, rizika spojená s konkrétními internetovými službami apod. Základním východiskem projektu je práce v terénu, přednášková činnost či preventivní vzdělávací akce. Projekt cílí nejen na děti,

ale také na rodiče, pedagogy a další osoby pracující s dětmi (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, 2020b).

Seznam se bezpečně!

Projekt Seznam se bezpečně! byl realizován portálem Seznam.cz a původně vznikl jako doplňková aktivita sociální sítě Lidé.cz. Jeho úkolem bylo informovat uživatele o rizicích seznamování a komunikace s cizími lidmi. Tým sledoval závadný obsah a závažnější případy předával Policii ČR. Zlom nastal v roce 2009, kdy byl v rámci projektu natočen film Seznam se bezpečně!, který byl distribuován na sociálních sítích společnosti Seznam.cz a do základních škol. Vzhledem k obrovskému zájmu a dalším proměnám komunikace na sociálních sítích v následujících letech vznikl film Seznam se bezpečně! 2, který se věnuje tématům dětské prostituce, seznamování a sociálnímu inženýrství. Pokračování filmu Seznam se bezpečně! 3 je určeno především rodičům. Projekt Seznam se bezpečně! v této podobě již neexistuje, nicméně uvedené filmy jsou na internetu stále k dispozici ke zhlédnutí (Kožíšek a Písecký, 2016: 134 a 144).

Bezpečný internet

Projekt Bezpečný internet ukazuje mnohá rizika spojená s používáním internetu a způsoby, jak se jim účinně bránit. Na názorných příkladech vysvětluje správné návyky internetové bezpečnosti. Projekt oslovuje kromě dětí i rodiče, začínající uživatele nebo školy (Bezpečný internet, nedatováno).

Internetem bezpečně

Projekt Internetem bezpečně si klade za cíl zvýšit povědomí uživatelů o rizicích v internetovém prostředí, a to formou různorodých vzdělávacích aktivit. Mezi jeho cílové skupiny rovněž patří děti a dospívající, rodiče, handicapovaní, učitelé, specialisté v oblasti prevence, zaměstnanci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí („OSPOD“) či pracovníci bezpečnostních složek (Internetem bezpečně, 2018).

Bezpečně-online

Projekt Bezpečně-online se zaměřuje na děti a dospívající a jeho cílem je podpora bezpečného používání internetu a digitálních technologií. V rámci projektu jsou vytvářeny metodiky, plakáty a další materiály z oblasti e-safety (Národní centrum bezpečnějšího internetu, 2020a).

Kraje pro bezpečný internet

Cílem projektu Kraje pro bezpečný internet je oslovit co nejširší a věkově různorodou veřejnost prostřednictvím e-learningových lekcí, videospotů či soutěžních kvízů. Projekt je výsledkem iniciativy Asociace krajů ČR (Kraje pro bezpečný internet, 2015).

Národní centrum bezpečnějšího internetu

Národní centrum bezpečnějšího internetu („NCBI“) je organizací, která se zaměřuje na osvětu v oblasti bezpečnějšího užívání online technologií, realizuje konference a další vzdělávací akce. V minulosti se NCBI podílelo na několika národních i mezinárodních projektech, k nejdůležitějším patřil projekt Safer Internet Centre. V současné době realizuje NCBI eSafety Label+ na podporu bezpečnosti školního IT prostředí (Národní centrum bezpečnějšího internetu, 2020b).

Stoponline

Stoponline jsou webové stránky obsahující formulář, jehož prostřednictvím je možné nahlásit podezření na nezákonný obsah internetu, tj. šíření dětské pornografie, zneužívání dětí, nepatřičnou dětskou nahotu nebo kybergrooming a další (CZ.NIC, nedatováno).

Bud' safe online

Bud' safe online je společným projektem společnosti Avast a bývalého youtubera Jirky Krále. V rámci projektu společně připravili sérii videí, jak se na internetu bezpečně chovat, pořádají besedy se žáky a studenty a na webových stránkách projektu nechybí online kurz a rady pro učitele a rodiče (Avast, 2020).

EU Kids Online

EU Kids Online je mezinárodní studie, která se zaměřuje na zkoumání problematiky online rizik u dětí v evropských státech. Ředitelkou projektu je profesorka Sonia Livingstone z London School of Economics. Za Českou republiku je projekt realizován pod záštitou Institutu výzkumu dětí, mládeže a rodiny na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Posledním rozsáhlým výzkumem, který byl realizován mezi lety 2017–2019 je *EU Kids Online 2020*. Výzkumu se účastnilo 19 zemí a více než 25 tisíc dětí ve věku od 9 do 16 let (Šmahel et al., 2020).

Pro další pomoc v oblasti bezpečnosti online prostředí se může veřejnost obracet na krizová a poradenská centra jako Linka bezpečí, Dětské krizové centrum a mnohá další.

3. Kybergrooming

Útočníci, kteří na internetu vyhledávají nezletilé oběti, nejsou z drtivé většiny pedofilové, přestože v médiích a povědomí veřejnosti tento stereotypní pohled stále přetrvává. Část těchto pachatelů vykazuje některé deviace, ale obecně jsou jejich motivy pro toto konání poměrně rozmanité. Kontakt s dítětem nebo dospívajícím navazují často pouze proto, že je to pro ně nejjednodušší a nejrychlejší. Děti jsou přirozeně zvědavé a naivní, dospívající jsou zase snadným cílem těchto útočnicků díky své sexuální zvědavosti. Online agresori však v některých případech používají k ovládnutí obětí natolik sofistikované metody, že někdy je těžké i pro dospělého člověka, který nemá s touto problematikou žádné zkušenosti, je odhalit (Hulanová, 2012, Kopecký, 2015, Kožíšek a Písecký, 2016).

Děti v online světě běžně s cizími lidmi komunikují. Podle výzkumu *Sexting a rizikové seznamování* (Kopecký a Szotkowski, 2017) přiznává komunikaci s cizími lidmi na internetu téměř polovina respondentů (48,59 %). V rámci videochatu se děti také setkávají se sexuálním obsahem – téměř 31 % dětí potvrzuje, že se někdo před nimi prostřednictvím webkamery obnažoval. Co se týká osobních schůzek, udává 31,69 % dětí, že od svého internetového známého dostaly pozvání na schůzku, a 20,48 % z těchto dětí na domluvenou schůzku skutečně dorazilo, přestože internetového kamaráda z reálného světa neznaly. Ochotu dětí bavit se na internetu s cizími lidmi a jít na schůzku s neznámým člověkem monitorovala také studie *EU Kids online 2020* (Šmahel et al., 2020). Podle této studie je pro děti komunikace s neznámými lidmi na internetu poměrně běžná, mezi evropskými dětmi ji v průměru přiznává 37 % respondentů. Osobní setkání s neznámým kamarádem z internetu pak přiznalo 16 % evropských dětí. Přestože se ve většině případů jedná o pozvání jiným dítětem, je tento způsob chování dětí považován za rizikový.

3.1 Vysvětlení pojmu

Pojem kybergrooming pochází z anglického výrazu grooming. Ve světě zvířat označuje grooming pečování jednoho člena skupiny o vzhled jiného jejího člena. Typický je pro šimpanzí tlupy. Toto chování slouží mezi zvířaty k udržování dobrých vztahů, ale také k usmiřování. V lidském světě je slovo grooming označením pro milostný poměr či rodičovskou péči a lásku (Krčmářová et al., 2012: 93). Výraz grooming v širším slova smyslu označuje různé druhy manipulativního jednání (Hulanová, 2012: 52).

Termín kybergrooming (nebo také child grooming, online grooming) označuje takové chování uživatelů internetu (tzv. predátorů, kybergroomerů), které má v oběti vyvolat falešnou důvěru

a připravit ji na schůzku, jejímž cílem je oběť zneužít. Toto zneužití může mít různou formu, nejčastěji se jedná o zneužití sexuální, fyzické násilí, zneužití pro dětskou prostituci či k výrobě pornografie. Kybergrooming je tedy druhem psychické manipulace a je realizován prostřednictvím internetu, mobilních telefonů a dalších technologií (Berson, 2003). Nejčastěji je vázán na synchronní a asynchronní komunikační platformy, jako jsou sociální sítě, IM, chat nebo internetové seznamky. Kybergroomeři však využívají také inzertní portály, kde dětem nabízejí možnosti výdělku za protislužby nebo slibují kariéru modelky/modela. Často se také pohybují přímo na portálech pro děti, například na portálech zaměřených na volnočasové aktivity nebo na herních portálech (Kopecký, 2010b: 3).

3.2 Pachatelé a oběti

Oběti online zneužívání i tradičního zneužívání v reálném světě pocházejí ze všech sociálních tříd, etnických i kulturních zázemí. Sexuální zneužívání během dětství se dlouhodobě odráží na psychice obětí. Oběť sexuálního zneužívání může mít v dospělosti problémy jak sama se sebou (např. v podobě poruch chování či závislostí), tak v mezilidských vztazích. V případě online zneužívání může navíc docházet k opakované viktimizaci oběti, pokud existuje na internetu přístup k záznamu o jejím zneužití (Choo, 2009). Nejčastěji jsou oběťmi kybergroomingu děti ve věku 11 až 17 let. Co se týká pohlaví, mnohé zdroje uvádějí, že častěji jsou oběťmi dívky, nicméně poslední studie na českých sociálních sítích tato tvrzení zpochybňují. Procentuální zastoupení poškozených dívek a chlapců je poměrně vyrovnané (Kožíšek a Písecký, 2016: 77).

Útočníci na jedné straně využívají nedostatek životních zkušeností a sociálních dovedností dětí a dospívajících, zároveň si ale také vybírají určité typy obětí, které jsou k manipulaci náchylnější. Mezi nejčastější oběti kybergroomerů patří *děti s nízkou sebeúctou nebo nedostatkem sebedůvěry*, které lze snadněji citově či fyzicky izolovat, dále *děti s emocionálními problémy* či *děti v nouzi*, které hledají pomocnou ruku, dále děti, které jsou na svůj věk *naivnější a důvěřivější* než jejich vrstevníci a konečně *dospívající*, které zajímá lidská sexualita a chtějí o ní hovořit (Kopecký, 2010b: 4).

Pachatelé kybergroomingu jsou stejně jako jeho oběti heterogenní skupinou, nalezneme mezi nimi jedince různých profesí a sociálního postavení. Poněkud překvapivé je, že i v případě online zneužívání se oběť a pachatel často znají v reálném světě. Jedná se nejčastěji o známého či člena rodiny. Pachateli kybergroomingu jsou dospělí i mladiství, podíl mladistvých však stále narůstá. Zajímavé také je, že vysoký podíl sexuálních delikventů nemá žádný záznam v trestním rejstříku, přestože je prokázáno, že mnoho mladistvých pokračuje v této trestné činnosti až do

dospělosti (Choo, 2009). Tento fakt lze přičíst na vrub liknavosti příslušných úřadů, které se problematikou mají zabývat, ale nečiní tak dostatečně (Hronová, 2020).

Online sexuální útočníci jsou v drtivé většině případů osoby s nízkou společenskou nebezpečností. Zpravidla těmto pachatelům stačí vést s dítětem komunikaci zaměřenou na sex nebo před ním či společně provádět masturbaci. Jejich cílem není osobní schůzka, ani pořizování záznamů dítěte pro vlastní potřebu či komerční účely, jde jim pouze o vlastní rychlé uspokojení. Další skupinou jsou pachatelé, kteří se snaží od dítěte vylákat intimní materiály, ať již pro vlastní potřebu nebo k dalšímu využití. V některých případech může být jejich cílem osobní schůzka s dítětem a jeho následné sexuální zneužití. Nebezpečnost těchto útočníků je vyšší než u předchozí skupiny, čemuž odpovídají i trestní sazby. Skuteční kybergroomeré pak cílí od začátku na to, aby přiměli dítě k osobní schůzce, na které může dojít k případnému zneužití. Patří do skupiny predátorů s nejvyšší společenskou nebezpečností, je jich však nejméně (Kopecký, 2019b). Sexuální online predátor není automaticky pedofilem, přestože malé procento agresorů má pedofilní zaměření. Větší část pachatelů je zaměřena hebefilně či efebofilně, orientují se tedy na dospívající dívky, respektive chlapce. V neposlední řadě jsou pachatelé kybergroomingu lidé (převážně muži), kteří hledají v prostředí internetu sex a pornografii a pro které je kontakt s dítětem snadno dostupný, primárně však na děti a dospívající zaměření nejsou (Kopecký, 2015: 21–33).

Online predátoři často vytvářejí celé organizované skupiny a vzájemně spolupracují. Internet se stal efektivním prostředkem k výrobě, šíření i uchování dětské pornografie. Pachatelé se spolupodílí například na únosech dětí a jejich převážení na území jiného státu, kde jsou pak děti sexuálně zneužívány, využívány k výrobě pornografie, fyzicky týrány a podobně (Kopecký, 2010b: 8, Berson, 2003: 13).

3.3 Etapy kybergroomingu

Kybergroomer se vyznačuje velkou trpělivostí. S obětí dokáže komunikovat velmi dlouho, dokud si není jistý její absolutní důvěrou. Psychická manipulace probíhá nejčastěji od 3 měsíců až po několik let. Nejsou výjimečné případy, kdy si útočník ve strachu před trestem počkal na osobní setkání s dítětem několik let do doby jeho zletilosti. Mnoho groomerů využívá taktiku „udeř a unikni“. Jejich cílem není získat okamžitou kontrolu nad obětí, ale zjistit během co nejkratší doby své možnosti a v případě nebezpečí odhalení uniknout (Krčmářová et al., 2012: 93). Pokud se kybergroomerovi podaří navázat blízký vztah s obětí, obvykle se oběť na nabídnutou schůzku dostaví, protože očekává setkání s člověkem, který má ty nejlepší úmysly.

V opačném případě si může útočník vynucovat setkání vydíráním oběti, vyhrožováním, že zveřejní její intimní fotografie nebo další materiály, kterých si obvykle za dobu komunikace dostatek nashromáždil (Sztokowski et al., 2013: 52).

Etapy kybergroomingu vymezují odborníci různě podle konkrétních případů, ve kterých došlo ke zneužití dítěte online predátorem. Kopecký (2015) rozděluje proces manipulace na pět hlavních etap: *přípravná fáze, kontaktování oběti, manipulace dítěte, bod zlomu a osobní schůzka*. V rámci těchto etap používá útočník mnoho různých postupů.

Přípravná fáze. Pachatel si v přípravné fázi vytvoří buď jednu virtuální identitu (tzv. statická identita), nebo si jich může vytvořit rovněž více (tzv. dynamická identita). Dynamická identita, kdy pachatel upravuje svou totožnost podle potřeby, vystupuje pod různými přezdívkami, mění věk, zájmy, pohlaví i další osobní údaje, je pro pachatele výhodná a umožňuje efektivně oslovit vybranou oběť. Na druhé straně je mnohem náročnější pamatovat si či evidovat, co, kdy a komu pachatel sdělil, a nezaměnit oběť za jinou. Zjevné rozpory v tom, co pachatel sděluje, pak mohou být pro oběť signálem, že komunikuje s kybergroomerem (Kopecký, 2010b: 5). K odhadnutí falešného profilu často vedou i další indicie. Profil je obvykle krátce založen, což útočník vysvětluje tím, že mu byl ukraden a musel si založit nový. V přátelích falešného profilu se vyskytují osoby pouze jednoho pohlaví a přibližně stejného věku. Útočníci často vyzývají k seznámení v konkrétní věkové hranici (např. „hledám kluka na pokec 11–12 let“). Děti podobné selektování nedělají. Také vyumělkované, nepřírozené fotografie, mezi kterými nejsou žádné fotografie z běžného života, nebo nepřírozená jména a přezdívky, které si děti nedávají (např. Nymfa007, Nadrzena.karolinka), zvyšují podezření, že se jedná o falešný účet. Útočník se často vyhýbá audiovizuálnímu spojení. Platí však, že predátoři své metody přesvědčování a manipulace neustále vylepšují a může být obtížné falešný profil odhalit (Kožíšek a Písecký, 2016: 73).

Kontaktování oběti. Pomocí smyšlené identity naváže pachatel s obětí kontakt, který je založený na písemné komunikaci, sdílení fotografií, videí, ale i zážitků a tajemství. Pachatel se často vydává za dítě, v některých případech však využívá profil smyšlené dospělé osoby, přičemž tuto virtuální identitu podpoří tzv. falešnou autoritou – vydává se například za někoho, kdo pracuje pro známou společnost. Poté kontaktuje děti a nabízí jim různé produkty nebo účast na akcích a získává tak kontaktní a osobní údaje (Kopecký, 2015: 34).

Kybergroomeréři kontaktují své oběti různými způsoby, nejčastěji se pohybují na diskuzních fórech orientovaných na děti nebo využívají možností sociálních sítí, kde si přímo vybírají oběť

podle věku, pohlaví, regionu apod. Během prvních kontaktů pachatel oběti lichotí, chválí ji, je zábavný a snaží se oběť lépe poznat. To mu umožňuje navázat pevný kontakt s dítětem a postupně začít manipulovat. Poznávání a navázání pevnějšího kontaktu může trvat individuálně dlouhou dobu (Kopecký, 2015, Krčmářová et al., 2012).

Manipulace dítěte. Kybergroomer využívá v této fázi různé manipulativní techniky. Jednou z nich je například *zrcadlení (mirroring)*, kdy pachatel napodobuje komunikaci dítěte, stává se tak jeho zrcadlem. Pokud si dítě stěžuje na konkrétní starosti nebo vyjadřuje své pocity, útočník reaguje, že je na tom podobně, že ho chápe, a nabídne dítěti, že se mu může kdykoli s čímkoli svěřit. Další technikou je *získávání osobních informací o oběti (phishing) a profilování oběti*. Pachatel se v rámci *phishingu* snaží na internetu získat co nejvíce citlivých informací o oběti (osobní údaje, ale také informace o zájmech, přátelích a rodině). To vše umožňuje útočníkovi snazší manipulaci a zvyšuje šanci na osobní setkání s dítětem. V některých případech pachatelé používají techniku *vábení a uplácení (tzv. luring)*, kdy nabízejí dítěti hmotné či finanční dárky, např. kredit do telefonu, elektroniku, počítačové hry, oblečení apod. Dále používají pachatelé strategii snižování zábran dětí zaváděním sexuálního obsahu do konverzace. Útočník postupně zavádí do komunikace sexuální témata, nabízí oběti erotické materiály, diskutuje s dítětem o sexuálním životě a snaží se navodit dojem, že podobná komunikace s cizím člověkem na internetu je normální. Další technikou manipulace je *webcam trolling*. Při *webcam trollingu* je vyhlédnuté oběti přehrávána předtočená videosmyčka místo skutečného obrazu. Protějšek má však dojem, že se jedná o skutečný záznam z webové kamery. Zpočátku byl *webcam trolling* využíván jako žert, brzy však jeho potenciál objevili různí podvodníci. Zneužití *webcam trollingu* při útoku na děti spočívá v jednoduchém triku, kdy pachatel zašle dítěti podvržené erotické video (obvykle s osobou opačného pohlaví) a požaduje po dítěti, aby se také před videokamerou obnažilo. Dítě je často tak zmanipulováno, že se podvolí a plní příkazy útočníka. Záznam si pachatel ukládá, aby jej mohl dále využívat k vydírání a získávání dalšího materiálu. Podobnou strategií je vylákání intimních materiálů od oběti tím způsobem, že pachatel *zašle intimní fotografii osoby opačného pohlaví*. Postupnou výměnou fotografií získá pachatel zcela obnažené fotografie oběti. V neposlední řadě se útočník snaží o *izolaci dítěte*. Přebírá roli rodiče, kdy je dítěti autoritou, důvěrníkem i kamarádem. Typické je, že pachatel usiluje o to, aby vztah s dítětem zůstal důvěrný, požaduje po dítěti, aby se nikomu s jejich komunikací nesvěřovalo. Pokud se dítě nechce podřídit, útočník ho začne citově vydírat a vyhrožovat mu, že vše prozradí rodičům a ti dítě potrestají (Kopecký, 2015: 35–39).

Bod zlomu. V této etapě útočník dítě vyzve k osobní schůzce. Pokud dítě odmítne, začne ho systematicky vydírat. Tlak, který dokáže agresori v této chvíli na dítě vyvinout, je velmi intenzivní (Kopecký, 2015: 39–40).

Osobní schůzka. Osobní schůzka je nejnebezpečnější etapou kybergroomingu a může na ní dojít ke zneužití dítěte. Útočník však může pokračovat v manipulaci a může oběť nutit k dalším setkáním, na kterých útoky pokračují. Rovněž jsou známy případy, kdy první schůzka s agresorem skončila smrtí oběti (Szotkowski et al., 2013: 66).

3.4 Skutečné případy kybergroomingu

Jedním z nejznámějších případů kybergroomingu v České republice je případ Pavla Hovorky. Pavel Hovorka pracoval jako vrátný v tiskárnách. Svou první oběť nalákal na smyšlenou soutěž „Dítě VIP“ a s jejím „výhercem“ strávil několik dní, mj. také na vrátnici, kde pracoval a kde došlo ke zneužití chlapce. Další oběti Hovorka vyhledával na internetových seznamkách, chatoval s nimi, telefonoval a zval je na osobní schůzky. Ke zneužívání docházelo od roku 2005 do zatčení Hovorky v roce 2007. Za pohlavní styk chlapcům nabízel peníze, některé ke styku donutil, některé vydíral tím, že zveřejní jejich intimní fotografie nebo prozradí jejich homosexuální orientaci. Trestné činy pohlavního zneužívání, vydírání, svádění k pohlavnímu styku a ohrožování výchovy dítěte mu byly prokázány u 20 nezletilých chlapců. Hovorka byl odsouzen na 8 let odnětí svobody. Vrchní soud v Praze zmírnil v odvolacím řízení Hovorkovi trest na 6,5 roku odnětí svobody (Česká televize 2009, Třeček a Šťastný 2009).

Dalším rozsáhlým případem kybergroomingu a následného opakovaného zneužívání dětí u nás je případ dvou skautských vedoucích Piškota a Meluzína, kteří zneužívali své oběti (převážně chlapce) v letech 2007–2012. Oba muži získávali chlapce především přes internet a lákali je na své falešné profily na sociálních sítích. Zde se vydávali za dívky a posílali jménem těchto smyšlených dívek intimní fotografie a totéž vyžadovali po chlapcích. Jakmile obdrželi kompromitující materiál, stupňovali své požadavky na chlapce, vyhrožovali, že fotografie zveřejní, pokud nezašlou video zachycující jejich sexuální praktiky s dalšími muži. Pak chlapce kontaktovali pod pravými jmény s tím, že je dívka rovněž vydírá, a nabídli jim pomoc s pořízením videa. Veškeré sexuální praktiky s chlapci si oba muži fotili a natáčeli. Ke zneužívání docházelo často přímo ve skautské klubovně, někteří ze zneužitých chlapců navštěvovali skautský oddíl těchto mužů. Pachatelům bylo prokázáno zneužití 39 obětí (36 chlapců a 3 dívky) a byli odsouzeni k 10 letům vězení (Janoušek a Horáček, 2013).

Případ kybergroomingu s emoční závislostí oběti na pachateli uvádí Berson (2003). Čtrnáctiletá školačka dostala od rodičů počítač jako dárek. Po dvou měsících používání počítače si začala e-mailovat a chatovat s dospělým mužem. Když se rodiče o tomto vztahu dozvěděli, učinili několik kroků, aby tento vztah ukončili – odstranili počítačovou klávesnici, monitorovali její hovory a korespondenci a vyhledali odbornou pomoc. Dívka však nadále udržovala s mužem komunikaci prostřednictvím telefonu, který jí poslal. O několik měsíců později zmizela z domova. Když policisté prohledali počítač dívky, nalezené e-maily je přivedly na stopu sítě pedofilů, která se rozprostírala mezi Evropou a USA. Nezletilou dívku si objednal pedofil z Řecka. Pět měsíců poté, co byla dívka k pedofilovi odvezena, byla vrácena zpět ke svým rodičům. Zpočátku vyznávala svému únosci lásku, po rozsáhlé terapeutické léčbě se jí však začaly navracet detaily sexuálního a fyzického týrání. Byla hospitalizována na psychiatrické klinice a pozvolna se začala uzdravovat.

4. Dokument V síti

Dokumentární film Víta Klusáka a Barbory Chalupové *V síti* o zneužívání dětí na internetu byl do kin uveden 27. února 2020. Film se stal fenoménem již několik měsíců před premiérou – kromě dlouhodobé marketingové kampaně, která jej provázela, se jedná o silné, bulvární téma, které přitahuje zájem veřejnosti. Zároveň autoři zvolili přitažlivou formu zpracování tématu a pojali dokument jako sociální experiment. Snímek je tak postaven především na skutečných videohovorech hereček s muži, kteří je na vybraných sociálních sítích oslovili. Dokument se za první týden v kinech stal nejnavštěvovanějším českým dokumentem všech dob a překonal do té doby nejúspěšnějšího občana Havla Pavla Kouteckého a Miroslava Janka (Hronová, 2020).

4.1 Vznik dokumentu

Rozhodnutí natočit dokument *V síti* vzniklo až po událostech, které odstartovala příprava natáčení virálního spotu na téma zneužívání dětí na internetu. Režisér Vít Klusák byl v roce 2017 osloven telekomunikační společností, aby natočil virální video, které mělo naléhavě upozornit na neustále vzrůstající čísla zneužívaných dětí na internetu. Klusák ve spolupráci s kolegyní Barborou Chalupovou zahájil práci na projektu založením falešného profilu 12leté dívky Týnušky. S Chalupovou pak vyčkávali, zda někdo naváže s dívkou kontakt. Během prvních 5 hodin existence falešného profilu oslovilo dívku 83 mužů ve věkovém rozmezí 23 až 63 let, přičemž většina z nich přímo započala komunikaci o sexu, mnozí z nich zaslali obnažené fotografie, někteří dokonce odkazy na pornografii. Tyto události Klusáka a Chalupovou

přesvědčily, že se jedná o natolik silné a závažné téma, že si zaslouží širší zpracování v podobě celovečerního dokumentu (Česká televize, 2020).

Z původní spolupráce s telekomunikační společností nakonec sešlo, tvůrci se proto rozhodli hledat finanční podporu prostřednictvím crowdfundingové platformy HitHit, kde spustili sbírku na dokončení snímku. Ve sbírce se namísto stanoveného cíle 850 tisíc korun podařilo díky silnému tématu a šokujícímu charakteru prvních ukázek vybrat přes 3 miliony korun. Zbylé peníze slíbili tvůrci použít na osvětovou kampaň a na preventivní program pro základní školy (Dragulová a Michl, 2020).

Již na castingu k dokumentu přiznalo osobní zkušenost se sexuálním obtěžováním na internetu 19 z 23 dívek, což opět potvrdilo závažnost tématu, který se tvůrci chystali zpracovat. Pro účinkování v dokumentu byly na castingu vybrány tři dospělé herečky s dívčím vzhledem, které měly představovat 12leté školačky. Dívky dostaly za úkol prostřednictvím falešných profilů na vybraných sociálních sítích chatovat a skypeovat s muži, kteří je sami aktivně osloví. Aby byl celý experiment věrohodný, byly v ateliéru vytvořeny kopie tří dětských pokojů s pečlivě vybranými rekvizitami, ze kterých dívky navazovaly s predátory kontakt. Každý falešný profil byl tvořen mimo jiné mnoha fotkami ze soukromí hereček, kdy jim skutečně bylo 12 let (Chalupová a Klusák, 2020). Pozornost byla věnována líčení dívek, aby vypadaly mladší, ale také IT detailům, které měly zastírat skutečnou polohu počítačů dívek. V neposlední řadě samy dívky měly za úkol navázat před natáčením komunikaci s dětmi ve věku okolo 12 let, pohybovat se v jejich prostředí, odkoukat styl jejich komunikace, o co se zajímají a podobně. V průběhu natáčení se dívky řídily jasně stanoveným kodexem – především nesměly oslovovat muže jako první, během komunikace nesměly muže jakkoli svádět nebo s nimi flirtovat a na začátku každé komunikace měly zdůraznit, že je jim 12 let (Česká televize, 2020).

V dokumentu nevystupují jako „volavky“ žádní chlapci, protože se nepodařilo najít chlapce kolem 20 let, které by bylo možné vydávat za 12leté děti. Tvůrci filmu však zdůrazňují, že tento problém se týká dětí obecně a že chlapci nejsou ohroženi sexuálním obtěžováním o nic méně. (Čech, 2020)

4.2 Natáčení dokumentu

Dokument zmapoval období celého natáčení od castingu až po osobní schůzky s některými predátory. Natáčení i jeho příprava probíhaly ve spolupráci s odborníky z řad kriminalistů, právníků, psychologů či sexuologů a natočený materiál byl předán Policii ČR. Komunikace dívek s muži, která tvoří základ filmu, je prokládána reakcemi členů štábu a vstupy přítomných

odborníků. Obličejové predátorů jsou v celém dokumentu speciálně upraveny, aby byla ztížena jejich identifikace. Tvůrci odůvodnili toto rozhodnutí tím, že jejich cílem je upozornit na závažný společenský problém, nikoli snaha vyvolat veřejný lynč aktérů dokumentu (Chalupová a Klusák, 2020).

Během 10 dní natáčení oslovilo dívky 2458 sexuálních predátorů. Tito internetoví lovci brzy začali stáčet konverzaci s dívkami k sexu, požadovali sex přes webkameru, obnažovali se před nimi či uspokojovali a totéž požadovali po dívkách. Někteří posílali odkazy na pornografii nebo se dívky pokoušeli vydírat. Snímek zachytil různé typy mužů – od jedinců, kteří v reálném světě pravděpodobně nemají mnoho možností, jak navázat kontakt s opačným pohlavím a vyvolávají u publika spíše smích, až po nebezpečné sexuální predátory, kteří neváhali herečky vydírat a lákat je na osobní schůzku za účelem sexuálního zneužití. Přítomná sexuoložka v dokumentu vyvrací zažité klišé, že většina těchto mužů je pedofilních, a uvádí, že muži, kteří kontaktovali dívky za účelem sexuálního uspokojení, jsou z drtivé většiny heterosexuální a za normálních okolností by vyhledávali dospělé ženy. Z důvodu nedostatku příležitostí k sexu s dospělými ženami nebo také z nudy vyhledávají děti, protože jsou snadněji manipulovatelné a nedokáží se bránit jako dospělý člověk. K úspěchu jim nahrává rovněž přirozená dětská zvědavost a naivita (Chalupová a Klusák, 2020).

Během natáčení rovněž nastane několik nečekaných situací. Například hlavní maskérka filmu odhalí, že zná totožnost jednoho z predátorů a že se jedná o člověka, který pracuje s dětmi. V jiném okamžiku zkontaktuje jednu z dívek mladý muž, který si chce pouze povídat, a dokonce ji před internetovými predátory varuje. Kromě těchto a několika málo podobných událostí je obsah komunikace predátorů s dívkami po celou dobu filmu téměř stejný. Většinou jde o vlastní a pokud možno rychlé sexuální uspokojení, někteří komunikují s dívkami opakovaně a snaží se z nich vylákat intimní materiál, jiní si pokoušejí domluvit také osobní schůzku. Několik schůzek je za přítomnosti ochranky, skrytých kamer a mikrofonů na konci filmu uskutečněno. Dívky hrají s přítomnými muži hru až do poslední chvíle. Osobně se mimo jiné dostaví vyděrač, který požaduje peníze výměnou za smazání hereččiných intimních fotografií, dále muž, který chce pokračovat v intimních hrátkách v nedalekém hotelu nebo muž s partnerkou, kteří přítomné dívce nabídnou sex ve třech (Chalupová a Klusák, 2020).

4.3 Recenze

Výslednému zpracování dokumentu byla vytýkána snaha Klusáka především šokovat, což se ve filmu projevuje častými prostřihy na členy štábu v různých emotivních rozpoloženích (Seidl,

2020) a promítá se i do některých scén, které působí manipulativně a jsou na hranici věrohodnosti (Varga, 2020). Na účinku dokumentu rovněž ubírá neustále zdůrazňovaná velkolepost projektu (Spáčilová, 2020) a jednotvárné zaměření na komunikaci dívek, na neustále se opakující záběry penisů a záznamy nechutných komunikací, které tak ubraly prostor zajímavějším informacím (Varga, 2020).

Obecně však na dokument převažovaly kladné ohlasy. Snímek byl oceňován pro přirozené výkony hereček, dobře odvedenou řemeslnou práci a byl označován za důležitý počín, který u nás doposud chyběl (Roháčková, 2020, Plaček, 2020). Obecně se recenze shodovaly, že film otevřel důležité společenské téma a rozpoutal širší diskuzi. Navíc se někteří z účinkujících predátorů dostali do hledáčku Policie ČR. Z těchto důvodů nelze o potřebnosti a prospěšnosti snímku pochybovat.

4.4 Osvěta

Problém zneužívání dětí na internetu je částí veřejnosti známý, nicméně mnoho lidí si neuvědomuje jeho skutečný dosah. Přes veškerou snahu odborníků upozorňovat na tuto problematiku, přes prováděné výzkumy a zveřejňování jejich výsledků v médiích a pořádání preventivních akcí příslušnými organizacemi se o tématu mluvilo ve společnosti stále velmi málo. Teprve zpracování tématu formou experimentu, kdy se „z lovců stávají lovení“, přitáhlo zaslouženou pozornost.

Autoři dokumentu se po konzultaci s odborníky rozhodli doprovodit snímek také osvětovou kampaní. Natočený materiál byl natolik závažný, že bylo důležité, aby se film dostal přímo k divákům, kterých se týká nejvíce. Kromě klasické verze tak byla vytvořena verze speciální pro diváky od 12 let. Snímek *V síti: Za školou* je určen pro edukativní veřejné i školní projekce, neobsahuje explicitní sexuální scény a je doplněn o vstupy účinkujících dívek, které mladším divákům radí, jak se zachovat v situacích, které ve filmu nastaly, a na koho se obrátit s prosbou o pomoc. Tvůrci se také účastní projekcí a přednášek pro školy.

Spolu s premiérou byl rovněž spuštěn vzdělávací web Vsitifilm.cz, který je rozdělen na filmovou a osvětovou část. Filmová část obsahuje informace o natočeném dokumentu, zatímco osvětová část je určena k pomoci veřejnosti a je rozdělena na čtyři části: pro děti, rodiče, učitele a (poněkud překvapivě) predátory (Vsitifilm.cz, 2020). O dokumentu a souvisejících tématech vznikla také kniha *Kdo chytá v síti* od Mariky Pecháčkové.

Odvysílání dokumentu má také trestněprávní dohru. V současné době je vyšetřováno několik sexuálních predátorů, nad jedním z nich byl již vynesena rozsudek (Kubištová, 2020). Trestní stíhání bylo zahájeno také proti muži, který organizoval akce s dětmi a jehož záběr byl natolik široký, že udržoval komunikaci se všemi třemi protagonistkami filmu najednou. Bezprostředně před uvedením filmu do kin měl muž sjednanou spolupráci s několika školami. Po premiéře poznaly muže některé děti, které se účastnily v minulosti sportovních akcí, které muž pořádal (Kubištová a Roháčková, 2020).

II. METODOLOGICKÁ ČÁST

5. Metodologie výzkumu

V této části práce je představen návrh výzkumu zabývající se hlavními tématy, kterým se česká média věnovala v souvislosti s dokumentem Víta Klusáka a Barbory Chalupové V síti. V rámci výzkumu tak bude sledováno postavení jednoho tématu v agendě médií. Zkoumání tematické agendy ve své tradiční podobě využívá kvantitativní obsahovou analýzu, která je spojována se jménem Bernarda Berelsona a která představuje jeden z metodických přístupů k analýze mediálních obsahů (Trampota a Vojtěchovská, 2010, Schulz et al., 2011). Pro kvantitativní obsahovou analýzu je charakteristická vysoká míra strukturovanosti a rovněž vysoký stupeň ověřitelnosti. Tato metoda umožňuje zpracovat velké množství obsahů a získané výsledky znázornit v číselných hodnotách, tabulkách a grafech. Kvantitativní obsahová analýza má stejně jako jiné výzkumné metody svoji strukturu. Jednotlivé fáze výzkumného šetření však od sebe nelze přísně oddělovat, jelikož se v průběhu procesu výzkumu mohou vyskytnout nová témata nebo nečekané překážky, na které je třeba reagovat (Schulz et al., 2011: 29–31).

Na počátku procesu je třeba zvolit výzkumné téma, definovat si cíl výzkumu a formulovat výzkumné otázky nebo hypotézy. Ve fázi operacionalizace následuje stanovení výběrového souboru, přičemž se výzkumník musí rozhodnout, jaká média bude zkoumat, jaké obsahy v těchto médiích bude analyzovat, jaké časové období bude sledovat a v neposlední řadě si musí specifikovat mediované obsahové jednotky. Ve většině případů není z ekonomického a technického hlediska možné analyzovat celý soubor, takže je k analýze použit (reprezentativní) výzkumný vzorek z tohoto souboru. Dalším důležitým rozhodnutím je volba kódovací jednotky a volba proměnných. Kódovací jednotka je nejmenší prvek analýzy, kterého si budeme všimnout, proměnné jsou měřitelné ukazatele, které mohou nabývat různých hodnot. Na kódovacích jednotkách pak budou zvolené proměnné a jejich kategorie zkoumány. Kvantitativní obsahová analýza často vyžaduje zpracování velkého množství dat a pracuje na

ní tým výzkumníků – kódovačů. V takovém případě je třeba kromě důsledné přípravy výzkumu počítat také s jejich zaškolením. V závěru procesu jsou pak získaná data vztažena k původním výzkumným otázkám či hypotézám a může být formulován závěr výzkumu (Trampota a Vojtěchovská, 2010, Schulz et al., 2011).

5.1 Cíl práce a výzkumné otázky

Výzkumná část práce si klade za cíl zodpovědět hlavní výzkumnou otázku: „*Jakým tématům se média věnovala v souvislosti s dokumentem V síti v době od představení dokumentu jeho autory do současnosti?*“. Záměrem výzkumu je zmapovat témata, která se v médiích objevila v souvislosti s dokumentem. Pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky a splnění záměru této práce byly stanoveny následující výzkumné otázky a k nim přiřazené hypotézy.

VO1: V jakém období informovala média o dokumentu V síti s největší četností?

H1: Média informovala o dokumentu nejvíce po jeho představení autory a v období kolem premiéry dokumentu.

O dokumentu V síti se začalo mluvit již několik měsíců před premiérou v květnu roku 2019, kdy byl představen první teaser. Jak již bylo uvedeno, jedná se o silné téma, které přitahuje zájem veřejnosti, navíc film provázela propracovaná marketingová kampaň. Rovněž bylo dobře zvoleno zpracování tématu, kdy byla namísto řeči statistik a odborníků použita forma sociálního experimentu. Z těchto důvodů očekávám zájem médií již v době po prvním představení dokumentu a po období útlumu zájmu opět jeho zvýšení těsně před premiérou a po ní.

VO2: Vyjadřovali se v médiích k dokumentu V síti odborníci z různých souvisejících odvětví?

H2: Odborníci se budou v médiích k problematice dokumentu vyjadřovat alespoň ve čtvrtině příspěvků.

Díky vzniku snímku se ukázalo, že mnoho lidí o existenci zneužívání dětí na internetu nevědělo, respektive mnoho lidí nemělo představu o jeho rozsahu. Kolem tohoto fenoménu panuje v představách veřejnosti řada nepřesností a mýtů. Z těchto důvodů se domnívám, že v médiích dostanou prostor i odborníci, kteří se problematikou zabývají dlouhodobě. Jejich případná vyjádření mohou potvrzovat závažnost tématu, upřesňovat a doplňovat zjištěné skutečnosti a vyvracet případné nepřesnosti.

VO3: Které patologické jevy vyskytující se na sociálních sítích byly v médiích v souvislosti s dokumentem zmiňovány?

H3: Jednotlivé příspěvky budou nejčastěji zmiňovat kybergrooming a sexting současně, následovat budou příspěvky zmiňující samostatně sexting, nejméně bude příspěvků, které se budou věnovat samostatně kybergroomingu.

Dokument je zaměřen především na dva patologické jevy, a to kybergrooming a sexting. Vylákání dítěte na schůzku za účelem jeho zneužití, tedy kybergrooming, je jednou z nejzávažnějších forem zneužívání dítěte na internetu a osobní schůzky s predátory byly také pomyslným vyvrcholením dokumentu V síti. Sexting se vyskytuje obvykle jako doprovodný jev kybergroomingu nebo dalších patologických jevů, může se ale vyskytovat i samostatně. Část veřejnosti tyto jevy dosud neznala, z těchto důvodů se domnívám, že média se budou věnovat jejich vysvětlení a že jednotlivé příspěvky budou nejčastěji zmiňovat sexting a kybergrooming současně, následovat budou příspěvky s informacemi o sextingu a nejméně často bude zmiňován samostatně kybergrooming. Další patologické jevy jsou v souvislosti s dokumentem okrajové a jejich výskyt nebude zkoumán.

VO4: Vyskytoval se v médiích v souvislosti s dokumentem stereotyp „predátor = pedofil“?

H4: Pokud se média budou věnovat typologii predátorů, tento stereotyp budou vyvracet.

Ve společnosti je silně zakořeněn stereotyp, že většina predátorů, kteří na internetu vyhledávají děti, má pedofilní zaměření. S příchodem dokumentu V síti byl dán prostor také odborníkům, kteří tento stereotyp vyvracejí. Přímo v dokumentu uvedla přítomná sexuoložka, že u těchto mužů se pedofilie vyskytuje v minimálním procentu případů. Domnívám se, že toto zjištění bude pro média natolik zajímavé, že budou o nepravdivosti tohoto stereotypu informovat.

VO5: Věnovala se média v souvislosti s dokumentem možnostem prevence kyberkriminality páchané na dětech?

H5: Média se možnostem prevence budou věnovat minimálně, tj. méně než ve 20 % příspěvků.

Uvedení dokumentu, jeho kratší verze pro školy i následné aktivity navazující na dokument (besedy a přednášky pro školy a další zájemce) přispívají velkou měrou k informovanosti veřejnosti a tím i k prevenci kyberkriminality páchané na dětech. Domnívám se, že média

zaměří pozornost na aktivity související s dokumentem, naopak zmínky o prevenci na úrovni rodiny, školy nebo zmínky o existujících preventivních projektech budou minimální.

VO6: Věnovala se média v souvislosti s dokumentem možnostem poradenské činnosti a pomoci pro děti a rodiče?

H6: Média se o možnostech poradenství a pomoci budou zmiňovat minimálně, tj. méně než ve 20 % případů.

Ze stejných důvodů jako v případě předchozí hypotézy (H5) očekávám, že se média zaměří na chystanou nebo již spuštěnou poradenskou činnost související s dokumentem a nebudou se ve vysoké míře zabývat možnostmi dlouhodobě existující poradenské činnosti a pomoci.

VO7: Věnovala se média v souvislosti s dokumentem trestněprávní rovině kyberkriminality páchané na dětech?

H7: Média budou v době od představení dokumentu do jeho premiéry informovat o trestněprávní problematice v teoretické rovině, po premiéře dokumentu se zaměří na informace o konkrétních stíhaných pachatelích.

Domnívám se, že trestněprávní problematika je přitažlivým tématem a média budou v souvislosti s dokumentem zmiňovat trestné činy, kterých se pachatelé při zneužívání dětí na internetu dopouštějí, i příslušné trestní sazby. Vzhledem k tomu, že natočený materiál a související důkazy byly předány Policii ČR a v několika případech bylo zahájeno trestní řízení s některými z predátorů, očekávám po odvysílání dokumentu vyšší zájem médií o konkrétní kauzy.

5.2 Výběrový soubor

K provedení kvantitativní obsahové analýzy je dále třeba stanovit výběrový soubor, to znamená zvolit média, jaká budou analyzována, vymezit obsah, který bude sledován, zvolit časové období výzkumu a specifikovat mediované obsahové jednotky. Vzhledem k tomu, že výzkum má přinést odpověď na otázku, jak média referovala o určitém tématu, je účelné zkoumat média, která mají velký dosah mezi obyvatelstvem. Z tohoto důvodu budou pro realizaci výzkumu vybrána nejčtenější tištěná média a zpravodajské servery a dále celostátní televize a rozhlas.

Tisk je v České republice stále silným médiem s širokým zásahem populace. Podle výzkumu čtenosti tisku MEDIA PROJEKT se pořadí titulů na prvních příčkách dlouhodobě nemění.

Nejčtenějším celostátním deníkem u nás je stále Blesk (827 tis. čtenářů na vydání), následuje MF DNES (494 tis. čtenářů) a Právo (216 tis. čtenářů). Dále se umístily deníky Sport, Aha!, Lidové noviny a Hospodářské noviny (Unie vydavatelů, 2020). Deníky Sport a Aha! nebudou z důvodu svého zaměření zařazeny do výzkumného souboru. Sport se věnuje především sportovním zprávám a reportážím a deník Aha! je bulvárního zaměření, zpravodajství se v něm (na rozdíl od Blesku) téměř nevyskytuje. Do výzkumného souboru budou tedy dále zařazeny Lidové noviny (180 tis. čtenářů) a Hospodářské noviny (146 tis. čtenářů). Tiskovaná média tedy zastupují deníky Blesk, MF DNES, Právo, Lidové noviny a Hospodářské noviny.

Návštěvnost zpravodajských webů je na prvních příčkách žebříčku také poměrně stabilní. Do výběrového souboru bylo zvoleno 11 nejnavštěvovanějších zpravodajských webů v květnu 2020, a to seznamzpravy.cz, novinky.cz (rubrika Zpravodajství), idnes.cz (Zprávy), denik.cz, aktualne.cz (Zprávy), blesk.cz (Zprávy), reflex.cz, nova.cz (Zpravodajství), forum24.cz, irozhlas.cz a echo24.cz (MediaGuru, 2020). Do výběrového souboru jsou rovněž zařazeny celostátní televizní a rozhlasové stanice.

Časové období výzkumu bylo stanoveno od 1. května 2019 do 30. června 2020. V květnu roku 2019 představili tvůrci chystaný dokument a média uvedla první teaser. Zájem médií o dokument zatím neskončil, naopak se po období útlumu z důvodu uzavření kin opět začaly v médiích objevovat příspěvky k tomuto tématu. Vzhledem k určité časové náročnosti zpracování dat před dokončením této práce bylo konečné datum výzkumu stanoveno na 30. červen 2020.

Za jednotku měření bude považován ucelený příspěvek. V případě uvedených analyzovaných médií se jedná o prostorově či časově omezený příspěvek, který musí jasně obsahovat téma týkající se dokumentu V síti, tj. informace o jakémkoli druhu kybernetické kriminality páchané na dětech, o predátorech, prevenci a pomoci v této oblasti a podobně. Jako nerelevantní budou vyloučeny příspěvky, které se budou o dokumentu zmiňovat jen okrajově a nebudou se věnovat jeho obsahu. K získání dat bude využito online služby Newton Media Search, která nabízí vyhledávání v elektronickém archivu mediálních zpráv v České republice.

5.3 Kódování

Na stanovených kódovacích jednotkách budou následně zkoumány zvolené proměnné a jejich hodnoty. Proměnné je možné rozdělit na dva typy. Identifikační proměnné umožňují zpětně identifikovat jednotlivé příspěvky, v tomto případě se jedná o datum příspěvku a druh média. Analytické proměnné umožňují zvolené téma blíže prozkoumat, v tomto případě se jedná

o všechny ostatní uvedené proměnné. Proměnné a jejich hodnoty jsou zaneseny do kódovací knihy (viz níže), k zaznamenání celého pracovního postupu pak slouží kódovací arch.

Kódovací kniha

P1: Datum příspěvku

P2: Druh média: 01 Tisk

02 Internet

03 Vysílání

P3: Vyjádření odborníka: 01 Jeden odborník

02 Více odborníků

03 Bez vyjádření odborníků

P4: Přítomnost patologických jevů: 01 Kybergrooming a sexting

02 Kybergrooming

03 Sexting

04 Nevyskytuje se

P5: Stereotyp „predátor = pedofil“: 01 Potvrzení stereotypu

02 Vyvrácení stereotypu

03 Nevyskytuje se

P6: Možnosti prevence: 01 Vyskytuje se

02 Nevyskytuje se

P7: Poradenská činnost: 01 Vyskytuje se

02 Nevyskytuje se

P8: Trestněprávní rovina: 01 Teoreticky

02 Konkrétní stíhání

03 Kombinace

04 Nevyskytuje se

První proměnná *datum příspěvku* označuje, kdy byl příspěvek v médiích zveřejněn. Druhá proměnná *druh média* značí, zda byl příspěvek zveřejněn v tištěných médiích, na některém z vybraných zpravodajských serverů nebo zda se objevil v celostátním televizním či rozhlasovém vysílání.

Třetí proměnná *vyjádření odborníka* určuje, zda se v příspěvku vyjádřil k tématu odborník na příslušnou problematiku. V případě této proměnné bude hodnoceno, zda se v příspěvku objevilo jedno či více vyjádření jedné osoby (může se rovněž jednat o celý rozhovor s jedním odborníkem z určité oblasti) nebo zda příspěvek obsahoval vyjádření více osob, přičemž se nemusí jednat o odborníky ze stejného oboru.

Proměnná *přítomnost patologických jevů* má určit, zda se příspěvek věnuje stěžejním negativním jevům vyskytujícím se v dokumentu, a to kybergroomingu a sextingu. Za zmínku o kybergroomingu v příspěvku bude považováno uvedení informace o lákání dětí na osobní schůzky nebo o skutečných setkáních pachatelů s dětmi. Za zmínku o sextingu bude považována informace o zaslání intimních materiálů dětmi nebo pachateli i lákání těchto materiálů z dětí. Nepředpokládám, že by média ve většině případů používala odbornou terminologii, pojmenování „sexting“ a „kybergrooming“ se tak v příspěvcích nemusí vyskytovat.

Pátá proměnná *stereotyp „predátor = pedofil“* má určit, zda se v příspěvku objevuje podpora tohoto stereotypu, nebo zda příspěvek tento stereotyp naopak vyvrací.

Šestá proměnná *možnosti prevence* bude určovat, zda jsou v příspěvku zmíněny možnosti prevence, na kterou kladou odborníci na kybernetickou kriminalitu důraz. To znamená působení ze strany rodičů, případně školy nebo využití vzdělávání, které nabízejí preventivní projekty a organizace.

Sedmá proměnná *poradenská činnost* určuje, zda příspěvek obsahuje odkaz na některé z center či organizací, které se zabývají poradenstvím a pomocí obětem kybernetické kriminality.

Poslední proměnná *trestněprávní rovina* určuje, zda příspěvky informují o trestnosti jednotlivých jevů, o kterých dokument pojednává, a to jednak v teoretické rovině v podobě zmínek o trestných činech a souvisejících sazbách, ale také v podobě konkrétních případů stíhání osob za tyto trestné činy.

III. ANALYTICKÁ ČÁST

Analytická část práce je věnována vyhodnocení dat, která vzešla z kvantitativní obsahové analýzy. Záměrem práce bylo zjistit, jakým tématům se média věnovala v souvislosti s dokumentem *V síti*. K uskutečnění tohoto záměru byla formulována hlavní výzkumná otázka: „*Jakým tématům se média věnovala v souvislosti s dokumentem *V síti* v době od představení*

dokumentu jeho autory do současnosti?“ a výše uvedené výzkumné otázky a hypotézy. Výsledkům výzkumu je věnována nadcházející kapitola.

6. Vyhodnocení získaných dat a formulace výsledků výzkumu

V databázi Newton Media Search bylo nalezeno celkem 384 článků ke zkoumané problematice. Jako nejvhodnější se ukázalo zvolit k vyhledávání heslo „V síti“AND“Klusák“. Zvolení samostatného hesla k vyhledávání „V síti“ totiž vedlo k nalezení velkého množství příspěvků z oblasti sportu. Doplnění jména Klusák vedlo k efektivnímu vyhledání potřebných příspěvků. Jméno Klusákovy kolegyně Chalupové bylo v příspěvcích často opomíjeno a vyhledávání s použitím jména Chalupová tak k očekávanému výsledku nevedlo.

Ve vybraných tištěných médiích bylo nalezeno pouhých 24 příspěvků, v celostátním televizním a rozhlasovém vysílání se jednalo o 38 příspěvků a vybrané zpravodajské internetové servery byly zastoupeny 322 příspěvků k tématu. Rozhlasové a televizní vysílání zastupovaly ČT 1, ČT 24, ČT D:/ČT Art, Seznam.cz TV, ČRo Radiožurnál, ČRo Plus, Frekvence 1. Na jiných kanálech se relevantní příspěvky k tématu nevyskytovaly.

Po vyřazení příspěvků, které se nezabývaly obsahem dokumentu, zůstalo k provedení kvantitativní obsahové analýzy 115 relevantních příspěvků ve všech třech druzích médií. K vyřazeným příspěvkům patřily informace o žebříčcích sledovanosti filmů, o filmových festivalech, kulturních událostech, o znovuotevření kin apod. Vyřazeny byly také duplicitní příspěvky. Rozložení relevantních příspěvků ke zkoumanému tématu v čase ukazuje graf č. 4.

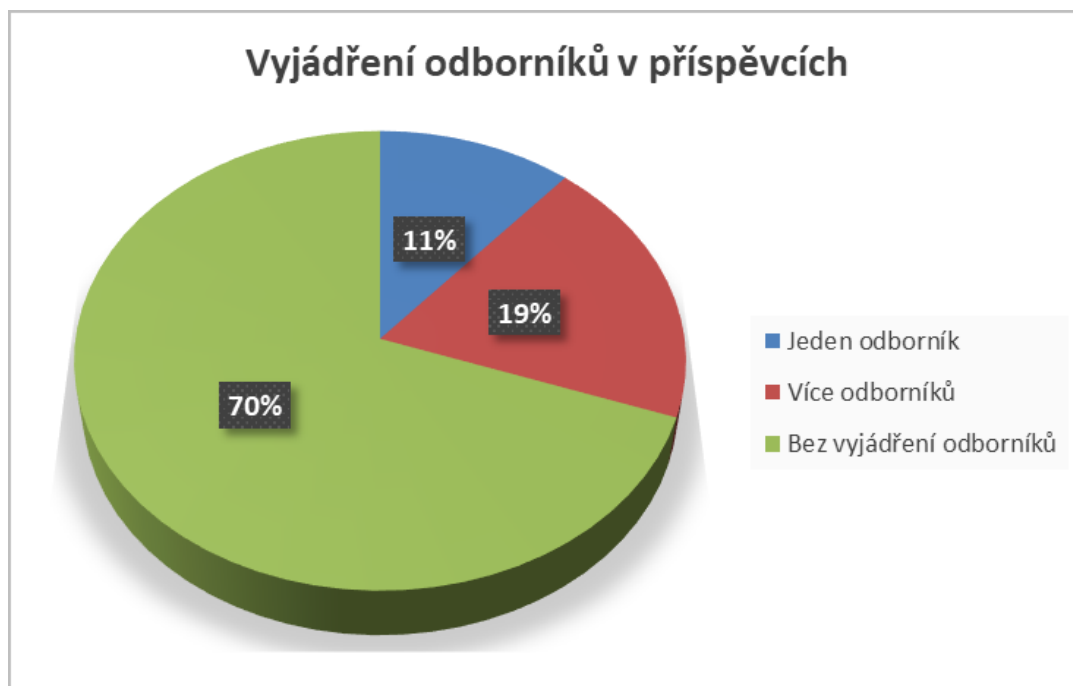
Graf č. 4 Vývoj počtu příspěvků v čase (vlastní zpracování)

V květnu 2019 vyšel první teaser k dokumentu a objevily se první související příspěvky v médiích. Tisk se dokumentu V síti a jeho obsahu věnoval pouze v 1 příspěvku, televizní a rozhlasové vysílání zareagovalo 2 příspěvky a na internetu se objevilo 7 příspěvků. Přesto se uvedení dokumentu projevílo v grafu v podobě jednoho z vrcholů. Premiéra snímku se konala dne 27. února 2020 a v měsíci únoru se také v médiích objevilo největší množství relevantních příspěvků. Od začátku února do data premiéry se jednalo o 32 příspěvků, od 28. února do 22. března se pak jednalo o 25 příspěvků. Březnová data jsou však již znatelně zkreslena událostmi spojenými s nemocí COVID-19. Na přelomu února a března se média velkou měrou věnovala šíření nemoci COVID-19 po Evropě, dne 1. března 2020 byl v České republice potvrzen první výskyt tohoto onemocnění. Dne 12. března 2020 byl vyhlášen na území České republiky nouzový stav a uzavřena veškerá kina (MZČR, 2020). Většina zpravodajství se tak dlouhodobě věnovala nemoci a souvisejícím informacím. Příspěvky věnující se dokumentu V síti se začaly v médiích znovu pozvolna objevovat v květnu 2020 v souvislosti s plánovaným (a následně skutečným) otevřením kin. Před letními prázdninami četnost příspěvků opět klesá. Pokud by nenastaly uvedené březnové události, s největší pravděpodobností by se četnost příspěvků snižovala pozvolným tempem od února či března a nedošlo by tudíž k propadu a následnému růstu v květnu 2020.

H1: Média informovala o dokumentu nejvíce po jeho představení autory a v období kolem premiéry dokumentu.

První stanovenou hypotézu považuji vzhledem k uvedeným důvodům za potvrzenou. Média začala věnovat pozornost dokumentu V síti po uvedení prvního teaseru v květnu 2019. Přestože ani v jednom z následujících měsíců neklesl výskyt příspěvků na nulu, vycházely maximálně 4 příspěvky v jednom měsíci a květnový zájem o snímek překonán nebyl. Zvýšený výskyt příspěvků byl znovu zaznamenán několik týdnů před premiérou v únoru 2020 a několik týdnů po ní na přelomu února a března.

K problematice dokumentu se v médiích vyjadřovali během zkoumaného období odborníci z různých odvětví. Četnost příspěvků, ve kterých dostala prostor buď jedna osoba z vybraného odvětví, nebo více osob z různých odvětví, znázorňuje graf č. 5.

Graf č. 5 Vyjádření odborníků v příspěvcích (vlastní zpracování)

Celkově se relevantní vyjádření (jednoho nebo více) odborníků vyskytlo ve 35 příspěvcích (tj. ve 30 % příspěvků). K problematice dokumentu hovořili nejčastěji odborníci zabývající se výzkumem v oblasti zneužívání dětí na internetu, sexuologové, psychologové, pracovníci center pomoci, policisté zabývající se kybernetickou kriminalitou nebo také odborníci na kybernetickou bezpečnost. Tematika dokumentu tak byla doplňována teoretickými poznatky, dalšími příklady z praxe nebo daty ze souvisejících výzkumů.

Problém sexuálního obtěžování dětí na internetu je zde podle odborníků od počátku existence sociálních sítí, diskuzních fór a IM, masivní nárůst pak přišel po roce 2006, kdy se objevil Facebook. Dnes se děti přesouvají na Instagram, TikTok a Snapchat. Autoři dokumentu v této souvislosti vyjadřovali údiv nad tím, kolik sexuálních predátorů v rámci experimentu nachytali, ačkoli použili pro dokument falešné profily na sociálních sítích jako Lidé.cz nebo Xchat.cz, které sami považovali za zastaralé. Na serveru Lidé.cz dokonce funguje skupina „Abnormální pokec 12–20“, která již svým názvem napovídá, že by zde mohlo docházet k některým patologickým jevům a na kterou tvůrce dokumentu upozornili právě odborníci zabývající se prevencí. V příspěvcích bylo také ze strany odborníků opakovaně zdůrazňováno, že problém zneužívání na internetu se netýká jen dívek, ale stejnou měrou i chlapců. Případy zneužívání dětí taktéž existovaly vždy, ale neexistovaly tak efektivní nástroje k „lovení“ dětí. Nebylo možné skrývat se za falešnou identitou, využívat jisté míry anonymity internetu nebo oslovit tak velké množství dětí najednou. Prostředí internetu ale také podle vyjádření odborníků

přispívá ke změně chování lidí, takže v kyberprostoru jsou predátoři prchlivější, netrpělivější, útočnější i více zlomyslní než v reálném světě, kde by se k tak silnému nátlaku většinou neuchýlili.

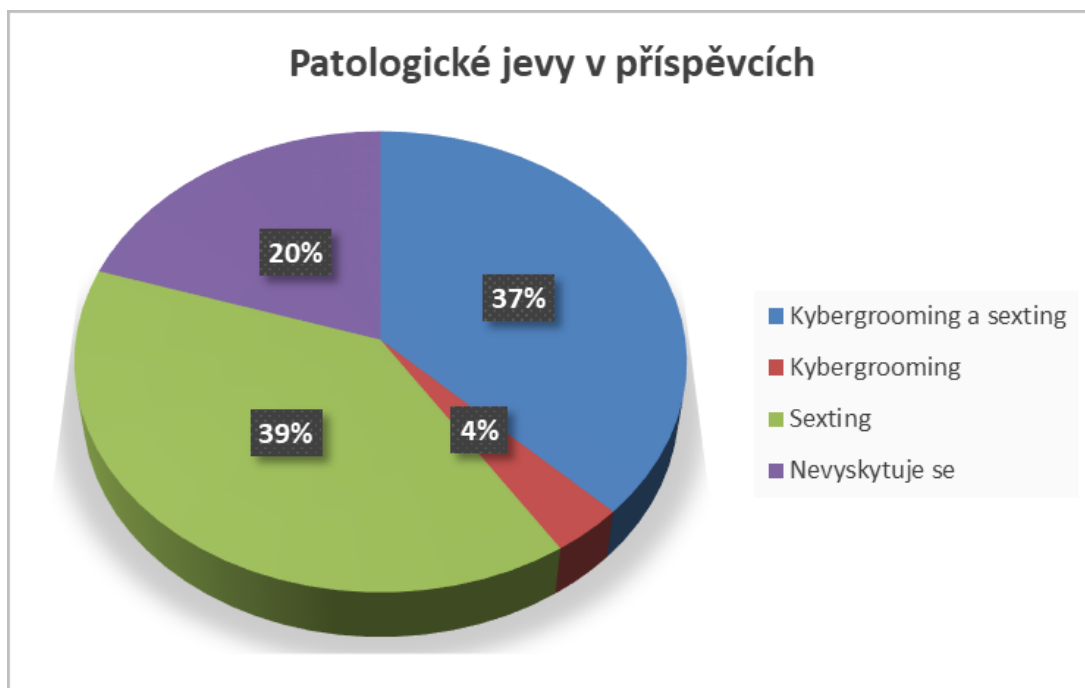
Přesto se odborníci opakovaně shodovali, že technologie nejsou původcem zla, jsou to jen nástroje, které můžeme využívat k dobrým i špatným účelům. Navíc se na internetu vyskytuje jen zlomek případů zneužívání dětí oproti výskytu v rodině a mezi blízkými osobami. To však neznamená, že by se v případě zneužívání dětí na internetu nejednalo o rizikovou záležitost. Naopak je třeba tomuto jevu věnovat náležitou pozornost, protože mnoho lidí o něm nebo o jeho rozsahu nemá ponětí. Navíc je odhadováno, že latence těchto trestných činů dosahuje až 90 %. To znamená, že pouhých 10 % případů je nahlášeno.

Odborníci se také vyjadřovali k některým mýtům, které se se zneužíváním dětí na internetu pojí. Oběťmi predátorů nejsou častěji děti z chudých rodin a nezáleží ani na tom, zda je dítě extrovert či introvert. Typy dětí, které se častěji stanou terčem sexuálního obtěžování, je těžké určit, nicméně tam, kde již ke zneužití dítěte došlo, se dají některé společné znaky vystopovat. Často se jedná o děti, které touží po ocenění a nenacházejí jej v rodině. Tyto děti pak na internetu hledají někoho, kdo jejich rodiče zastoupí. Internet také dětem slouží k hledání informací o sexuálním životě, pokud se o tomto tématu doma nemluví. Internet jako sexuální rádce dominuje především u chlapců. Odborníci se v příspěvcích rovněž vyjadřovali k typologii predátorů, k jednotlivým druhům patologických jevů na internetu či k prevenci (viz další hypotézy).

H2: Odborníci se budou v médiích k problematice dokumentu vyjadřovat alespoň ve čtvrtině příspěvků.

Druhou stanovenou hypotézu považuji za potvrzenou, jelikož názor jednoho či více odborníků se vyskytoval ve 30 % příspěvků.

Dokument V síti se ze všech patologických jevů zabývá především kybergroomingem a sextingem, přičemž ve skutečnosti se tyto jevy často vyskytují současně. Četnost příspěvků, které se zabývaly kybergroomingem i sextingem, samostatně kybergroomingem nebo samostatně sextingem, je zachycena v grafu č. 6.

Graf č. 6 Patologické jevy v příspěvcích (vlastní zpracování)

Příspěvky v médiích se sice věnovaly nejvíce sextingu, a to buď samostatně (39 %), nebo společně s kybergroomingem (37 %), nicméně kybergrooming byl v jednotlivých příspěvcích vysvětlován více do hloubky. Na rozdíl od sextingu, který byl v dokumentu zobrazován prakticky tak, jak v reálném světě probíhá, bylo zobrazení kybergroomingu z několika důvodů složitější. Herečky měly za úkol v rámci natáčeného experimentu reagovat pouze na výzvy dospělých mužů nebo žen, nemohlo tak dojít k navázání kontaktu s kybergroomerem, pokud by se na chatu vydával za dítě. Nicméně tvůrci dokumentu následně v rozhovorech uváděli, že v několika případech narazili na falešné profily, kdy se muž vydával za ženu. V některých případech se herečky setkaly s výmluvami protějšků, že nemohou na webkameru, protože jim nefunguje. I v těchto případech se mohlo o falešné profily jednat. Není vyloučeno ani to, že za některými profily dětí, na které tvůrci v rámci experimentu narazili, se nacházeli dospělí muži, nicméně nebylo v možnostech experimentu toto ověřit. Herečky tak komunikovaly pouze s kybergroomery, kteří nijak neskrývali své zájmy. V tomto bodě upozorňovali odborníci v jednotlivých příspěvcích na nepřesnost oproti realitě, kde naopak dítě, pokud narazí na takto nepříjemný zážitek, počítač obvykle vypne a odchází do bezpečí. Bylo by tedy značně zkreslené, pokud by si rodiče představovali, že dítě tráví veškerý čas na sociálních sítích podobnou komunikací jako v dokumentu. Na druhé straně by bylo naivní si představovat, že tento typ predátora je ten nejhorší, jakého mohou děti na internetu potkat. Odborníci, kteří se k problematice vyjadřovali, potvrzovali, že sexuálních predátorů existuje celá řada. Typ, který

se vyskytuje v dokumentu, se nesnaží skrývat za cizí profil, komunikuje zcela otevřeně z vlastního profilu s uvedeným jménem, bydlištěm, v některých případech i s rodinnými fotografiemi. Tito predátoři neskrývají svůj úmysl a neztrácejí čas manipulací dítěte a praktikami sociálního inženýrství. Oslovují jedno dítě za druhým, dokud neuspějí. Vzhledem k množství dětí, které jsou na sociálních sítích přítomny, je to pro ně nejefektivnější postup. Odborníci také upozorňovali, že existuje skupina predátorů, která používá sofistikovanější metody. Tito predátoři sice nemohli být zachyceni experimentem, nicméně detaily jejich postupu jsou vysvětleny ve verzi dokumentu pro školy. Děti se zde dovědí, že tito predátoři používají falešné profily, začínají pozvolna a budují důvěru, takže několik týdnů i měsíců nemusí být oběti nic podezřelého. Tento útok je podle odborníků mnohem nebezpečnější než přímočaré jednání predátorů, které zachytil dokument.

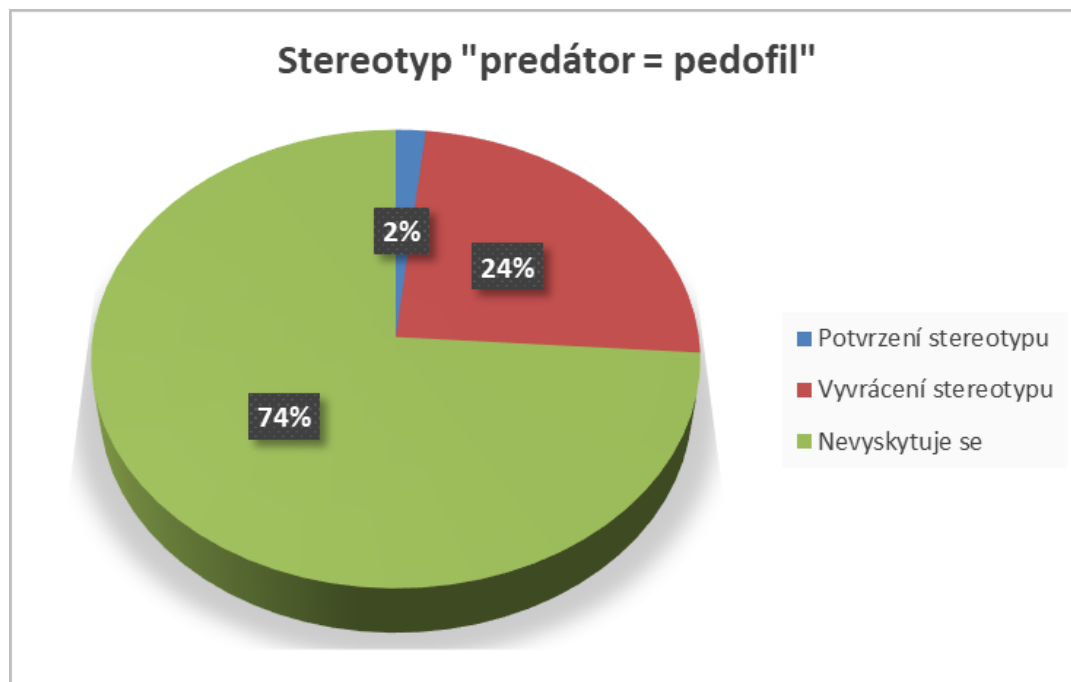
V příspěvcích byla také opakovaně zmíněna přetrvávající stereotypní představa predátora jako cizího staršího pána podivného vzhledu. Útočník však obvykle působí zpočátku normálně, v některých případech i sympaticky. Tento zážitek potvrdily také herečky. Jeden z nejhorších predátorů snímku, který jednu z dívek vydíral a zstrašoval, působil po prvním videochatu na celý štáb velmi sympatickým dojmem.

Popsat zobecňujícím způsobem typického predátora není možné. Také dokument zachytil muže různého věku, vzdělání a společenského postavení. Přestože dokument nemohl zachytit všechny druhy a etapy kybergroomingu, přinejmenším naléhavě upozornil na predátory, kteří cílí na osobní setkání s dítětem. Tvůrci dokumentu uvedli, že pětina z celkového množství mužů, se kterými herečky komunikovaly, se chtěla osobně setkat. Zároveň však podle odborníků není třeba démonizovat komunikaci dětí a dospívajících s cizími lidmi na internetu, jelikož pro ně je tento způsob komunikace běžnou součástí života.

H3: Jednotlivé příspěvky budou nejčastěji zmiňovat kybergrooming a sexting současně, následovat budou příspěvky zmiňující samostatně sexting, nejméně bude příspěvků, které se budou věnovat samostatně kybergroomingu.

Třetí stanovená hypotéza byla potvrzena částečně. Nejčastěji zmiňovaným jevem v příspěvcích byl sexting, kombinace kybergroomingu a sextingu se četností umístila na druhém místě, s nejnižší četností se podle předpokladu vyskytovaly příspěvky zmiňující samostatně kybergrooming. Pětina příspěvků se uvedenými jevy vůbec nezabývala.

Nakolik média v příspěvcích vyvracela stereotyp, že predátoři vyhledávající na internetu děti jsou pedofilové, nebo nakolik tento stereotyp potvrzovala, zobrazuje graf č. 7.

Graf č. 7 Stereotyp „predátor = pedofil“ (vlastní zpracování)

Celkově se typologii predátorů věnovalo 30 příspěvků (tj. 26 % příspěvků), přičemž uvedený stereotyp byl vyvrácen v jejich drtivé většině. Tuto informaci uváděli v příspěvcích buď odborníci na tuto problematiku, nebo ji v rozhovorech tlumočili také tvůrci a protagonisty dokumentu. Ve většině příspěvků byla tato informace doplněna dalšími vysvětlujícími údaji. Mezi predátory, kteří cílí na internetu na děti, se podle odborníků vyskytuje 3–5 % pedofilů. Určitá část těchto pachatelů může být hebefilní nebo trpět jinou deviací, nicméně většina je psychosexuálně normální a na děti cílí z nudy a také z důvodu, že s dětmi se snadněji manipuluje. Často jsou tito muži znudění otcové či dědové od rodin. Protagonistky snímku v rozhovorech opakovaně uváděly, že několik mužů, se kterými byly v kontaktu, potvrdilo, že „porno je už nudí“ a že dávají přednost kontaktu s reálným člověkem alespoň přes internet. Kontaktování dětí za účelem zisku z pornografie se děje jen v malém množství případů. Co se týká manipulace, predátoři jsou si vědomi, že snadněji přesvědčí dítě, aby se před webkamerou svléklo než běžnou dospělou ženu, která si je již vědoma ceny svého těla.

Odborníci na tuto problematiku také doplňovali, že dítě cítí dospělého jako autoritu a není pro něj snadné predátora rázně odmítnout a komunikaci ukončit. Pocit moci nad dítětem může být u predátorů také jedním z důvodů zacílení na děti. Navíc je sebejistota predátora podpořena

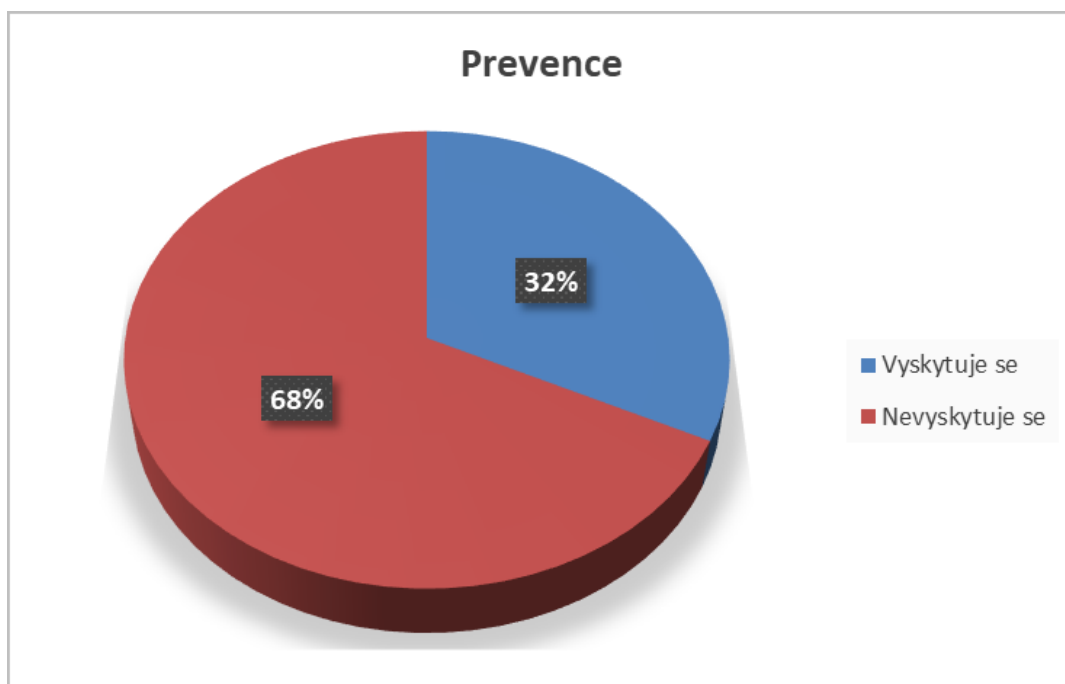
prostředím kyberprostoru a jeho vlivy na lidské chování. Herečky potvrzovaly, že při online komunikaci na ně predátoři vyvíjeli značný tlak, v několika případech došlo i na výhrůžky a vydírání. Při osobním setkání se jejich chování ve většině případů změnilo, dívky uváděly, že predátoři „zkrotli“.

Ve 2 příspěvcích bylo slovo predátor zaměněno za slovo pedofil a oba příspěvky tak naopak přispěly k potvrzení stereotypu.

H4: Pokud se média budou věnovat typologii predátorů, tento stereotyp budou vyvracet.

Čtvrtá stanovená hypotéza byla potvrzena. Média vyvracela uvedený stereotyp ve 24 % příspěvků a potvrdila ho ve 2 % příspěvků. Zbývajících 74 % příspěvků se typologií predátorů nezabývalo.

Součástí výzkumu bylo také zjistit, zda se média věnovala prevenci kybernetické kriminality páchané na dětech, a to především prevenci ze strany rodičů, školy a preventivních projektů. Výskyt příspěvků s těmito informacemi zachycuje graf č. 8.

Graf č. 8 Prevence (vlastní zpracování)

Tvůrci dokumentu V síti si kladli za cíl nejen představit téma zneužívání dětí na internetu širší veřejnosti, ale také napomoci řešení problému a přispět k účinné prevenci. Předpokládala jsem, že se média zaměří na plánované aktivity související s projekcí dokumentu, nicméně 32 % příspěvků zmínilo již existující preventivní projekty, důležitost školy a vzdělávání učitelů v této

oblasti. V nejvyšší míře se příspěvky věnovaly roli rodičů. V souladu s teoretickými poznatky byla působení rodičů přikládána největší důležitost. Rodiče by podle vyjádření odborníků měli dětem již od útlého věku vysvětlovat vztahy mezi pohlavími a mluvit s nimi o sexu dříve, než děti začnou vyhledávat informace na internetu. Od 13 let věku pak spolu s internetem začíná u dětí převažovat komunikace s vrstevníky. U žáků prvního stupně by rodiče měli mít pod kontrolou, co děti na internetu dělají, měli by blokovat přístup na závadné stránky, používat časový limit a mít pod kontrolou účty dítěte včetně hesel. S přibývajícím věkem by se pravidla měla uvolňovat a vztah mezi rodičem a dítětem by neměl být postaven na omezeních, ale na důvěře. Úplný zákaz internetu a sociálních sítí v jakémkoli věku není podle odborníků dobrým řešením, protože děti budou zákazy obcházet a s rodiči přestanou na toto téma komunikovat. Dokument by tedy neměl rodiče vyděsit, aby zkratkovitě internet zakázali, ale měl by mimo jiné vést ke zlepšení komunikace mezi dětmi a rodiči. Rodiče by také neměli předpokládat, že je ohledně poučení dětí o rizicích na internetu zastoupí škola. Pokud tedy rodič nedisponuje dostatečnými znalostmi v této oblasti, měl by se obrátit na příslušné organizace, které osvětové programy pro rodiče pořádají. Navíc bylo v souvislosti s rodiči v několika příspěvcích upozorněno na rostoucí výskyt sharentingu. Přestože se jedná o poměrně nový fenomén, předpokládá se, že čím větší mají rodiče tendenci neopatrně a ve velkém množství sdílet na internetu informace a fotografie, tím je větší pravděpodobnost, že podobné tendence budou mít i jejich potomci. Jak je vidět, na rodiče byla v jednotlivých příspěvcích kladena nejvyšší odpovědnost.

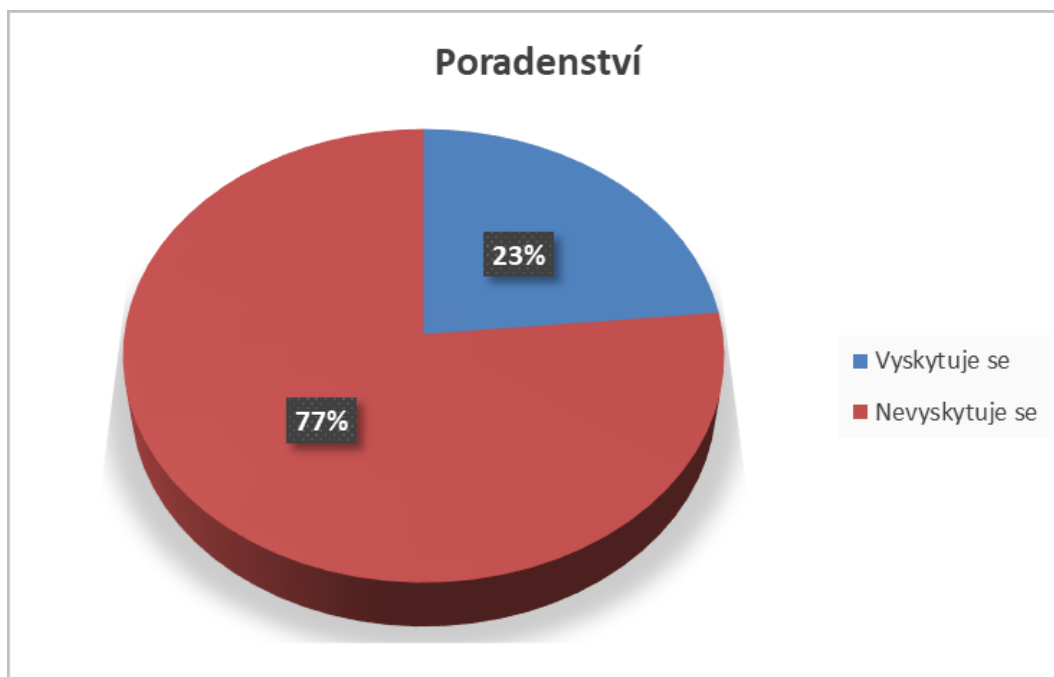
Je však třeba doplnit, že v několika příspěvcích zazněla významná kritika poskytovatelů internetových služeb. Pokud se zaměříme na oznamování jednotlivých případů zneužití dítěte na internetu, většinou jsou to rodiče, kdo tyto skutečnosti oznámí Policii ČR. Oznamování těchto případů ze strany provozovatelů internetových služeb a sociálních sítí je podle kriminalistů minimální, také v případě vyžádání spolupráce ze strany Policie ČR reagují poskytovatelé těchto služeb často líně. Některé sociální sítě nemají v jednotlivých zemích zastoupení, takže i na hlášení závadného obsahu ze strany uživatelů reagují velmi pomalu nebo vůbec. Jsou to ale právě správci a administrátoři těchto internetových služeb, kteří mají na komunikaci dohlížet a korigovat ji. Komunikace by neměla být v rozporu s pravidly chatu či služby a už vůbec by neměla být v rozporu se zákony. Sociální sítě a další internetové služby sexuální predátory příliš neusměrňují, někdy je úplně přehlížejí. Jedním z důvodů může být zisk z reklamy, o který nechtějí přicházet. Navíc je dohled na tyto služby velmi drahou záležitostí. V příspěvcích opakovaně zaznívalo, že poskytovatelé těchto služeb by měli mít

mnohem větší odpovědnost. Dokud tomu tak nebude, nemají žádný důvod investovat prostředky do dalších zaměstnanců, které se o bezpečnost služby budou starat. Zodpovědnost leží podle nich na rodičích. Přístup k této problematice by podle odborníků na kybernetickou bezpečnost musel změnit také stát. V severských zemích se část prostředků z digitální daně převádí do fondu, ze kterého je pak podporována prevence. U nás jsou preventivní programy zajišťovány z většiny soukromými subjekty a dalšími organizacemi. Větší angažovanost státu by mohla podle odborníků prevenci pomoci. V příspěvcích byla také zmiňována role školy. Dobrým řešením (vzhledem k dalším mnoha úkolům, které školy mají) je zajištění vzdělávání v oblasti rizikového chování dětí na internetu externí formou v podobě setkání s odborníky, vyšetřovateli, formou projekce videospotů s doprovodnou diskuzí a podobně. Preventivní filmy plní svou důležitou roli a v minulosti se již několikrát stalo, že po zhlédnutí filmu našlo dítě odvahu vyhledat pomoc a svěřit se. Tato videa totiž mimo jiné obsahují pro dítě tolik potřebné rady, jak se zachovat, pokud zažívá nebo zažilo sexuálně motivovaný útok. Děti samy od sebe často nikomu nic neřeknou, mají strach z reakce okolí, že budou odsouzeny za své chování, mají strach jít na policii, často mají strach i z rodičů. Pro dítě je zdaleka nejhorší, když se dostane do dvojího tlaku, kdy se bojí na jedné straně predátora a na druhé straně trestu od rodičů. Podobná preventivní videa mohou dětem dodat odvahu, pomoci překonat strach a svěřit se.

H5: Média se možnostem prevence budou věnovat minimálně, tj. méně než ve 20 % příspěvků.

Pátá hypotéza se nepotvrdila. Média se věnovala možnostem prevence ve více než 20 % příspěvků, dokonce ve 32 % jejich celkového množství.

S prevencí je spojena také poradenská činnost. Nakolik se příspěvky v médiích věnovaly odkazům na existující poradenství a pomoc v oblasti kybernetické kriminality páchané na dětech, zobrazuje graf č. 9.

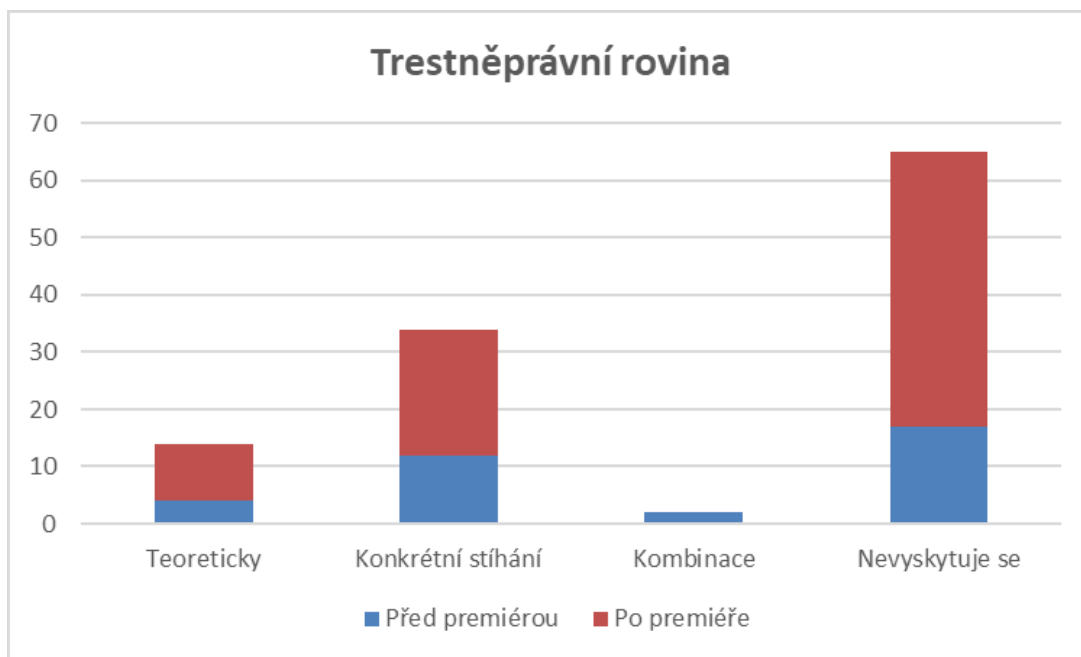
Graf č. 9 Poradenství (vlastní zpracování)

Konkrétní poradenství bylo zmíněno ve 27 příspěvcích, naopak 88 příspěvků se tímto tématem nezabývalo. Často byla jmenována centra a projekty, které byly rovněž partnerem osvětové kampaně spojené s dokumentem, ale nebylo to pravidlem. Objevovaly se odkazy na centrum E-Bezpečí, Linku bezpečí, Dětské krizové centrum, Stoponline.cz apod. V souvislosti s poradenstvím bylo v několika příspěvcích zmíněno, že po uvedení dokumentu vzrostl v krizových a poradenských centrech počet hlášení rodičů, že v počítači či telefonu svého dítěte narazili na závadnou komunikaci. Rovněž se zvýšil počet hlášení nevhodného chování na internetu ze strany dětí. Tvůrci dokumentu navíc uvedli, že se na ně obrátilo s prosbou o pomoc několik diváků, kteří poznali ve snímku (maskovaného) pachatele.

H6: Média se o možnostech poradenství a pomoci budou zmiňovat minimálně, tj. méně než ve 20 % případů.

Šestá stanovená hypotéza se rovněž nepotvrdila. Média se věnovala možnostem poradenství a pomoci v této oblasti ve 23 % příspěvků.

Dokument V síti měl také pro některé jeho aktéry trestněprávní důsledky. Nakolik se média zaměřila v období před premiérou dokumentu a po ní na teorii práva nebo na konkrétní případy, představuje graf č. 10.

Graf č. 10 Trestněprávní rovina (vlastní zpracování)

Některé vybrané příspěvky se věnovaly trestným činům a sazbám, které obecně hrozí pachatelům zneužívání dětí v kyberprostoru. Odborníci uváděli, že v případech, kdy dochází ke komunikaci dospělého a dítěte se sexuálním podtextem, tj. včetně obnažování či masturbace, jedná se o trestný čin navazování nedovoleného kontaktu s dítětem. Trestní sazba je v tomto případě až 2 roky odnětí svobody. Stejná sazba je pak stanovena za trestný čin ohrožování výchovy dítěte, kdy dospělý způsobuje nějakou psychologickou újmu dítěti, které teprve dospívá. Ve vztahu k dokumentu jsou toto dva trestné činy, za které je možné zde přítomné predátory odsoudit. Tresty však dále narůstají, jakmile dochází k nátlaku na dítě, aby poslalo intimní materiály, k vydírání, vyhrožování a podobně. K dalším trestným činům mohlo dojít na osobních setkáních s predátory. Konkrétní tresty jsou již na rozhodnutí soudu. Teoretické rovině této trestné činnosti se před premiérou věnovaly pouze 4 příspěvky, po premiéře snímku se jednalo o 10 příspěvků.

Jak již bylo uvedeno, tvůrci dokumentu předali Policii ČR veškerý natočený materiál a proti několika predátorům z dokumentu bylo zahájeno trestní stíhání. Právě o těchto kauzách média informovala v největším počtu, připomněla ale také některé starší kauzy nebo informovala o právě probíhajících kauzách týkajících se zneužívání dětí ve světě. Konkrétním kauzám se před premiérou věnovalo 12 příspěvků a po premiéře snímku 22 příspěvků. V době před premiérou se také vyskytly 2 příspěvky, které se rozsáhleji věnovaly teorii i konkrétní kauze současně.

Odborníci v příspěvcích uváděli, že míra ohlašování těchto trestných činů je stále velmi nízká navzdory osvětě. Přitom důsledné nahlašování této trestné činnosti významně napomůže v boji s těmito pachateli, kteří mají za současného stavu pocit, že se vlastně nic neděje. Někteří z nachytaných predátorů se snažili své chování omlouvat různými absurdními důvody, jiní dokonce uváděli, že nevěděli, že jejich jednání je trestné. Pochopitelně se pravděpodobně jedná o úskok ze strany dotyčných, nicméně medializování těchto kauz vysílá jasný vzkaz i pro potenciální pachatele, že z jejich jednání budou vyvozeny důsledky.

H7: Média budou v době od představení dokumentu do jeho premiéry informovat o trestněprávní problematice v teoretické rovině, po premiéře dokumentu se zaměří na informace o konkrétních stíhaných pachatelích.

Poslední hypotéza byla potvrzena částečně. Média se před premiérou snímku i po ní věnovala více konkrétním kauzám, které se pro ně ukázaly obecně zajímavější než teorie práva v této oblasti.

Závěr

Dokumentární film V síti Víta Klusáka a Barbory Chalupové o zneužívání dětí na internetu je počinem, který u nás zatím chyběl. Přestože čísla zneužívaných dětí v online prostoru neustále rostla a preventivní programy a organizace na tento fenomén dlouhodobě upozorňovaly, masivní pozornost k této problematice přitáhl až uvedený dokument. Silné téma a jeho zpracování formou sociálního experimentu zasáhlo i tu část společnosti, která o problému dosud nevěděla nebo neznala jeho rozsah. Snímek je přínosem v oblasti prevence pro dospělé i děti. Dospělým často uniká, co se v kyberprostoru odehrává, naopak považují internet za bezpečné místo. Děti mají mnohdy od svých rodičů málo informací o nebezpečí kyberprostoru a nemají se často na koho obrátit, když se dostanou do problémů. Verze dokumentu určená pro školy V síti: Za školou je přizpůsobena mladším divákům, obsahuje informace o některých nebezpečích, která mohou děti na internetu potkat, a její součástí jsou také konkrétní rady, jak se v určitých situacích zachovat.

Snímek V síti se nedlouho po svém uvedení stal nejnavštěvovanějším dokumentárním filmem v naší historii. Média snímku věnovala pozornost již od prvního teaseru v květnu 2019, výrazněji se na něj zaměřila v období několika týdnů kolem jeho premiéry a průběžně snímku věnují pozornost až do současné doby. Díky tomu se poznatky z oblasti kybernetické kriminality páchané na dětech dostaly i k části veřejnosti, která dokument neviděla nebo nikdy neuvidí.

Cílem výzkumu této práce bylo zjistit, jaká témata se v médiích objevila v souvislosti s uvedením dokumentu. Výzkum ukázal, že v médiích byl dán prostor nejen tvůrcům a protagonistkám dokumentu, ale také odborníkům z různých odvětví. Svými poznatky k problematice kybernetické kriminality páchané na dětech přispěli sexuologové, psychologové, odborníci věnující se výzkumu problematiky, kriminalisté či odborníci na kybernetickou bezpečnost. Jejich vyjádření se objevila v celé třetině příspěvků týkajících se obsahu dokumentu. Tematika dokumentu tak byla vysvětlována a doplňována o další poznatky, na které nebyl ve snímku prostor. Odborníci se také vyjadřovali k některým mýtům, které se se zneužíváním dětí na internetu pojí. Největší pozornost byla ve výzkumu zaměřena na stereotyp, že predátoři, kteří cílí na internetu na děti, mají pedofilní zaměření. Tomuto stereotypu se věnovala čtvrtina relevantních příspěvků a v drtivé většině byl vyvrácen. Média se dále věnovala vysvětlení pojmů sexting a kybergrooming, a to v 80 % příspěvků. Přestože sextingem se zabývalo více příspěvků, kybergrooming byl rozebírán podrobněji, zejména se v souvislosti

s kybergroomingem objevovaly informace o typech predátorů a jejich metodách. Příspěvky týkající se dokumentu se oproti očekávání obsáhle věnovaly možnostem prevence. Nejvíce bylo v této oblasti cíleno na rodiče, ale nezůstaly opomenuty ani školy a preventivní projekty. V několika případech zazněla ve vztahu k prevenci kritika poskytovatelů internetových služeb. Prevenci věnovala pozornost téměř třetina příspěvků, poradenství a pomoci téměř čtvrtina. V neposlední řadě bylo v rámci výzkumu sledováno, zda média informovala o trestněprávních dopadech zneužívání dětí na internetu. V tomto případě se ukázalo, že konkrétní kauzy se sexuálními predátory jsou pro média zajímavější než informování o možných právních dopadech v teoretické rovině.

Výzkum, který je součástí této práce, byl ovlivněn výpadkem zpravodajství o zkoumaném tématu kvůli šíření nemoci COVID-19. Od konce května 2020 došlo opět k oživení tématu v médiích, a pokud se výrazně nezmění situace, tvůrci přislíbili navázat s osvětovou kampaní pro školy opět od září 2020. V této souvislosti by bylo zajímavé sledovat další vývoj informací o dokumentu a tématu zneužívání dětí na internetu v médiích. S přiměřeným časovým odstupem by bylo rovněž zajímavé prozkoumat znalosti dětí a dospělých o tomto tématu a porovnat je se staršími výsledky.

Summary

Cybercrime against children is on the rise. There are several reasons for this. The number of users on the internet and social networks is growing – both adults and children. The internet is now also available not only on computers but also on other electronic devices that we carry around everywhere, meaning that we are almost always online. Cyberspace affects human behaviour. Internet users fall under a sense of anonymity and cross boundaries that they would not normally cross in the real world. Other people may be more trusting in the online space. The most endangered group on the internet are children. They have been moving around cyberspace since early childhood, and they are more naive and trusting than adults. The most effective way to protect children against risky phenomena on the internet is prevention. There are a number of preventive projects in the Czech Republic and their activities largely overlap. In general, these projects focus on educating children, parents and teachers about online safety. Preventive activities involve conducting research and publishing their results, organizing lectures, creating teaching materials and much more. However, the growing number of children abused on the internet has not provoked much response in society. Only the documentary *V síti* by Vít Klusák and Barbora Chalupová attracted public attention. Discussions about the film began several months before its premiere, and soon after its release in cinemas, the film became the most visited documentary in Czech history. The media also pay close attention to the film. The research part of this thesis focused on the topics that the media mentioned in connection with the document. It turned out that almost a third of all articles in the media gave space to experts from various related fields. These experts then supplemented and specified facts for which there was not enough time in the document. Therefore, attention was also paid to the stereotype that predators who search for children on the Internet are pedophiles. About a quarter of all reports were devoted to this topic, and the vast majority of them refuted this stereotype. Only in two cases was the word predator confused with the word pedophile. In addition, more than three-quarters of the reports were devoted to explaining the phenomena of sexting and cybergrooming as well as information on prevention and counseling. In connection with the topic of the documentary, the media also focused on prosecuting individual predators. Theoretical information from the field of criminal law turned out to be less interesting, and the media did not pay as much attention to such information as to the specific cases. The documentary *V síti* has contributed to society-wide debate on this topic and brought the topic closer to people who had no idea about the extent of child abuse on the internet until then. The media that dealt with the content of the film and related topics also have their credit for

informing the public about this phenomenon. All this is an important step in the prevention of child abuse on the internet.

Použitá literatura

Tištěné zdroje

CLOUGH, Jonathan, 2010. *Principles of cybercrime*. New York: Cambridge University Press. ISBN 0521728126.

ČERNÁ, Alena et al., 2013. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-210-6374-7.

DOČEKAL, Daniel et al., 2019. *Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace*. První vydání. Praha: Mladá fronta. ISBN 978-80-204-5145-3.

ECKERTOVÁ, Lenka a DOČEKAL, Daniel, 2013. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. 1. vyd. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-3804-5.

HULANOVÁ, Lenka, 2012. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-545-9.

KOHOUT, Roman a Radek KACHRŇÁK, 2016. *Bezpečnost v online prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary. ISBN 978-80-260-9543-9.

KOLÁŘ, Michal, 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLOUCH, Jan, 2016. *CyberCrime*. 1. vydání. Praha: CZ.NIC, z.s.p.o. ISBN 978-80-88168-15-7.

KOPECKÝ, Kamil, 2010. *Stalking a kyberstalking: Nebezpečné pronásledování*. 1. vyd. Olomouc: Net University Ltd. ISBN 978-80-254-7737-3.

KOPECKÝ, Kamil (2010b). *Kybergrooming – nebezpečí kyberprostoru*. Olomouc: NET UNIVERSITY s.r.o. ISBN: 978-80-254-7573-7.

KOPECKÝ, Kamil et al., 2015. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4861-9.

KOŽÍŠEK, Martin a PÍSECKÝ, Václav, 2016. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. První vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5595-3.

KRČMÁŘOVÁ, Barbora et al., 2012. *Děti a online rizika: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN: 978-80-904920-2-8.

ROGERS, Vanessa, 2011. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-984-2.

SMEJKAL, Vladimír, 2018. *Kybernetická kriminalita*. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. ISBN 978-80-7380-720-7.

SZOTKOWSKI, René et al., 2013. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3911-2.

SCHULZ, Winfried et al., 2011. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 3. nezměn. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1980-4.

ŠMAHAJ, Jan, 2014. *Kyberšikana jako společenský problém = Cyberbullying as a social problem*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4227-3.

ŠMAHEL, David, 2003. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. V Praze: Triton. ISBN 80-7254-360-1.

TRAMPOTA, Tomáš a VOJTĚCHOVSKÁ, Martina, 2010. *Metody výzkumu médií*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-683-4.

VYBÍRAL, Zbyněk, 2009. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-387-1.

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

Elektronické zdroje

Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems, ETS No. 189 (2003). [cit. 18.5.2020]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/189>

ALBURY, Kath, 2015. Selfies, sexts, and sneaky hats: young people's understandings of gendered practices of self-representation. *International Journal of Communication* [online]. **9**(1), 1734-1745 [cit. 12.4.2020]. ISSN: 1932-8036. Dostupné z:

<https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/3132>

Avast, 2020. *Bud' safe online* [online]. [cit. 9.5.2020]. Dostupné z:

<https://www.budsafeonline.cz/>

Avast, 2020. Čtvrtina Čechů zveřejňuje fotky svých dětí bez jejich svolení. In:

Budsafeonline.cz [online]. 25.3. [cit. 22.6.2020]. Dostupné z:

<https://www.budsafeonline.cz/blog/ctvrtina-cechu-zverejnuje-fotky-svych-deti-bez-jejich-svoleni>

BERSON, Irene R., 2003. Grooming cybervictims: The Psychosocial effects of online exploitation for youth. *Journal of school violence* [online]. **2**(1), 5-18 [cit. 20.6.2020]. DOI:

doi.org/10.1300/J202v02n01_02

Bezpečný internet, nedatováno [online]. [cit. 9.5.2020]. Dostupné z:

<http://www.bezpecnyinternet.cz/>

Bílý kruh bezpečí, nedatováno. *Nebezpečné pronásledování* [online]. [cit. 19.6.2020].

Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/nebezpecne-pronasledovani/>

Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2020a. Sexting a právo. In: *Sexting.cz* [online]. [cit. 2.6.2020]. Dostupné z:

<http://www.sexting.cz/>

Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2020b. *E-Bezpečí* [online]. [cit. 9.5.2020]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/>

CHOO, Kim-Kwang, 2009. Online child grooming: a literature review on the misuse of social networking sites for grooming children for sexual offences. *Australian Institute of Criminology* [online]. 103 [cit. 4.6.2020]. ISSN: 1836-2079. Dostupné z:

<https://www.aic.gov.au/publications/rpp/rpp103>

Convention on Cybercrime of the Council of Europe, CETS No. 185 (2001). [cit. 18.5.2020].
Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185>

CZ.NIC, nedatováno. *Stoponline* [online]. [cit. 9.5.2020]. Dostupné z:
<https://www.stoponline.cz/cs/>

ČECH, Marek, 2020. V síti: past na sexuální predátory, kteří v online prostoru útočí na nezletilé dívky. In: *AVmania.cz* [online]. 1.3. [cit. 19.6.2020]. Dostupné z:
<https://avmania.zive.cz/v-siti-past-na-sexualni-predatory-kteri-v-online-prostoru-utoci-na-nezletile-divky-recenze-filmu>

Česká televize, 2020. *V síti* [online]. [cit. 17.6.2020]. Dostupné z:
<https://www.ceskatelevize.cz/porady/12360773574-v-siti/21856227079/>

Český statistický úřad, 2019. *Česká republika – vývoj v čase* [online]. 26.11. [cit. 2.6.2020].
Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/90577057/062004190704.pdf/14e07570-1d5d-4d25-bf4f-ae70a0ce3762?version=1.1>

Český statistický úřad, 2020. *99 % studentů používá denně internet* [online]. 5.5.2020 [cit. 21.5.2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/99-studentu-pouziva-denne-internet>

Česká televize, 2009. Soud poslal muže za zneužívání chlapců na osm let do vězení. In: *ČT24.ceskatelevize.cz* [online]. 5.2. [cit. 16.6.2020]. Dostupné z:
<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1422179-soud-poslal-muze-za-zneuzivani-chlapcu-na-osm-let-do-vezeni>

JANOŮŠEK, Artur a HORÁČEK, Aleš, 2013. Skautští vedoucí dostali za zneužití desítek dětí deset let vězení. In: *iDnes.cz* [online]. 8.11. [cit. 16.6.2020]. Dostupné z :
https://www.idnes.cz/usti/zpravy/rozsudek-vedouci-junaku-v-usti-zneuživali-skauty.A131108_085851_usti-zpravy_alh

DANĚLKA, Tomáš, 2018. Vnímání kyberkriminality mezi dětmi (výzkumná zpráva). In: *Kraje pro bezpečný internet* [online]. 2018 [cit. 5.4.2020]. Dostupné z:
https://www.kpbi.cz/prilohy/157_vyzkum_final.pdf

DRAGULOVÁ, Eva a MICHL, Petr, 2020. Co stojí za úspěchem dokumentu V síti? Mimo tématu i skvělá marketingová strategie. In: *Focus Agency, s.r.o.* [online]. 20.3. [cit. 17.6.2020]. Dostupné z: https://www.focus-age.cz/m-journal/marketing/co-stoji-za-uspechem-dokumentu-v-siti--mimo-tematu-i-skvela-marketingova-strategie_s277x15069.html

EUROPOL, 2020. *Online sexual coercion and extortion is a crime* [online]. [cit. 27.6.2020]. Dostupné z: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/public-awareness-and-prevention-guides/online-sexual-coercion-and-extortion-crime>

FLEUR, Gabriel, 2014. Sexting, selfies and self-harm: young people, social media and the performance of self-development. *Media International Australia* [online]. 151 [cit. 12.4.2020]. ISSN: 1329-878X. DOI: [10.1177/1329878X1415100114](https://doi.org/10.1177/1329878X1415100114)

HRONOVÁ, Zuzana, 2020. Predátoři z filmu V síti. Někdo byl u soudu, jiný s dětmi na lyžařáku, žasne Klusák. In: *Aktuálně. cz* [online]. 11.3. [cit. 12.6.2020]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/film-v-siti-ukazal-jak-svadi-dvanactky-muz-presto-dal-porada/r~ea50b39c636b11ea842f0cc47ab5f122/>

Internetem bezpečně, 2018 [online]. [cit. 9.5.2020]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/>

KOPECKÝ, Kamil a SZOTKOWSKI, René, 2017. Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru (výzkumná zpráva). In: *E-Bezpečí* [online]. [cit. 6.6.2020]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy>

KOPECKÝ, Kamil a SZOTKOWSKI, René, 2019. České děti v kybersvětě (výzkumná zpráva). In: *E-Bezpečí* [online]. [cit. 3.6.2020]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy>

KOPECKÝ, Kamil, 2019a. Jste rodiče? A jste aktivní v prostředí internetu? Možná i vy provozujete sharenting. *E-Bezpečí* [online]. Roč. 4, č. 1 [cit. 7.6.2020]. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1405>

KOPECKÝ, Kamil, 2019b. Online predátoři netvoří homogenní skupinu, najdeme mezi nimi osoby s vysokým i nízkým stupněm společenské nebezpečnosti. *E-Bezpečí* [online]. Roč. 4, č. 1 [cit. 16.6.2020]. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1561>

KOVÁŘOVÁ, Veronika a KOPECKÝ, Kamil, 2012. Fenomén – disinhibiční efekt. In: *E-bezpečí.cz* [online]. 1.6. [cit. 11.6.2020]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevny-spojene-s-online-komunikaci/dalsi-temata/485-fenomen-disinhibini-efekt>

Kraje pro bezpečný internet, 2015 [online]. KPBI [cit. 9.5.2020]. Dostupné z: <https://www.kpbi.cz/>

KUBIŠTOVÁ, Dominika, 2020. Vylákal herečku do cukrárny a chtěl si ji odvést na hotel. Predátor z filmu V síti dostal tříletou podmínku. In: *iRozhlas.cz* [online]. 6.3. [cit. 20.6.2020]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/v-siti-dokument-trest-vit-klusak-soud_2003060600_dok

KUBIŠTOVÁ, Dominika a ROHÁČKOVÁ, Kristina, 2020. Policie stíhá ‚Ústečana‘ z filmu V síti kvůli šíření dětské pornografie. Ten dál spolupracoval se školami. In: *iRozhlas.cz* [online]. 22.5. [cit. 20.6.2020]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/sexualni-predator-v-siti-policie-ustecky-kraj-deti-dokument_2005220632_dok?fbclid=IwAR1ZekCPX21ondVaHNXCe5hLZw3fp4I4COb2AaSBrARDwXKXrbn9gmLPIfQ

MediaGuru, 2020. *Návštěvnost zpravodajských webů klesla na polovinu oproti březnu* [online]. 20.5. [cit. 3.7.2020]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2020/05/navstevnost-zpravodajskych-webu-klesla-na-polovinu-oproti-breznu/>

MULLEN, Paul E., PATHÉ, Michele, PURCELL, Rosemary, 2001. The management of stalkers. *Advances in psychiatric treatment* [online]. 7(5), 335-342 [cit. 10.7.2020]. DOI: [10.1192/apt.7.5.335](https://doi.org/10.1192/apt.7.5.335)

MZČR, 2020. *Vývoj událostí v čase* [online]. [cit. 15.7.2020]. Dostupné z: <https://koronavirus.mzcr.cz/vyvoj-udalosti-v-case/>

Národní centrum bezpečnějšího internetu, 2020a. *Bezpečně online* [online]. [cit. 9.5.2020]. Dostupné z: <https://bezpecne-online.saferinternet.cz/>

Národní centrum bezpečnějšího internetu, 2020b [online]. NCBI [cit. 9.5.2020]. Dostupné z: <https://www.ncbi.cz/>

Národní ústav pro vzdělávání, 2020 [online]. NÚV [cit. 27.5.2020]. Dostupné z:

<http://www.nuv.cz/projekty/rspp/skolni-metodik-prevence>

OLWEUS, Dan, 1994. Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of child psychology and psychiatry* [online]. **35**(7), 1171-1190 [cit. 22.6.2020]. DOI: [10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x](https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x)

PLAČEK, Lukáš, 2020. V síti. In: *Kritiky.cz* [online]. 29.2. [cit. 17.6.2020]. Dostupné z:

<https://www.kritiky.cz/v-siti/>

POLICIE ČR, 2020a. *Kyberkriminalita* [online] [cit. 6.4.2020]. Dostupné z:

<https://www.policie.cz/clanek/kyberkriminalita.aspx>

POLICIE ČR, 2020b. *Jednotlivé druhy kyberkriminality* [online] [cit. 19.6.2020]. Dostupné z:

<https://www.policie.cz/clanek/jednotlive-druhy-kyberkriminality.aspx>

RANDÁKOVÁ, Růžena, 2017. #SayNo! - Celoevropská kampaň proti zneužívání dětí online.

In: *Policie.cz* [online]. 19.6. [cit. 6.4.2020]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/sayno-celoevropska-kampan-proti-internetovemu-sexualnimu-natlaku-a-vydirani-deti-rekni-ne.aspx>

ROHÁČKOVÁ, Kristina, 2020. Dokument V síti o zneužívání dětí na internetu líčí důmyslnou past na sexuální predátory i diváka. In: *iRozhlas.cz* [online]. 26.2. [cit. 17.6.2020].

Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura/film/recenze-v-siti-dokument-zneuzivani-deti-internet-vit-klusak-barbora-chalupova_2002260645_kro

SEIDL, Tomáš, 2020. Recenze: Film o českých sexuálních predátorech pracuje se zásadními zvraty. In: *Aktuálně.cz* [online]. 28.2. [cit. 17.6.2020]. Dostupné z:

<https://magazin.aktualne.cz/kultura/film/v-siti-klusak-chalupova-film-recenze/r~8d44a41c5a2711eab1110cc47ab5f122/>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV. [cit. 18.5.2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0093>

SPÁČILOVÁ, Mirka, 2020. Recenze: Kdo loví V síti? Nejen rodiče by měli kina vyprodat.

In: *iDnes.cz* [online]. 25.2. [cit. 17.6.2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/film-televize/v-siti-recenze-dokument-klusak-pedofilie-online.A200224_121847_filmvideo_ts

STEUER, Jan, 2017. Velké sociální sítě, které u nás nikdo nezná. In: *Bud' FIT. Časopis FIT ČVUT* [online]. 2.7. [cit. 7.6.2020]. Dostupné z: <https://casopis.fit.cvut.cz/tema/2-17-socialni-site/nezname-socialni-s>

SULER, John, 2004. *The Psychology of Cyberspace. The online disinhibition effect* [online]. [cit. 30.5.2020]. Dostupné z: <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/disinhibit.html>

SULER, John, 2005. *The Psychology of Cyberspace. The basic psychological features of cyberspace* [online]. [cit. 28.5.2020]. Dostupné z:

<http://users.rider.edu/~suler/psycyber/basicfeat.html>

ŠMAHEL, D., MACHÁČKOVÁ, H., MASCHERONI, G., DĚDKOVÁ, L., STAKSRUD, E., ÓLAFSSON, K., LIVINGSTONE, S., HASEBRINK, U., 2020. EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. In: *LSE Research Online* [online]. [cit. 19.6.2020]. DOI: [10.21953/lse.47fdeqj01ofo](https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo)

TŘEČEK, Čeněk a ŠŤASTNÝ, Jiří, 2009. Deviant Hovorka se dočkal za zneužití dvaceti chlapců mírnějšího trestu. In: *iDnes.cz* [online]. 26.5.2009 [cit. 16.6.2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/cerna-kronika/deviant-hovorka-se-dockal-za-zneuziti-dvaceti-chlapcu-mirnejsiho-trestu.A090526_073207_krimi_cen

Unie vydavatelů, 2020. *Výzkum čtenosti tisku – Media Projekt* [online]. [cit. 3.7.2020].

Dostupné z:

http://www.unievydavatelu.cz/cs/unie_vydavatelu/medialni_data/vyzkum_ctenosti

VsitiFilm.cz, 2020 [online]. [cit. 18.6.2020]. Dostupné z: <https://www.vsitifilm.cz/>

VÁŇOVÁ, Michaela, 2019. Facebookové děti jdou do puberty. A tvrdě pocítují důsledky chlubitvých fotek rodičů. In: *Aktuálně.cz* [online]. 28.4. [cit. 7.6.2020]. Dostupné z:

<https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/facebookove-deti-jdou-do-puberty-a-tvrde-pocituji-dusledky-c/r~e3e37ebc65a711e9b6a9ac1f6b220ee8/>

VARGA, Jan, 2020. Recenze: Dokument V síti prospěšně šíří osvětu o komunikaci dětí na internetu. In: *filmserver.cz* [online]. 26.2. [cit. 17.6.2020]. Dostupné z:

<https://filmserver.cz/clanek/15687/v-siti/>

WEIK, Martin H., 2000. Cyberspace. In: *Computer Science and Communications Dictionary* [online]. Springer US, 2000. [cit. 14.6.2020]. Dostupné z:

https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/1-4020-0613-6_4119

Film

V síti, 2020 [film]. Režie Barbora CHALUPOVÁ a Vít KLUSÁK. Česko.

SCHVALENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Svobodová Hana	Razítko podatelny: <table border="1" style="margin: auto;"> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">30 -05- 2019 -1-</td> </tr> <tr> <td>Čj:</td> <td style="text-align: center;">299 Příloh:</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Přidělena:</td> </tr> </table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	30 -05- 2019 -1-	Čj:	299 Příloh:	Přidělena:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		30 -05- 2019 -1-							
Čj:		299 Příloh:							
Přidělena:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2018/2019									
E-mail diplomantky/diplomanta: 46971607@fsv.cuni.cz									
Studijní obor/forma studia: Mediální studia/kombinované									
Předpokládaný název práce v češtině: Kybergrooming v médiích po odvysílání dokumentu V síti									
Předpokládaný název práce v angličtině: Cybergrooming in media after broadcasting documentary film V síti									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013) (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve</u> po dvou semestrech od schválení tezí) LS 2019/2020									
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Kybergrooming je jedním z negativních jevů, které provázejí používání internetu a souvisejících technologií, především sociálních sítí či instant messengerů. Jedná se o chování, kdy pachatel usiluje o navázání kontaktu skrze tyto technologie s potenciální obětí a snaží se vyvolat v oběti důvěru, aby s ní následně mohl manipulovat. Zpravidla jsou takto oslovovány děti (především dívky) ze strany dospělých mužů. Cílem pachatele je dosáhnout osobní schůzky a následně oběť zneužít. Trestní zákon pojem kybergrooming nezná, avšak pachatelé jsou souzeni podle příslušných paragrafů týkajících se zneužívání dítěte, především podle §193b navazování nedovolených kontaktů s dítětem. V posledních dnech rozvířila mediální hladinu příprava dokumentu Víta Klusáka o zneužívání dětí na internetu „V síti“. Výzkumná část práce bude zaměřena na analýzu mediálního diskurzu po odvysílání uvedeného dokumentu a identifikaci hlavních témat v médiích.									
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Cílem práce je definovat problematiku kybergroomingu v odborné rovině a především zmapovat pomocí kvantitativní obsahové analýzy hlavní témata, která se objeví ve vybraných médiích v souvislosti s dokumentem „V síti“.									
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): Úvod (Uvedení do tématu, Odchýlení od tezí) 1. Teoretická část 1.1 Sociální sítě a související technologie (Vysvětlení pojmu, Psychologie sociálních sítí, Uživatelé, Nejužívanější sociální sítě, Patologické jevy na sociálních sítích) 1.2 Kyberkriminalita (Vysvětlení pojmu, Mezinárodní úmluvy, Zakotvení v českém právním řádu, Specifika kyberkriminality, Vývoj u nás a ve světě, Prevence) 1.3 Kybergrooming (Vysvětlení pojmu, Pachatelé a oběti, Etapy kybergroomingu, Legislativní rámec) 1.4 Představení dokumentu „V síti“ 2. Výzkumná část 2.1 Kvantitativní obsahová analýza vybraného vzorku 2.2 Vyhodnocení získaných dat 2.3 Formulace výsledků vzešlých z výzkumu Závěr									

<p>Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období): Analyzovaná periodika a analyzované období bude upřesněno v rámci předvýzkumu.</p>
<p>Metody (techniky) zpracování materiálu: Rešerše dostupné odborné literatury, kvantitativní obsahová analýza vybraných periodik.</p>
<p>Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):</p> <p>SCHULZ, Winfried et al. <i>Analýza obsahu mediálních sdělení</i>. Překlad Barbara Köpplová. 3., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 149 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze; 2. ISBN 978-80-246-1980-4. Kniha přibližuje problematiku vztahu médií a veřejné sféry, ukazuje způsoby kvantitativního rozboru masově mediovaných sdělení a vyhodnocování zpravodajství.</p> <p>HULANOVÁ, Lenka. <i>Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality</i>. 1. vyd. Praha: Triton, 2012. 217 s. ISBN 978-80-7387-545-9. Kniha představuje nejznámější druhy internetové kriminality páchané na dětech a základní psychologické poznatky o pachatelích a obětech. Dále je věnována výzkumu kazuistik dětských obětí internetové kriminality a zkušenostem dnešních dětí s internetem.</p> <p>ECKERTO VÁ, Lenka a DOČEKAL, Daniel. <i>Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče</i>. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2013. 224 s. ISBN 978-80-251-3804-5. Kniha představuje hlavní nebezpečí, které číhají na děti v prostředí internetu a rodiče by o nich měli vědět. Mimo jiné obsahuje témata jako např.: skrytí agresori na internetu, pornografie v dětském pokoji nebo kdo vlastně sleduje vaše fotky.</p> <p>SZOTKOWSKI, René, KOPECKÝ, Kamil a KREJČÍ, Veronika. <i>Nebezpečí internetové komunikace IV</i>. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 177 s. ISBN 978-80-244-3911-2. Publikace je zaměřena na oblast rizikového chování v prostředí internetu a mobilních telefonů, tj. informačních a komunikačních technologií. Práce je strukturována do čtyř nosných kapitol, zahrnujících jak teoretické ukotvení výzkumu, tak i jeho samotné výsledky včetně metodologie.</p> <p>SMEJKAL, Vladimír. <i>Kybernetická kriminalita</i>. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2018. 934 stran. ISBN 978-80-7380-720-7. Publikace se věnuje kriminalitě v prostředí internetu, jednotlivým trestným činům a související judikatuře.</p>
<p>Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)</p> <p>FIRBACHEROVÁ, Pavla. <i>Rizika internetového prostoru se zaměřením na dětského uživatele</i>. Praha. 2015. 128s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Radim Wolák</p> <p>HEBER, Roman. <i>Kybergrooming na druhém stupni základních škol</i>. Praha, 2018. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky. Vedoucí diplomové práce PaedDr. Eva Marádová CSc.</p> <p>HRUBÝ, Martin. <i>Analýza vlivu online chování na skutečný život</i>. Praha, 2015. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Radim Wolák</p>

KONZULTOVÁNÍ S DR. WOLAKEM.

Datum / Podpis studenta/ky

30.5.2019

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

.....
Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUCÍ PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Seznam grafů a tabulek

Graf č. 1 Nápad kybernetické kriminality 2011 – 2019

Graf č. 2 Počet uživatelů sociálních sítí v čase

Graf č. 3 Věkové kategorie uživatelů sociálních sítí v čase

Graf č. 4 Vývoj počtu příspěvků v čase

Graf č. 5 Vyjádření odborníků v příspěvcích

Graf č. 6 Patologické jevy v příspěvcích

Graf č. 7 Stereotyp „predátor = pedofil“

Graf č. 8 Prevence

Graf č. 9 Poradenství

Graf č. 10 Trestněprávní rovina

Tabulka č. 1 Nejoblíbenější sociální sítě a související služby u dětí

Seznam příloh

Příloha č. 1: Pravidla pro děti k bezpečnějšímu užívání internetu

Příloha č. 2: Pravidla pro rodiče k bezpečnějšímu užívání internetu jejich dětmi

Přílohy

Příloha č. 1: Pravidla pro děti k bezpečnějšímu užívání internetu

1. Nikdy nesděluj adresu svého bydliště, telefonní číslo domů nebo adresu školy, kam chodíš, jména a adresy rodičů a rodinných příslušníků i jejich telefonní čísla do práce někomu, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu, jestliže ti to rodiče (nebo lidé, kteří se o tebe starají) přímo nedovolí.
2. Pokud se neporadíš s rodiči, neposílej nikomu po internetu fotografii, číslo kreditní karty nebo podrobnosti o bankovním účtu a vůbec žádné osobní údaje.
3. Nikdy nikomu, ani nejlepšímu příteli, neprozrad' heslo nebo přihlašovací jméno své internetové stránky nebo počítače.
4. Nikdy si bez svolení rodičů nedomluvej osobní schůzku s někým, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu. Doma musí bezpodmínečně vědět, kam jdeš a proč. I když ti rodiče (nebo lidé, kteří se o tebe starají) dovolí se s takovým člověkem sejít, nechod' na schůzku sám/sama a sejděte se na bezpečném veřejném místě.
5. Nikdy nepokračuj v chatování, když se ti bude zdát, že se tam probírají věci, které tě budou přivádět do rozpaků nebo tě vyděsí. Vždy o takovém zážitku řekni rodičům (nebo lidem, kteří se o tebe starají).
6. Nikdy neodpovídej na zlé, urážlivé, nevkusné nebo hrubé e-maily. Není tvoje vina, že jsi tyto zprávy dostal/a. Když se ti to stane, oznam to rodičům.
7. Nikdy neotvírej soubory přiložené k elektronickým zprávám (e-mailům), pokud přijdou od lidí nebo z míst, které neznáš. Mohou obsahovat viry nebo jiné programy, které by mohly zničit důležité informace a významně poškodit software počítače.
8. Vždy řekni rodičům (nebo lidem, kteří se o tebe starají) o všech případech nepříjemných, vulgárních výrazů na internetu, totéž platí pro obrázky s vulgární tematikou.
9. Vždy buď sám/sama sebou a nezkoušej si hrát na někoho, kým nejsi (na staršího, na osobu jiného pohlaví apod.).
10. Vždy pamatuj na následující pravidlo a chovej se podle něho: Jestliže některá webová stránka bude obsahovat upozornění, že je určena jen pro dospělé nebo jen pro lidi od určitého věku, musí se to respektovat, a ti, kteří nevyhovují kritériím, nemají takovou stránku otevírat.
11. Domluv se s rodiči na pravidlech používání internetu a poctivě je dodržuj. Především se domluv, kdy můžeš internet používat a jak dlouho.
12. Pro vždy si zapamatuj další pravidlo: když ti někdo na internetu bude nabízet něco, co zní tak lákavě, že se to nepodobá pravdě, nevěř mu – není to pravda.

13. Jestliže na internetu najdeš něco, o čem jsi přesvědčen, že je to nelegální, oznam to rodičům.

Příloha č. 2: Pravidla pro rodiče k bezpečnějšímu užívání internetu jejich dětmi

1. Nechte se dítětem poučit o službách, které používá, a ujistěte se o jejich obsahu. Tím zlepšíte svou znalost internetu.

2. Nikdy svému dítěti nedovolte setkání o samotě s někým, s kým se seznámil na internetu, bez vaší přítomnosti. Pokud k setkání svolíte, své dítě doprovod'te.

3. Zajímejte se o internetové kamarády svých dětí stejně, jako se zajímáte o jejich kamarády ve škole.

4. Základem při komunikaci rodiče s dítětem je otevřenost. Při nepříjemných zkušenostech dítěte s děsivým obsahem nebo nepříjemným člověkem není řešením trestat dítě nebo mu dokonce bránit používat internet, ale poradit mu, jak se v budoucnu nepříjemným zkušenostem vyhnout. Jak se rodič při podobné situaci zachová, určuje, zda se mu dítě svěří i v budoucnu.

5. Na místo s nevhodným obsahem se může dítě dostat zcela náhodou. Pro tyto případy neexistuje stoprocentní ochrana a vyplatí se spíše vychovávat dítě tak, aby si podobné skutečnosti interpretovalo způsobem odpovídajícím jeho věku, protože s dítětem nemůžete trávit všechnen volný čas.

6. Riziko vstupu na stránku s nevhodným obsahem lze snížit jednak prostřednictvím možností zabudovaných přímo do internetového prohlížeče, jednak prostřednictvím speciálních programů obsahujících nepřetržitě aktualizovaný seznam stránek pro děti nevhodných. Tyto programy bývají k dispozici zdarma.

7. Uvažujte o společné e-mailové schránce se svými dětmi.

8. Dávejte si pozor na soubory, které dítě z internetu stahuje a ukládá je na disk.

9. Sledujte, kolik času dítě u počítače stráví. Nepohybuje se ve světě virtuálních her častěji než na hřišti? Nepohybuje se víc na chatu a nekomunikuje s anonymními osobami (skrytými za chatovými přezdívkami) častěji než se svými kamarády? Nepozorujete u něj projevy připomínající závislost na chatování či počítačových hrách? Nedovolte, aby virtuální realita dítě příliš pohltila!

10. O radu při výchově dětí ke správnému užívání internetu můžete požádat pedagoga, psychologa či pracovníky internetových firem. Dobrým způsobem, jak ukázat smysluplnost a potřebnost pravidel pro všechny, je projít je společně s potomkem, zodpovědět všechny otázky a vysvětlit nejasnosti. Ukázat také, že pravidla máme i my, dospělí, a musíme je dodržovat všichni.